

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 19.

Tisdagen den 23 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Herr statsrådet *Rubbestad* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 264, angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet;

nr 273, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 276, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1944/45;

nr 279, angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping;

nr 281, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45;

nr 282, angående anslag till utbildning av ökat antal barnmorskor; samt

nr 283, angående ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk Aktiebolag.

Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 292, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 272, angående anslag till särskilda åtgärder för främjande av skogsbrandskyddet.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 274, angående vissa anslag till brandväsendet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 280, med förslag till lag om arbetslöshetsnämnd.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 23 och memorial nr 24, statsutskottets utlåtanden nr 10 och 133—144, bevillningsutskottets betänkanden nr 37—39, första lagutskottets utlåtanden nr 32—34 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 38—42.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 264, 273, 276, 279 och 281—283.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 327, av friherre *Beck-Friis*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 328, av herr *Sandler*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45; samt

nr 329, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandlag och brandstadga m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde konstitutionsutskottets utlåtande nr 23 skulle uppföras näst efter bevillningsutskottets betänkande nr 37, statsutskottets utlåtanden nr 135—138 näst efter samma utskotts utlåtande nr 10 samt kammarens första och andra tillfälliga utskotts utlåtanden efter övriga utskottsbetänkanden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 24 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollen för den 17 och den 20 innevarande månad.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 264, angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet.

Kungl. proposition ang. statsunderstöd till förbättringsarbeten vid arbetslöshet.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag har begärt ordet redan vid remissen av denna proposition för att yttra några ord i anledning av de beredskapspropositioner, som under gårdagen avlämnades. Jag tänker särskilt på propositionen nr 281. Jag yttrar mig emellertid nu om dem alla, därför att dessa propositioner synas vara av ungefär samma natur.

Att en så innehållsrik proposition som den om beredskapsstaten lämnas så sent under riksdagen ger anledning till en allvarlig erinran. Propositionen avser anslag på 1,2 miljarder kronor, närmare bestämt — enligt tidningarna — 1 274 miljoner kronor. I storleksordning är den sålunda att jämföra med statsverkspropositionen. Det är uppenbart, att vederbörande riksdagsutskott måste ha tid på sig för att kunna granska, vad denna proposition innehåller. Det är så mycket angelägnare, att en sådan granskning sker, som det förefaller, att en hel del poster tagits mera i klump, och vissa anslagsposter synas vara av natur att böra hänföras till den ordinarie budgeten. Propositionen torde vidare innehålla vissa principfrågor, som också behöva diskuteras.

Nu är det för mig inte möjligt, herr talman, att göra några uttalanden om propositionens innehåll, enär även det anmärkningsvärda inträffat, att propositionerna avlämnades vid bordläggningssplenium i går eftermiddag kl. 4, synbarligen utan att finnas i flera exemplar än de avlämnade. Vid 6-tiden i går eftermiddag var jag här för att försöka få tag i ett exemplar av beredskapspropositionen, men den var inte kommen. Jag var här också i dag redan kl. $\frac{1}{2}$ 9 på morgonen för att få ett exemplar, men inte ens då hade någon av de propositioner kommit, som lämnades i går. Och ännu i denna stund ligger ingen proposition på någon av kammarledamöternas platser. Det är därför inte möjligt att närmare yttra sig om innehållet. Men det kan ju tänkas, att, om propositionerna hade varit tillgängliga, någon eller några av riksdagens ledamöter vid remissen i dag hade velat yttra några tankvärda ord till vägledning för utskottets handläggning av ärendet.

Mig förefaller det angeläget, att utskottsbehandlingen av dessa ärenden sker lika noggrant som behandlingen av en statsverksproposition, med föredragningar på olika punkter. Detta kommer att ta lång tid — det måste vi vara beredda på — men å andra sidan måste ju också riksdagen ha rätt att fordra, att behandlingen inte sker i klump, utan att vederbörande utskott, troget sina traditioner, tar sig tid att utförligt och noggrant behandla de olika punkterna.

Kungl. proposition ang. statsunderstöd till förbättringsarbeten vid arbetslöshet. (Forts.)

Det synes mig, som om detta kommer att möta betydande svårigheter på grund av den sena tidpunkten för propositionernas avlämnande och trängseln med allt det övriga riksdagsarbetet.

En fråga, som jag har ställt för mig själv, är denna: har det varit nödvändigt att på en gång begära så mycket som över 1,2 miljarder för det ändamål, som avses? Ett sådant anslag kan ju inte förbrukas under tid, då riksdagen icke är samlad — den är ju samlad ungefär sex månader om året. Det ges då möjlighet att komma in med begäran om fortsättningsanslag och nya anslag undan för undan. Hade det inte varit bättre att nu framlägga ett mindre, men väl utarbetat förslag, avsett för en tid, då riksdagen inte är samlad, och sedan fortsätta beredningen för kommande framställningar?

Här begäras nu fullmakter enligt beredskapsstater. Detta system har tillkommit under kriget som en med den militära beredskapen sammanhängande åtgärd. Det förefaller nu, som om man ville fortsätta med sådana beredskapsfullmakter även för efterkrigsförhållandena. Man synes sålunda även på detta område vilja hålla kvar under krigstiden införda ordningar. För riksdagens granskning och behandling i förhand av anslagen kan det inte vara lyckligt att fortsätta eller ånyo inaugureras sådana system för efterkrigstiden.

Propositionen behandlar, som jag nämnde, utgifter på över 1,2 miljarder, men huru dessa medel skola anskaffas, lämnas inga upplysningar om. Inte heller detta kan ur sunda budgetsynpunkter anses vara tillfredsställande. Den svenska statsskulden har från tiden före krigsutbrottet vuxit från 2,6 miljarder till över 10 miljarder. Svenska folket har blivit pålagt en tyngande, undan för undan skärpt beskattning, både direkt och indirekt, och ändå visar budgeten årligt underskott. Det hade varit synnerligen önskvärt, att något uttalande förekommit om hur regeringen tänker sig finansieringen av dessa nya, väldiga utgifter.

Herr talman! Vad jag nu har anfört får inte tolkas, som om jag hade velat motsätta mig, att allmänna arbeten hållas i beredskap mot inträffande arbetslöshet. Men jag har velat göra dessa erinringar, därför att det skall vara ordning och noggrann beredning och för att utgifterna skola hållas inom gränsen för vad som är möjligt att genomföra inom viss tidrymd.

I frågans nuvarande läge har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Andrén: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i det anförande, som statsutskottets ärade ordförande från sina utgångspunkter nyss höll här i kammaren. Men jag vill tillägga, att jag beklagar, att statsministern, som var närvarande under förra delen av herr J. B. Johanssons anförande, icke har varit i tillfälle att stanna här i kammaren för att besvara eller kommentera de erinringar och anmärkningar, som här framställas.

Vi ha under de sista åren fått en rik flora av finansfullmakter. Vi ha aldrig i svensk historia haft en så rik flora därav. Den svenska regeringsledningen under det förra världskriget var en ganska ynkelig stympare, när det gällde att skapa finansfullmakter, vid en jämförelse med de mästare, som nu äro verksamma på detta område. Jag ser med beklagande, att detta system skall ytterligare utbyggas, och jag vill uttala den förhoppningen, att statsutskottet med all möjlig omsorg prövar de krav, som nu ställas, krav som ha en mycket stor omfattning och — jag fruktar det — inte alltid äro på ett tillfredsställande sätt utredda. Det gäller här ingenting annat och ingenting mindre än riksdagens möjligheter att hävda sin ställning i svensk budgets rätt, och jag hoppas livligt, att riksdagen skall göra sitt yttersta för att hävda sin hävdvunna rätt på detta område.

Kungl. proposition ang. statsunderstöd till förbättringsarbeten vid arbetslöshet. (Forts.)

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Riksdagen borde ha rätt att fordra, att när regeringen avlämnar så många propositioner — på föredragningslistan äro upptagna sex stycken, vari enligt vad man sett i tidningarna äskas anslag på 1 200 miljoner kronor — dessa propositioner skulle åtminstone nu ha varit tillgängliga på kammarledamöternas bord. Men ännu finnas de inte där. Vi ha inte, när propositionerna skola remitteras till respektive utskott, kännedom om vad de innehålla, fränsett att vi läst om det stora beloppet och om ärendenas stora omfattning. Visserligen har ett exemplar utdelats till kansliet, men innehållet däri ha ju ledamöterna i allmänhet inte kännedom om.

Riksdagen har gjort vad den kunnat för att propositionerna och de stora ärendena skola komma på riksdagens bord så tidigt, att riksdagen skulle kunna avslutas i någorlunda rätt tid. Hur skall detta nu bli möjligt, när så stora ärenden komma in emot slutet av riksdagen? För några dagar sedan fingo vi ju den stora propositionen om civildförsvaret, ävensom en omfattande proposition om brandlag och brandstadga. Skola dessa ärenden prövas på ett tillfredsställande sätt, måste riksdagen komma att draga ut långt in på sommaren. Det är inte ett lämpligt ordnande av arbetet.

Beträffande den stora ekonomiska omfattningen av dessa propositioner, som herr J. B. Johansson här berörde, kan jag i allt väsentligt instämma med honom, att riksdagen bör ha möjlighet att pröva dessa ärenden, såväl vad gäller utgifterna som sättet för anskaffande av pengar för dessa, om de behöva göras. Det är fullt riktigt, att denna prövning inte kan bli tillfredsställande, när det gäller beredskapsåtgärder, om vilka man inte vet, huruvida, i vilken omfattning och på vad sätt de behöva vidtagas, och som, om de utföras, komma att vidtas i en framtid, som vi inte nu bestämt kunna överblicka. Dock kunde man ha fordrat att få dessa stora ärenden något tidigare, så att man hade fått tillfälle att mera omsorgsfullt pröva dem. Förslagen äro ju ändå utarbetade för att verkställas i en framtid och på det sätt, som då finnes lämpligt.

Jag måste även säga, att för arbetets skull och för att riksdagen skulle ha möjlighet att hävda sin ställning och på ett tillfredsställande sätt pröva dessa ärenden borde de ha kommit riksdagen tidigare till handa.

I detta anförande instämde herr *Larsson, Sam*.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till jordbruksutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 273, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.; nr 276, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1944/45; och nr 279, angående elektrifiering av järnvägslinjen Stockholm—Tillberga—Köping.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 281, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Till jordbruksutskottet skulle jämväl överlämnas de vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 264 inom kammaren avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 282, angående anslag till utbildning av ökat antal barnmorskor; samt nr 283, angående ytterligare anslag till Norrbottens Järnverk Aktiebolag.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av friherre *Beck-Friis* väckta motionen, nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 328, av herr *Sandler*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45; och

nr 329, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandlag och brandstadga m. m.

Om elektrifiering av Holmöarna i Sävars socken.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för försörjning av Holmön i Sävars socken med elektrisk kraft.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 318, av herrar *Hansson* i Vännäsby och *Sandberg*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam utredning med förslag rörande nödiga åtgärder för försörjning med elektrisk kraft åt Holmön i Sävars socken, Västerbottens län.

Utskottet, som i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden i ärendet av länsstyrelsen i länet och elektrifieringsberedningen, hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»I likhet med länsstyrelsen anser utskottet, att sociala skäl tala för att elektrifieringen av Holmöarna ordnas på ett ur driftsäkerhetssynpunkt mera tillfredsställande sätt än nu är fallet. I anslutning till de synpunkter som anförts av elektrifieringsberedningen finner utskottet emellertid lämpligast, att frågan om vad som kan och bör vidtagas i berörda avseende handläggas i samma ordning som elektrifieringsfrågor i allmänhet. Ärendet synes sålunda av vederbörande distributionsförening böra underställas länsstyrelsen för verkställande av den utredning genom sakkunnig som må erfordras, varefter ansökning om statsbidrag i vanlig ordning torde kunna ingivas till Kungl. Maj:t.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa, att motionen II:318 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *Näslund*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Näslund: Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, men det innebär inte, att jag kommer att ställa något annat yrkande än utskottet. Jag har endast velat med några ord understryka, vad utskottet har sagt om betydelsen av att av sociala skäl Holmön så snart som möjligt blir elektrifierad på ett ur driftsäkerhetssynpunkt mera tillfredsställande sätt än nu. Då

Om elektrifiering av Holmöarna i Sävars socken. (Forts.)

den lämpligaste gången tydligen blir, att Holmöborna liksom andra, som vilja få sina bygder elektrifierade, efter verkställd utredning göra framställning om anslag för denna elektrifiering, och då det enligt de beräkningar, som redan äro gjorda, ser ut, som om kostnaderna skulle komma att överstiga den övre gräns, för taxeenheter, som hittills brukat vara gängse, skulle jag bara vilja hemställa, att Kungl. Maj:t vid prövningen av ansökningarna från Holmön måtte bedöma dem så välvilligt som möjligt och lämna ett bidrag, som gör det möjligt för Holmöborna att få elektrisk kraft till sin ö.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr Tjällgren: Herr talman! Herr Näslund framställde ju intet yrkande, och därför kan det kanske anses onödigt, att jag tar till orda. Jag vill bara med ett par ord omnämna orsaken till att utskottet gått på den linje som det har gjort.

Motionen har varit remitterad till elektrifieringsberedningen, och denna har ansett sig sakna anledning att tillstyrka bifall till den. På s. 3 i utskottets utlåtande återges elektrifieringsberedningens uttalande. Jag skall inte trötta med att läsa upp det, men det är detta, som har varit avgörande för utskottet vid dess ställningstagande.

Med dessa ord ber också jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 46, i anledning av väckta motioner angående utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:103 av herr Nilsson, Bror, m. fl. och II:171 av herr Werner m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag om utbyggandet av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I:103 och II:171 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga och i utskottets utlåtande har fått stödet av tvenne blanka reservationer, skall jag be att med några ord få motivera ett yrkande om bifall till motionen.

Det är anmärkningsvärt, att jordbruksutskottet inte har remitterat denna motion till Sveriges lantbruksförbund eller lantbruksstyrelsen. Emellertid ha kommerskollegium och statens industrikommission lämnats tillfälle att yttra sig, och de ha också sagt sig inte vilja avstyrka en utredning i motionens syfte, nämligen ett utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan.

Det för jordbruket och även industrien, t. ex. sprängämnesindustrien, så betydelsefulla kvävet finns som bekant icke i den fasta jordskorpan, utan naturens stora reservdepå härav finns i luften. Den chilesalpeter vi ha importerat synes vara något, som finns i den fasta jordskorpan. Den är emellertid ett salt av organiskt ursprung, och lagren därav äro snart slut. Därför har det

Om utbyggande av den inhemska kvävegödningstillverkningen.

Om utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)
 för alla kulturfolk här i Europa visat sig vara en angelägenhet av mycket stor vikt att inom sina gränser säkerställa tillgången på kväve. De höga skördarna per hektar inte minst i vårt land bero till stor del på den rikligare tillgång på kväve i jorden, som dessa konstprodukter ha givit möjlighet till.

Det aktuella behovet av kvävegödselmedel i vårt land utgör för närvarande 240 000 ton om året, men detta behov stiger enligt professor Åkerman snart nog till 300 000 ton. Häremot kan ställas vår nuvarande kväveindustris kapacitet, vilken utgör 121 000 ton, vartill snart kommer en av Kooperativa förbundet nybyggd fabrik i Köping med en beräknad kapacitet av 42 000 ton. Sammanlagt skulle vi alltså snart nog kunna inom landet tillverka 163 000 ton. Men häremot ha vi att ställa det beräknade behovet, 300 000 ton. Vi få då en brist av 137 000 ton. Denna brist kunde mycket väl fyllas inom landet, och det borde ske. Det är vad vi motionärer anse.

Här sökes nu i landet med ljus och lykta efter möjligheter till kapitalinvesteringar för att möta en eventuell arbetslöshet. Mycket projekteras, och tjocka luntor skrivs härom. Vi få väl i de kungl. propositioner, som avlämnats och som vi snart få i våra händer, se hur de begärda 1 200 miljonerna skola placeras. Vi tycka, att det skulle vara lämpligt att placera en del därav i en för landet så betydelsefull verksamhet som denna. Arbetstillgången i Norrland är jämt på tapeten i riksdagen, och det klagas över att inga industrier förläggas till den landsändan. Alla dessa intressen bleve tillgodosedda genom ett bifall till här föreliggande motion. Ytterligare vattenkraft i Norrland kunde utbyggas, därom äro vi väl alla ense. Kalk finns i vårt land, och vi ha alltså möjligheter att inom landet anskaffa detta viktiga ämne.

Utskottets invändning att oöverbinnerliga transportsvårigheter möta för en sådan tillverkning, som motionärerna föreslagit, synes mig icke kunna tillmätas någon större betydelse. Kunna vi transportera den tunga vara, som kvävegödselmedlen utgöra, från utlandet in i Sverige, skola vi väl ha möjligheter att inom landet transportera både råprodukter och den färdiga varan.

Invändningen, att vår elektriska kraft skulle bli dyrare att utvinna än grannländernas, har jag också svårt att tro på.

Såvitt jag har kunnat finna, äro utskottets skäl för avslag närmast att rubricera såsom svepskäl, vilka dölja de verkliga skälen. Dessa kan man endast gissa sig till, och jag skall inte försöka mig på någon sådan gissning, utan helt kort och gott, herr talman, yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen.

Herr Näslund: Jag skall inte gå in på något utförligare bemötande av vad herr Bror Nilsson anförde. Jag anser det vara tillräckligt, om jag tillbakavisar hans sista påstående, nämligen att utskottets skäl för avslagsyrkandet vore svepskäl och inga sakliga sådana.

Det må väl därvidlag vara tillfyllest, om jag säger att av upplysningar, som utskottet inhämtat, framgår det klart och tydligt, att om en konstgödseltillverkning skall kunna komma till stånd på sätt motionen föreslår, förutsätter detta, att den elektriska energien kan lämnas till ett pris av 0,66 öre per kilowattimme. Vattenfallsstyrelsen har emellertid förklarat, att styrelsen inte kan lämna elektrisk kraft till ett sådant pris, utan att ett normalt fredspris rör sig omkring 1 öre per kilowattimme — för närvarande är priset 1,25 öre per kilowattimme.

Det är sålunda uppenbart, att om man skulle grunda en kvävegödselindustri av den beskaffenhet, varom här är fråga, måste man redan från början antingen göra betydande avskrivningar på anläggningarna eller också subventionera företagen i fråga för att de skulle bli lika lönande som den kvävegödselin-

Om utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen. (Forts.)
dustri, som Kooperativa förbundet nu bygger upp i Köping. Därtill kommer, att Kooperativa förbundet ingalunda är ovilligt att utvidga sin fabrik i Köping. Förbundet har t. o. m. erbjudit Svenska lantmännens riksförbund att inträda som delägare i fabriken, och om det är erforderligt, kan fabriken utbyggas i sådan omfattning, att den kan tillgodose landets behov av kvävegödselmedel.

I detta sammanhang får man inte heller bortse från det faktum, att många industrier, som under normala förhållanden tillverka kvävegödselmedel, nu under kriget äro anlitade för tillverkning av för kriget viktiga förnödenheter. När kriget är över, bli dessa fabriker disponibla för kvävegödseltillverkning. Emellertid har det från flera auktoritativa håll inom utskottet uttalats, att det säkerligen kommer att bli stora svårigheter att efter kriget upprätthålla de inhemska kvävegödselindustrierna på grund av den oerhört stora konkurrensen på världsmarknaden.

Jag kan kanske tillägga, att till dessa sakliga skäl komma också andra omständigheter av sådan natur, att det inte lämpar sig att offentligt diskutera dem här i kammaren, men dessa omständigheter ha också bidragit till att utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckt motion angående förbättrade bestämmelser om utmärkning av och skydd för fiskredskap mot översegling, m. m.;

nr 48, i anledning av väckt motion angående revision av gällande jaktlag, jaktstadga och fridlysningsbestämmelser, m. m.; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård i Norrbottens län, m. m., jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4—6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7 och 8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Ang. använd-
ningen av
jordbrukets
maskin-
lånefond.

Punkten 10.

Kungl. Maj:t hade — med förmälan att någon kapitalinvestering i jordbrukets maskinlånefond icke syntes vara erforderlig för nästa budgetår — föreslagit viss ändring i de för fonden gällande lånevillkoren.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 152 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II: 225 av herrar *Janson* i Frändesta och *Hansson* i Vännäsby, vari hemställt, utom annat, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t vidtaga sådan ändring i bestämmelserna för statens maskinlånefond, att hushållningssällskap därur kunde erhålla lån för anskaffning av maskiner för stenröjning och nyodling;

2) I: 253 av herrar *Mannerskantz* och *Bondeson*, likalydande med II: 417 av herr *Staxäng* m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta om erforderlig ändring av gällande författning för jordbrukets maskinlånefond i enlighet med de synpunkter, som anförts i motionerna;

3) II: 33 av herrar *Hansson* i Skediga och *Carlsson* i Bakeröd.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 152 och II: 225, såvitt de här behandlats, I: 253 och II: 417 samt II: 33 icke för närvarande måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Under denna punkt behandlar utskottet tvenne av mig väckta motioner.

Den ena motionen, som redan tidigare behandlats i samband med frågan om anslag till hushållningssällskapen, avser skapandet av möjligheter för hushållningssällskapen att skaffa stenröjningsaggregat och nyodlingsmaskiner. Utskottet har nu hänvisat till att frågan vore föremål för utredning av lantbruksstyrelsen och egnehemsstyrelsen gemensamt och förklarat, att utskottet inte vill föregripa utredningens resultat. Emellertid har jag fått reda på, att denna utredning avslutades i förra veckan och att ungefär de synpunkter, som jag framfört i motionen, blivit i mycket hög grad beaktade under utredningsarbetet. Jag vill nu endast uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t drar försorg om att det blir något av med att genomföra det förslag, utredningen kommit fram till, och att detta sker på ett så praktiskt sätt som möjligt, så att man slipper att begagna alltför gammalmodiga metoder, när modernare sådana kunna användas.

Den andra motionen går ut på att man skall kunna få använda maskinlånefonden för inköp av mjölkningsmaskiner, hö- och sädeshissar samt arbetsbesparande hushållsmaskiner för de enskilda jordbrukarhemmen. Utskottet har hänvisat till att det under tidigare år inte ansett sig kunna gå in för en sådan princip, och utskottet har förklarat, att det inte vill göra det i år heller. Men utskottet har tydligen haft litet grand dåligt samvete för vad det gjort tidigare och för vad det säger i år, ty i slutet av sitt utlåtande har utskottet kommit med en mening, som lyder, att »åtskilligt i dessa förslag i och för sig synes ha visst fog för sig såsom ägnat att främja jordbrukarnas intressen samt vara av den art och vikt att förslagen böra underkastas ytterligare prövning även utan sammankoppling med frågan om maskinlånefondens användning». »Denna omprövning», säger utskottet vidare, »synes i så fall utskottet böra ske efter föranstaltande av Kungl. Maj:t.»

Det är ju alltid något, herr talman, att få ett sådant uttalande. Min avsikt med att begära ordet var att understryka lämpligheten av att Kungl. Maj:t tar detta uttalande med allvar och verkligen försöker skapa möjligheter för de mindre jordbrukarna att anskaffa behövliga maskiner, även om de nuva-

Ang. användningen av jordbrukets maskinlänefond. (Forts.)

rande bestämmelserna rörande maskinlänefonden lägga hinder i vägen därför. Att skapa sådana möjligheter är av särskild vikt i de fall, då jordbrukarna bo så avlägset, att de inte kunna bilda en maskinförening tillsammans med andra närboende. Man kan väl inte avstå från att hjälpa dem, som bo avlägset, bara därför att de bo avlägset, under det att man vill hjälpa i de fall, då flera tillsammans vilja anskaffa en maskin.

Vad särskilt mjölkningsmaskinerna beträffar, kan man inte gärna bilda maskinföreningar för att anskaffa sådana, ty varje jordbrukare måste ju ha sin egen mjölkmaskinsanläggning.

Utvecklingen har gått i den riktningen, att även det mindre och det minsta jordbruket funnit allt starkare skäl att gå fram på den tekniska rationaliseringens väg. Som ett belägg för detta vill jag nämna, att en av våra större fabrikanter på mjölkningsmaskinernas område uppgivit, att under åren 1921—1931 knappt 20 procent av de försålda maskinerna gingo till gårdar med mindre än tio kor. Sedan har detta procenttal stigit oerhört. Under år 1943 utgjorde sålunda försäljningen av mjölkningsmaskiner till sådana smågårdar 77 procent av den totala försäljningen, och den hittills gångna delen av år 1944 visar en ytterligare procentuell stegring. Detta ger vid handen, att även det minsta jordbruket har behov av mjölkningsmaskiner.

De siffror, jag här anfört, skulle ju kunna giva anledning till slutsatsen, att de jordbrukare, om vilka jag talat, redan nu ha möjlighet att skaffa maskiner. Vi veta emellertid, hur oändligt många dessa jordbrukare äro och hur besvärligt de i många fall ha det, och man kan utan vidare påstå, att ett mycket stort antal av dem faktiskt inte har någon ekonomisk möjlighet att anskaffa maskiner, även om de själva vilja göra det. Emellertid skulle man ju kunna öppna en sådan möjlighet för dem genom att vidtaga åtgärder i enlighet med den motion, jag här gjort mig till talesman för.

Genom de i motionen föreslagna åtgärderna skulle man också kunna hjälpa lantbrukarhustrurna, särskilt i de fall, där gårdarna äro så små, att deras ekonomiska resurser inte tillåta anskaffandet av t. ex. »Assistent» eller något annat slags hushållsmaskin.

Jag hemställer alltså, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet inte måtte nonchalera vad utskottet skrivit, utan verkligen försöka att få denna sak ordnad. Att så sker, står fullt i samklang med den allmänna tendensen på ifrågavarande område och med de råd, som givas även åt det mindre jordbruket, att det måste rationalisera sin drift i olika avseenden.

Jag skall, herr talman, avstå från att göra något yrkande, då jag hoppas, att det skrivsätt, som jordbruksutskottet begagnat, kommer att leda till den effekt, som jag för min del varmt önskar.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Herr Mannerskantz uttalade en förhoppning om att den utredning, som verkställdes av lantbruksstyrelsen, skulle leda till positivt resultat. I anledning därav vill jag endast säga, att det är självfallet, att då lantbruksstyrelsen anbefallts att verkställa utredning och framlägga förslag, kommer också departementet att ta upp frågan och förelägga riksdagen förslag i syfte att underlätta användandet av den moderna tekniken i det arbete, som det här är fråga om.

På liknande sätt förhåller det sig med vad utskottet skrivit rörande ökade möjligheter för mindre jordbrukare att anskaffa mjölkningsmaskiner och andra maskiner. Denna fråga är, som den föregående talaren nämnde, av stort intresse och skall självfallet också tagas upp till prövning omedelbart.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 12—16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 18—20.

Lades till handlingarna.

Punkterna 21 och 22.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkterna 23 och 24.

Lades till handlingarna.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 28 och 29.

Lades till handlingarna.

Punkten 30.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 31 och 32.

Lades till handlingarna.

Punkten 33.

Utskottets hemställan bifölles.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten för statens reproduktionsanstalt för budgetåret 1944/45, m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kris-tillägg för budgetåret 1944/45, såvitt angår nionde huvudtiteln; samt

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, såvitt angår jordbruksärenden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
lin- och
hampbered-
ningsanlägg-
ningar m. m.*

I en till riksdagen den 11 februari 1944 avlåten proposition, nr 103, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1944/45 anvisa dels å riksstaten under nionde huvudtiteln till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar ett reservationsanslag av 130 000 kronor, dels ock å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Hemslöjdslånefonden ett investeringsanslag av 720 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 286 av herr *Engberg* m. fl., likalydande med II: 459 av herr *Sandberg* m. fl., vari hemställt, att riksdagen för budgetåret 1944/45 måtte anvisa dels å riksstaten under nionde huvudtiteln till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar ett reservationsanslag av 250 000 kronor, dels ock å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Hemslöjdslånefonden ett investeringsanslag av 1 400 000 kronor;

2) II: 465 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Senander*, vari hemställt, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 103.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i anledning av förevarande proposition och motionerna I: 286 och II: 459 samt med avslag å motionen II: 465 för budgetåret 1944/45 anvisa

1. å riksstaten under nionde huvudtiteln till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar ett reservationsanslag av 250 000 kronor,

2. å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Hemslöjdslånefonden ett investeringsanslag av 1 400 000 kronor.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Då det gällt att pröva, i vilken utsträckning staten skulle investera pengar i dessa beredningsanstalter, har man undersökt det minimibehov av ifrågavarande produkter, som förefinnes i ett avspärrningsläge som det nuvarande. Man har då kommit till det resultatet, att de anstalter, som redan nu finnas eller äro under byggnad, skulle vara tillräckliga för att tillgodose detta minimibehov.

Då frågan om bidrag till beredningsanstalterna i år skulle föreläggas riksdagen, framhölls av linneindustriens representanter bland annat, att även efter kriget enligt deras förmenande svårigheterna att få inköpa lin från andra länder bleve stora, och man menade, att då man återgick till vad man ville kalla en normal försörjning, skulle följaktligen de beredningsanstalter, som finnas i landet, inte räcka till och att det av den anledningen var nödvändigt att bygga ut anstalterna ytterligare.

Vid prövningen av ärendet hos Kungl. Maj:t ansågs emellertid, att om det förefanns ett industriellt intresse för anläggningar, som skulle kunna tillgodose behovet under mera normala förhållanden, vore det lämpligt, att industrien själv föranstaltade om byggande av ytterligare beredningsanstalter. Det göres ju så ofta gällande, att staten inte bör lägga ned pengar i sådan verksamhet, som kan skötas av den enskilda företagsamheten. I enlighet härmed begränsades anslagsäskandet till vad som förekommer i propositionen.

Utskottet har emellertid beaktat det intresse för en ny beredningsanstalt, som visat sig finnas inom en viss del av landet. Om teckningarna av odlingsareal i denna del av landet utfallit så, som i utskottsutlåtandet sägs, är det

Anslag till lin- och hampberedningsanläggningar m. m. (Forts.)
tydiligen här fråga om ett intresse av stor räckvidd. Utskottet har menat, att med hänsyn till detta intresse och av de skäl, som anförts från linneindustriens sida, borde till Kungl. Maj:ts förfogande ställas ett högre belopp än det äskade för att Kungl. Maj:t skulle taga under omprövning, huruvida inte ytterligare en beredningsanläggning borde komma till stånd i Västernorrlands län. Därest riksdagen anser, att man bör följa utskottets förslag, har jag naturligtvis ingenting att invända däremot. Jag har emellertid ansett det vara riktigt att förklara vad som varit anledningen till att Kungl. Maj:t inte äskat det högre anslag, som utskottet föreslår.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 24, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hade på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 11 januari 1943 till och med den 9 januari 1944 i statsrådet förda protokoll. Därjämte hade på därom särskilt gjord framställning till utskottet överlämnats utdrag av det över ecklesiastikärenden den 25 februari 1944 förda protokoll, i vad det avsåg ärendet nr 7 angående tillsättande av kyrkoherdetjänsten i Åsele pastorat.

Utskottet hade i det nu föreliggande memorialet tillkännagivit, att vid den granskning av omförmälda protokoll och protokollsutdrag, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits, anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, varemot utskottet funnit vissa under särskilda punkter 1 och 2 upptagna ärenden vara av beskaffenhet att böra jämlikt § 107 regeringsformen hos riksdagen anmälas.

Utskottets tillkännagivande att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

Ang. statsråds
rätt att upp-
bära in-
komster från
enskilda
företag.

Innan utskottet övergått till ifrågavarande ärenden, hade utskottet anfört, att utskottet funne sig föranlåtet meddela följande:

»Konstitutionsutskottet anmärkte år 1930 (memorial nr 26) på att det dåvarande statsrådets ledamöter samtidigt med statsrådsämbetena innehade och utövade ledamotskap av bolagsstyrelser, år 1931 (memorial nr 9) på att dåvarande statsministern utövade ledamot- och ordförandeskapet i styrelsen för svenska bostadskreditkassan och år 1935 (memorial nr 12) på att ett dåvarande statsråd även efter utnämningen till medlem av statsrådet fortsatt att utöva sitt ledamotskap av styrelsen för aktiebolaget svenska tobaksmonopolet. Av de nuvarande statsråden synes ingen utöva styrelseledamotskap av eller befattning i enskilt företag. Ett av statsråden, som åtnjuter tjänstledighet från sin befattning såsom verkställande direktör i en sammanslutning av försäkringsbolag, uppbär emellertid, enligt vad som kommit till utskottets kännedom sedan utskottet avgav sitt dechargememorial till föregående riksdag, adertontusen kronor per år räknat av sin förutvarande lön. Detta arrangemang har, enligt vad som är utskottet bekant, varit föranlett av särskilda omständigheter och vunnit övriga statsrådsledamöters godkännande. Det förevarande

Ang. statsråds rätt att uppbära inkomster från enskilda företag. (Forts.)

fallet uppvisar beröringspunkter med de inledningsvis omnämnda men skiljer sig i vissa avseenden också från dessa. Denna omständighet bör emellertid ej få medföra, att fallet får verka prejudicerande för framtiden genom att lämnas ouppmärksammat från konstitutionsutskottets sida. Statsrådets ledamöter böra nämligen stå obundna gentemot privata företag. Denna tankegång borde komma till klart uttryck i § 34 regeringsformen. I nu förevarande hänseende utsåges där emellertid endast, att ledamot av statsrådet ej tillika får annat ämbete utöva, ej heller några inkomster därav uppbära. Uppmärksamheten bör därför inriktas på en framtida, mera tidsenlig avfattning av förevarande grundlagsparagraf. Denna torde dessutom behöva kompletteras genom närmare bestämmelser i ett reglemente för statsrådets ledamöter, ett spörsmål varmed det dock icke tillkommer utskottet att taga befattning.»

Härom anförde nu

Herr Holmberg: Herr talman! Man kan givetvis — det kommer väl debatten i denna fråga att visa — tvista om innebörden av § 34 regeringsformen, som förbjuder ledamöter av statsrådet att tillika inneha annat ämbete eller uppbära inkomst därav. Mig synes emellertid, att lagtexten bör tolkas så, att en ledamot av statsrådet inte får inneha någon annan anställning eller befattning, vare sig hos staten, kommun eller enskilt företag, och inte heller uppbära någon inkomst därav. Så har lagen tolkats tidigare, då konstitutionsutskottet, såsom det i sitt memorial påpekat, vid flera tillfällen riktat anmärkning mot ledamöter av statsrådet, som innehåft och utövat exempelvis ledamotskap av bolagsstyrelse. Man har t. o. m. hårdragit tolkningen av lagrummet så långt, att man en gång, efter vad jag låtit mig berättas, anmärkte på nuvarande statsministern, därför att han satt i styrelsen för Tidens förlag, en befattning, som är rent formell, alldenstund företaget i fråga sorterar under det parti, för vilket statsministern är ledare.

Skall man tolka lagen på samma sätt nu som tidigare — och jag kan inte se, att det finns anledning till annat — råder det inte minsta tvivel om att det förhållande, som konstitutionsutskottet meddelar beträffande en ledamot av statsrådet, står i öppen strid mot § 34 regeringsformen och, om grundlagen skall följas strikt, såvitt jag kan se tillhör de företeelser, som av utskottet skola behandlas enligt § 106 i nämnda författning.

Statsrådet i fråga — eftersom pressen sedan länge namngivit honom, kan jag väl tillåta mig att göra detsamma — statsrådet Ewerlöf alltså uppbär med övriga statsrådsledamöters godkännande 18 000 kronor årligen från en sammanslutning av försäkringsbolag, där han innehar en befattning, från vilken han för närvarande åtnjuter tjänstledighet. Konstitutionsutskottet anmärker under första punkten i sitt memorial bland annat på att en byråchef i pensionsstyrelsen medgivits rätt att tjänstgöra såsom aktuarie i ett livförsäkringsbolag och för detta uppbär en ersättning av 5 000 kronor per år. Men att statsrådet Ewerlöf, trots tidigare hävdvunnen tolkning av § 34 regeringsformen, från andra försäkringsbolag uppbär mer än tre gånger den summa, som byråchefen erhåller, och gör det med övriga regeringsledamöters godkännande, det föranleder endast omnämmande, men ingen anmärkning.

Jag måste säga, herr talman, att jag finner det vara ganska uppseendeväckande. Utskottet säger, att arrangemanget med de 18 000 kronorna från försäkringsbolagen till statsrådet Ewerlöf har varit föranlett av särskilda omständigheter. På det tvivlar väl knappast någon enda medborgare i detta land. Ingen tror nämligen att dessa 18 000 kronor, som statsrådet erhåller, äro att betrakta såsom rena välgörenheten från bolagens sida eller att pengarna ut-

Ang. statsråds rätt att uppbära inkomster från enskilda företag. (Forts.)
betalas till honom bara för hans vackra ögons skull. Man undrar endast, vilka dessa särskilda omständigheter kunna vara, eftersom de synas föranleda såväl regeringen som konstitutionsutskottet att bortse från att mottagandet av dessa pengar tydligtvis står i strid med § 34 regeringsformen.

Att så är fallet, synes utskottet ha litet svårt att komma ifrån, även om man med hänsyn till husriden inom samlingsregeringen finner sig böra intaga en ställning som innebär, att man praktiskt accepterar statsrådet Ewerlöfs lagstridiga inkomst från försäkringsbolagen. Utskottet finner nämligen förhållandet icke riktigt och säger, att det icke får verka prejudicerande. Men kan det uttalandet verkligen hjälpa i ett fall sådant som detta, när tidigare anmärkningar mot liknande och alls inte så uppseendeväckande förhållanden inte haft större verkan än att det förefaller, som om statsrådet Ewerlöf och kanske också hans kolleger i regeringen ej hört talas om det? Utskottet tycks självt inte mena det, ty man uttalar för säkerhets skull önskemålet att § 34 regeringsformen i framtiden klart skall säga ifrån, att statsrådets ledamöter böra stå obundna gentemot privata företag.

Härur skulle man kunna utläsa, att utskottet är av den uppfattningen att förhållandet beträffande statsrådet Ewerlöf måhända inte står i öppen strid mot lagens bokstav, men väl mot dess anda, och att utskottet därför önskar förtydliga lagens bokstav. Så vitt jag kan finna, är emellertid ett sådant förtydligande i detta speciella fall inte nödvändigt, ty det, som utskottet menar att man bör säga i den ifrågavarande paragrafen, är där redan sagt. Vad annat ha lagstiftarna avsett, när de skrivit att »ledamot av statsrådet må icke tillika annat ämbete utöva, ej heller några inkomster därav uppbära»? Den bestämmelsen är enligt min uppfattning så klar som den någonsin kan vara. Det framgår också av att utskottet, såsom det självt omnämner och som jag redan har påpekat, vid tidigare tillfällen med stöd av denna paragraf har anmärkt på att medlemmar av regeringen varit ledamöter av bolagsstyrelser. Om ledamötskap i en bolagsstyrelse skall betraktas såsom ett sådant ämbete, vilket enligt § 34 regeringsformen är oförenligt med ledamötskap i statsrådet, måste det väl förhålla sig på samma sätt med direktörskapet för ett bolag. Sålunda måste den inkomst, som statsrådet Ewerlöf i egenskap av tjänstledig direktör åtnjuter från en sammanslutning av försäkringsbolag, vara av den art som enligt § 34 regeringsformen är att betrakta såsom otillåten.

Det pågår här i landet en ständig kampanj för att förmå allmänheten i dess helhet att i alla avseenden respektera lagen. Den kampanjen drives inte bara genom att man lagför och bestraffar dem, som upptäckas ha gjort sig skyldiga till brott, utan den pågår också ständigt därigenom, att man i tal och skrift vädjar till den enskildes samhällssolidaritet och moral. Så vitt jag kan se, torde det löna sig föga att på det sättet vädja till allmänheten och uppmana den att följa lagen, såvida inte den allra högsta myndigheten här i landet själv föregår med gott exempel genom att strikt och in i minsta detalj iakttaga och respektera lagens bestämmelser. Det duger inte för regeringen att säga till folket på samma sätt som prästen till församlingen: »Ni skola leva såsom jag lär, men inte som jag lever.» Folket fordrar, att regeringen lever såsom den lär och inte av personliga eller andra hänsyn åsidosätter någon enda bestämmelse i de lagar, som gälla speciellt för dess del.

Ur den synpunkten borde det ha varit konstitutionsutskottet angeläget att inte släta över, såsom i detta fall skett, utan att i stället skärpa tidigare åtgärder för att göra klart att regeringsformens bestämmelser och konstitutionsutskottets anmärkningar mot avvikelser från dem ej kunna betraktas såsom någonting, som man har rätt att sätta sig över, utan att de obetingat måste följas.

Ang. statsråds rätt att uppbära inkomster från enskilda företag. (Forts.)

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! I dechargébatten brukar det ju vara regel att den, som är närmast ansvarig för ett anmärkt förhållande, tar till orda för att förklara sig, och i detta fall måste jag räkna mig såsom den mest ansvarige.

Det förhåller sig ju inte på så sätt, att det statsråd, mot vilket man här riktar sig, har kommit till mig med en anhållan om att få bli ledamot av statsrådet. Jag har tvärtom bett honom inträda i regeringen, och därvid ha de omständigheter, varunder detta kunnat ske, ingående diskuterats. Jag visste alltså i det ögonblick, då jag slutligen bad Ewerlöf att inträda i regeringen, under vilka omständigheter detta skulle ske. Om någonting i detta fall förekommit, som anses stå i strid med grundlagens bud, har jag sålunda att på mig taga hela ansvaret för detta.

Min mening är inte att här diskutera tolkningen av § 34. Ett faktum är, att personer som man vill anlita — jag tänker nu inte närmast på regeringen — vid många tillfällen måste uppbära inkomster från annat håll just med hänsyn till de ersättningar staten lämnar. Detta har alldeles särskilt framträtt inom krisförvaltningen, där regeringen varit angelägen att från det enskilda näringslivet förvärva de bästa män som kunde ställa sig till förfogande. Även om man sträckt sig ganska långt, har detta på grund av principerna för statens ersättningar i åtskilliga fall ej kunnat ske på annat sätt än att vederbörande under den tid de arbetat inom krisförvaltningen ha kunnat åtnjuta inkomster från annat håll, oftast då från det bolag, i vilket de varit anställda.

Jag vill inte utan vidare av detta draga den slutsatsen, att man kan betrakta dessa förhållanden såsom normala, men vad jag ville komma fram till var att betona, att huvudvikten ej kan läggas vid frågan om själva inkomsten, utan att grundlagen måste ha avsett att förhindra ett beroende, som skulle kunna följa med en sådan inkomst. Jag har gjort mig förvissad om att min kollega i statsrådet, vilken det här är fråga om, icke har upprätthållit några som helst förbindelser med den förening det här gäller, och jag kan deklarerat att det icke har förekommit och icke kommer att inträffa, att denna omständighet på något sätt skulle påverka regeringens ställningstagande i frågor, som kunna beröra denna förening. Har man garantier för detta, förefaller det mig, att man har vunnit vad som avses med den här ifrågavarande grundlagsparagrafen.

Något vidare har jag inte att i detta fall anföra. Utskottet menar tydligen, att man bör gå till en granskning av denna paragraf och eventuellt genomföra en skärpning. Jag vill då för min del förklara, att det får ske med mycket stor omtänksamhet. Under min statsministertid har jag, då det gällt eventuellt ledamotskap i regeringen, påträffat mer än ett fall, där fråga uppkommit om den ställning vederbörande ekonomiskt skulle intaga. Det kan ju inte vara nyttigt att skapa en ordning, där varje inkomst, som ett statsråd möjligen kan ha utöver regeringsarvodet, skall föranleda misstanke att han inte står tillräckligt fri för att kunna tillhöra regeringen.

I detta fall anser jag att under alla omständigheter hänsynen till lagens anda har blivit iakttagen, och jag slutar detta anförande som jag började det: skall någon klandras, bör klandret riktas mot mig, ty jag var fullkomligt medveten om de särskilda förhållanden, som här ha förelegat, när jag till sist anmodade Ewerlöf att inträda i regeringen.

Herr **Andersson, Jones Erik**: Herr talman! Konstitutionsutskottet har förut vid upprepade tillfällen, åren 1930, 1931 och 1935, gjort anmärkning mot statsråd därför att de varit engagerade genom ledamotskap i bolagsstyrel-

Ang. statsråds rätt att uppbära inkomster från enskilda företag. (Forts.)
 ser eller på liknande sätt. De *anmärkningar*, som därvid gjordes, stå ju i en annan klass än det fall som här avses, där det gäller ett direktörskap i en sammanslutning. Detta är således av annan karaktär än vad konstitutionsutskottet förut har vänt sig mot, och det är anledningen till att utskottet inte har valt formen av en verklig anmärkning, utan rätt och slätt gjort ett s. k. meddelande.

Jag vill till herr Holmberg säga, att han nog är litet dålig innanläsare, när han vill tolka § 34 på det sättet, att den i sin nuvarande avfattning fullt skulle täcka vad utskottet här avser, då utskottet vill få till stånd en klarare formulering av paragrafen i riktning mot vad utskottet här menar. I § 34 står nämligen att statsråd icke må »tillika annat *ämbete* utöva, ej heller några inkomster därav uppbära». Herr Holmberg är ju tämligen ny här i riksdagen och har tydligen inte hunnit lära sig att göra skillnad på ämbete och annan befattning, men det skadar kanske ändå inte att här påpeka, att valörerna därvidlag väl ändå äro åtskilligt skiftande.

Utskottet menar emellertid, att när § 34 ej täcker vad man här avser, nämligen att statsrådets beroende även av enskilda företag bör vara så litet som möjligt, kan det vara skäl i att få en bättre formulering och få den saken klarare utsagd i denna paragraf. Utskottet säger: »Uppmärksamheten bör därför inriktas på en framtida, mera tidsenlig avfattning av förevarande grundlagsparagraf.» Om nu herr statsministern anser sig ha goda grunder att förmena, att intet som helst beroendeskap i det fall det nu gäller förefinnes, få vi väl ändå lov att säga att det åtminstone ger sken av ett dylikt beroende, när vederbörande statsråd från sammanslutningen i fråga uppbär en summa av 18 000 kronor. Det är åtminstone svårt att återhålla misstanken, att man inte kan vara alldeles frigjord från ett dylikt beroendeskap, och det är just detta utskottet velat förebygga. Därför bör det klart formuleras och utsägas, att sådant icke får ske.

På vilket sätt och under vilka former en dylik omändring nu bör åstadkommas och stiliseras, får ju Kungl. Maj:t taga under vidare övervägande, men att någonting i den stilen bör göras, tror jag för min del det kan vara klokt att utskottet och riksdagen här säga till om. Det kastar i alla fall en viss skugga över vederbörande statsråd, när dylika engagemang, låt vara i denna mildare form, ändock föreligga.

Det är vad jag har att anföra i detta ärende, herr talman.

Herr Sandström: Herr talman! Det var med stort intresse jag hörde, hur varmt herr Holmberg nyss hävdade vikten av lagarnas noggranna efterlevnad.

För egen del vågar jag naturligtvis inte, herr talman, på något sätt försöka tävla med herr Holmberg såsom grundlagstolkare; det vare mig fjärran att aspirera på något sådant!

Jag skulle emellertid vilja understryka vad den siste ärade talaren här yttrade angående § 34 regeringsformen. Jag skall inte trötta kammaren med någon längre historisk utredning, utan bara erinra om att denna paragraf ursprungligen endast innehöll förbud för ledamot av statsrådet att tillika utöva annat *civilt* ämbete. Denna lydelse ändrades 1840—41, emedan man också ville ha förbud för statsråd att utöva *militärt* ämbete, samtidigt som de innehade statsrådsbefattningen. Paragrafen fick då sin nuvarande formulering, som avser att utsäga, att den, som är statsråd, icke samtidigt får utöva någon annan av Kungl. Maj:t tillsatt befattning — civil eller militär — och ej heller uppbära lön därav. Detta är helt enkelt vad paragrafen säger och även vad var och en ganska lätt kan utläsa ur densamma!

Sedan har visserligen en mindre utvidgning av tillämpningsområdet skett;

Ang. statsråds rätt att uppbära inkomster från enskilda företag. (Forts.)
man har nämligen allmänt ansett, att med ämbete kunde jämföras förordnanden, som Kungl. Maj:t meddelar på icke statliga befattningar, exempelvis såsom ordförande i tobaksmonopolet — för att taga ett känt och för icke så länge sedan passerat fall.

Paragrafen avser däremot icke, och kan aldrig tolkas såsom avseende, vanliga enskilda anställningar.

Det är naturligtvis riktigt, att konstitutionsutskottet en gång för tio, femton år sedan gjorde anmärkning mot att vissa statsrådsledamöter voro medlemmar i bolagsstyrelser och samtidigt utövade denna sin befattning — men den anmärkningen hade som bekant ingen större framgång! Man torde således nu för tiden vara ganska ense om att paragrafen i dess nuvarande lydelse icke kan tolkas såsom avseende enskild tjänst. Att detta är utskottets enhälliga uppfattning, torde väl också framgå av dess memorial.

Naturligtvis kan man sedan diskutera, herr talman, huruvida denna begränsade avfattning av § 34 regeringsformen är önskvärd och lämplig. Den saken kan givetvis, såsom utskottet antyder, vara förtjänt att tagas under omprövning. Men det är icke någon så enkel sak att avgöra. Ty hur långt skall man, herr talman, gå i sina krav på den, som blir statsråd? Skall han alldeles frigöra sig från alla privata inflytelser? Det räcker i så fall inte med att han avgår ur en bolagsstyrelse! Hur skall han bära sig åt, om han äger aktier i ett aktiebolag, som han av den anledningen måste ha det allra största intressen för? Skall han skänka bort aktierna, när han blir statsråd? — Det har ofta förekommit, att bruksägare blivit statsråd, men hur skulle en sådan i detta fall förfara — skulle han skänka bort bruket, eller vad skulle han göra?

När man överhuvud taget diskuterar denna fråga, måste man med andra ord försöka taga hänsyn till alla de olika aspekter, den erbjuder, och det är bland annat detta, som gjort, att utskottet ej ansett sig kunna framlägga något förslag till grundlagsändring, utan anser att frågan dessförinnan måste göras till föremål för utredning.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag skall be att få knyta ett par reflexioner till behandlingen av detta ärende; delvis sammanfalla de med vad den föregående talaren yttrade.

Jag vill särskilt understryka vad statsministern yttrade, när han varnade riksdagen för en skärpning av § 34 regeringsformen, som skulle innebära, att för varje person som inträdde i statsrådet praktiskt taget statuerades förbud att ha någon som helst befattning med enskild verksamhet. För många är det naturligtvis mycket frestande att driva den satsen, men jag tycker att man redan vid åtskilliga tillfällen haft praktiska erfarenheter, som tydligt ge vid handen att en sådan tolkning innebär en mycket allvarlig kringkärning av möjligheterna att till regeringen förvärva de mest kvalificerade krafterna. Det är väl en synpunkt, som inte minst riksdagen har anledning att tillmäta den allra största betydelse, att man inte här bör gå fram på sådant sätt, att möjligheterna att rekrytera statsrådets medlemmar från de mest kompetenta kretsar i landet beskäras.

Man har emellertid en annan möjlighet, som jag vill peka på, och det är att besluta en ordentlig höjning av statsrådslönerna. Jag vet, att den saken möter stora betänkligheter inom riksdagen. Här finns ett traditionellt motstånd mot höga löner överhuvud taget både när det gäller statsråd och landshövdingar. Men om man, samtidigt som man motsätter sig höjningar av lönerna för statens högsta befattningshavare, inför sådana restriktiva bestämmelser, som göra att det blir praktiskt taget omöjligt för många att mottaga ett erbjudet statsrådsuppdrag eller en landshövdingebefattning, undrar jag om det i längden blir

Ang. statsråds rätt att uppbära inkomster från enskilda företag. (Forts.)
 staten som vinner på denna sparsamhet. Man får således bestämma sig för att antingen på ett helt annat sätt än man hittills i allmänhet gjort, visa generositet, när det gäller statens högsta befattningshavare, eller också får man se till, att man ger sådana bestämmelser eller gör sådana tolkningar av gällande bestämmelser, att personer, som ha en stor enskild verksamhet, inte förhindras att för en längre eller kortare tid lämna denna för att överta exempelvis ett statsrådsämbete.

Jag vill understryka vad herr Sandström nyss yttrade. Det kan leda till ganska orimliga konsekvenser, om man går vidare på denna väg i den anda, som en del yttranden här ge vid handen att man skulle önska. Kan man överhuvud taget förbjuda en person som inträder i statsrådet att fortfarande ha enskilda intressen? En, låt oss säga kapitalist, får inträda i statsrådet, om han har sin förmögenhet placerad i obligationer — det kan tolereras — men om han har sin förmögenhet placerad i exempelvis ett stort lantbruk, som kräver hans uppmärksamhet, eller i ett enskilt företag, som han dock inte helt och fullt kan släppa, därför att han mottar ett statsrådsuppdrag, skall han då anses diskvalificerad för detta uppdrag? Detta är en sak, som aldrig blivit ordentligt genomtänkt och genomdiskuterad, men det kan vara anledning att fästa uppmärksamheten på den i detta sammanhang.

Jag är lika varmt angelägen som någon annan att det svenska statsrådets medlemmar skola intaga en fullt självständig ställning åt alla håll och att det aldrig bör få bli ens ett sken av misstanke mot ett statsråd, att han, samtidigt som han bekläder sin höga befattning, står i beroendeförhållande till något enskilt intresse. När man skall tolka § 34 regeringsformen, får man emellertid vinnlägga sig om att inte hårdraga denna tolkning, så att man åstadkommer, som statsministern nyss sade, betydande svårigheter med avseende på rekryteringen av statsrådsmedlemmar.

Jag tror vi skola ta på denna fråga litet mera praktiskt och litet mindre formellt än det på många håll göres. Statsministern har ju här mycket kraftigt understrukit, att i förevarande fall intet berättigat statligt intresse trätts för nära.

Herr Holmberg: Herr talman! Herr Jones Erik Andersson har gentemot mig riktat en anmärkning, som jag får erkänna är mycket riktig, när han säger, att jag är ung. Jag är visserligen ingen duvunge, men jag är naturligtvis inte vare sig till åren eller till tiden här i kammaren i stånd att jämföra mig med flertalet här. Det är emellertid, herr Jones Erik Andersson, ett fel, som går över så småningom. Men även om jag är ung och varken till kropp eller till själ kan ge intryck av relik från längst svunna tidevarv, tillåter jag mig ändå hävda, att jag både kan läsa lagtext och kan värdera den praxis, som skapats genom tidigare lagtolkningar. Jag har nämligen inte bara sett till lagtexten, utan jag har framför allt sett till hur konstitutionsutskottet vid tidigare tillfällen tolkat denna text.

Enbart i detta memorial äro angivna inte mindre än tre olika fall, som inträffat under tre olika år — alltså inte bara under något enstaka år — då konstitutionsutskottet på grundval av § 34 regeringsformen riktat anmärkning mot regeringsledamöter, därför att de varit ledamöter av bolagsstyrelser. Det synes mig, som om man nu vill inta en annan ståndpunkt, i det man hävdar, att lagen inte skall tolkas på samma sätt som då. Jag undrar, om inte detta framför allt har att göra med partiförhållandena i kammaren och inte så mycket med att den tidigare tolkningen på något sätt skulle ha varit oriktig.

Herr Sandström försökte gentemot mig göra gällande, att det skulle leda till rena orimligheten, om man skulle dra konsekvenserna av den tolkning,

Ang. statsråds rätt att uppbära inkomster från enskilda företag. (Forts.)
 för vilken jag gjort mig till talesman. Ja, det skulle det, om man skulle hemfalla åt sofistik och om man skulle tro, att det vore möjligt att lösgöra människorna ur deras sociala sammanhang, att skilja dem från den samhällsgrupp de tillhöra och sätta in dem i något slags socialt vakuum, när man placerar dem i regeringen. Det tror för min del inte jag är möjligt. Däremot anser jag det både möjligt och önskvärt, att det i regeringen icke sitter människor, som kunna betecknas såsom avlönade tjänstemän för en viss intressegrupp, och en sådan beteckning kan man enligt mitt förmenande sätta på ett statsråd, som åtnjuter lön med 18 000 kronor från ett enskilt bolag.

Om det är så, som statsministern antytt, att statsrådslönerna äro för låga, vill jag ansluta mig till herr Ivar Anderson, när han förordar en höjning av statsrådslönerna. Det är bättre att göra det än att man åsidosätter lagens bestämmelser eller börjar tumma på dem och förklarar, att huvudsaken här är att förhindra beroendeförhållandet. Kan man bara göra det, säger man, kan man tillåta sådana företeelser som dem, att ett statsråd från ett enskilt bolag uppbär 18 000 kronor per år. Mig skulle det dock intressera att veta, på vilket sätt man skall förhindra beroendeförhållandet i detta speciella fall. Beroendet finns ju där, och det ligger däri, att statsrådet Ewerlöf inte kan vara statsråd, om inte försäkringsbolaget ger honom 18 000 kronor per år.

Det bästa vore alltså att om saken ej kan ordnas annorledes höja statsrådslönerna och att se till, att vad som i detta fall förekommit inte i framtiden kommer att upprepas.

Herr Sandström: Herr talman! Herr Holmberg inledde sitt anförande med att tala om hur väl han kunde läsa innantill. Försättningen av hans anförande förefaller icke att bestyrka riktigheten av detta omdöme.

När herr Holmberg säger, att i memorialet äro anförda tre fall, då konstitutionsutskottet framställt anmärkningar mot statsrådsledamöter för att de tillika varit ledamöter av bolagsstyrelser, är detta fel. *Fullkomligt fel, herr Holmberg!* Endast i ett av fallen har en majoritet av utskottet framställt anmärkning mot att statsråd var ledamot av bolagsstyrelse och tillika utövade denna befattning — men som jag sade nyss och som väl åtskilliga av herrarna erinra sig, hade denna anmärkning föga framgång. De andra fallen avse anmärkningar mot att statsråd av Kungl. Maj:t förordnats till ordförande i halvstatliga företag, och i sådana fall kan det ifrågasättas att tillämpa § 34 regeringsformen, ty analogien med ämbete ligger ju där ytterst nära till hands!

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet anfört:

»Sedan presidenten i kammarrätten N. J. E. Quensel den 30 augusti 1943 utnämns till statsråd, förordnade Kungl. Maj:t den 18 september 1943 på föredragning och hemställan av chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, ett f. d. hovrättsråd att från och med den 20 september tills vidare under den tid Quensel utövade statsrådsämbetet, uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.

Ifrågavarande f. d. hovrättsråd är född den 18 april 1876 samt erhöi avsked med pension som hovrättsråd från och med utgången av april månad år 1943. Å presidentposten har sålunda förordnats en person med en ålder,

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.
(Forts.)

som vid tiden för förordnandet med mera än två år översteg den ålder, vid vilken president i kammarrätten enligt allmänna tjänstepensionsreglementet inträder i pensionsåldern. Visserligen har tidigare i något enstaka fall redan pensionerade befattningshavare förordnats att uppehålla chefsämbeten utan att konstitutionsutskottet i anledning därav framställt någon anmärkning. Men därvid har det varit fråga om förordnanden inom vederbörandes tidigare verksamhetsområde. Så är däremot icke förhållandet i nu förevarande fall. Det åsyftade f. d. hovrättsrådet har förordnats att uppehålla presidentämbetet i en administrativ domstol, vars verksamhetsfält så vida skiljer sig från hans eget tidigare, att han svårligen kan tänkas komma att behärska det, innan hans förordnande upphör. Han har härjämte den 8 oktober 1943 förordnats till ordförande i krigskonjunkturskatterådet. Vidare må framhållas, att statsmakterna nyligen funnit sig böra omorganisera kammarrätten i syfte att i allmänhetens befogade intresse vinna ett snabbare avgörande av där handlagda mål samt en avarbetning av förekommande betydande arbetsbalans. Med hänsyn härtill måste på den fungerande presidenten i kammarrätten ställas särskilt höga krav, framför allt i fråga om arbetsförmåga och initiativkraft.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har utskottet funnit sig ej kunna underlåta att rikta anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss, i anledning av dennes tillstyrkan av Kungl. Maj:ts förevarande beslut av den 18 september 1943.»

Herr **Källman**: Herr talman! Det förefaller, som om herrar statsråd icke skulle ha för avsikt att svara på de anmärkningar, som konstitutionsutskottet fullkomligt enhälligt har gjort, men jag kan inte underlåta att på denna punkt, som alltså gäller presidenten i kammarrätten, något utfylla den motivering, som utskottet har anfört.

Att förhållandena vid kammarrätten för närvarande icke kunna anses fullt tillfredsställande läser bl. a. framgå av en erfarenhet, som gjordes under arbetet inom utskottet. Enligt 1942 års instruktion för kammarrätten skola föreskrifter, som därutöver erfordras angående arbetet inom densamma, av kammarrätten meddelas i särskild arbetsordning. Utskottet infordrade den arbetsordning, som sålunda borde förefinnas, men erhöi det beskedet, att ingen sådan upprättats efter tillkomsten av 1942 års instruktion. I stället översändes en gammal arbetsordning — jag vill minnas av år 1926 — vilken på intet sätt passade ihop med den nya instruktionen.

Det är givet, att en arbetsordning kanske icke omedelbart kan upprättas, sedan en ny instruktion utfärdats. Man behöver först viss tids erfarenhet. Men att efter snart ett och ett halvt års förlopp ännu ingen arbetsordning upprättats för kammarrätten, måste dock betecknas såsom högeligen anmärkningsvärt. Det förefaller mig tämligen uppenbart, att om till president i kammarrätten icke förordnats en person, obekant med arbetsförhållandena därstädes, skulle åtminstone denna brist för länge sedan varit avhjälpd.

Detta var en detalj. Den viktigaste är emellertid ur utskottets synpunkt, att till president i kammarrätten förordnats en äldre, och enligt utskottets mening alltför gammal man, vilken dessutom säkerligen icke var kompetent för de arbetsuppgifter som påvila kammarrätten. Enligt Kungl. Maj:ts instruktion av den 18 december 1942 har kammarrätten att till behandling och avgörande upptaga besvär i beskattningsmål, och varje ledamot av denna kammare vet naturligtvis att det är en oerhört viktig och besvärlig uppgift kammarrätten därvidlag har att fylla; vi vilja ju gärna betrakta kammarrätten såsom den mest sakkunniga skattedomstolen, ehuru den ej är sista instans — avgörandet

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.

(Forts.)

tillkommer som bekant regeringsrätten. Vidare har kammarrätten att pröva besvär i familjebidragsmål, fattigvårds- och barnavårdsmål samt mantalsskrivningsmål. Därjämte finnas andra bestämmelser i 14 punkter, men de av mig redan nämnda fyra åliggandena äro av sådan betydelse och ofta så invecklad beskaffenhet, att de erfordra annan utbildning än vanlig domarkompetens.

Jag vill inte trötta kammaren med en uppläsning av § 32 i instruktionen, eftersom den är ganska krånglig med moment och stycken i all oändlighet. Jag skall i stället tillåta mig att referera den, då jag anser det vara av betydelse att de, som ej haft tillfälle att närmare tränga in i detta ärende, få veta vad det tillkommer en president i kammarrätten att syssla med. Han är inför Kungl. Maj:t ansvarig för arbetets jämna gång och skall varje söckendag infinna sig i kammarrätten. Ja, det är ju mycket bra att denna senare bestämmelse inflickats — han kanske eljest skulle glömma det. Han skall vidare föra ordet i dess plenum. Han beslutar själv i vissa ärenden. Han skall deltaga i besvarandet av remissakter, verkställa justering av protokoll och expeditioner, meddela bestämmelser, ibland i samråd med divisionsordförandena, om fördelning av mål och ärenden, bestämma eller uppdraga åt divisionsordförande att avgöra vilka mål och ärenden som skola av extra personal eller sekreterare föredragas. Han skall bestämma huru ledamöter, extra föredragande, notarier m. fl. skola fördelas till tjänstgöring. Han har att bestämma om tiden för divisionernas sammanträden, om övriga ledamöters föredragningskyldighet m. m. Slutligen äger han själv föredraga mål eller ärende, där han så finner lämpligt.

Det är med hänsyn till alla dessa uppgifter, stora och viktiga, som utskottet känner sig skyldigt att meddela riksdagen, att till denna viktiga post förordnats en person utan specialkunskaper och erfarenhet på de många viktiga områden, som jag nu har antytt, och därtill sedan han fyllt 67 år. Detta är anmärkningsvärt, särskilt som enligt gällande bestämmelser Kungl. Maj:t icke äger bevilja en president i kammarrätten dispens att sitta kvar efter det han fyllt 67 år. Men här gick det för sig att förordna en utomstående vid så respektabel ålder.

Till detta kommer att samma person fått uppdraget att vara ordförande i krigskonjunkturskatterådet, och det är inte ett uppdrag vilket som helst. Att han även är ledamot av utlänningsnämnden, särskild skiljedomare i arbets tvister och ordförande i dissenterlagstiftningskommittén, förbättrar inte saken.

Man har alltså på den oerhörd viktiga post, som det här är fråga om, placerat en gammal man, vilken säkerligen icke på något sätt är specialutbildad för de mångskiftande uppgifter, som det tillkommer kammarrätten att syssla med, och detta måste anses i minst lika hög grad anmärkningsvärt som de under föregående punkt, punkten 1:o, anmälda förhållandena. Ehuru från statsrådsbanken icke lämnats något svar på utskottets anmärkningar, har jag sålunda velat utfylla motiveringen i denna punkt med vad jag nu yttrat.

I herr Källmans yttrande instämde herr *Sandegård*.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag beklagar, att jag inte kunde svara på anmärkningen under föregående punkt, då samma punkt just behandlades i andra kammaren och jag var upptagen där. Båda punkterna hänga emellertid, som herr Källman anmärkte, ganska nära samman, då båda anmärkningarna gälla, att uppdrag hopats på vissa enskilda tjänstemän. Jag är den förste, som är villig att erkänna, att under dessa krisår så varit fallet i en omfattning, som inte är önskvärd. Orsaken härtill är emellertid just

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.
(Forts.)

kristiden och den oerhörda ansvällning av olika arter av statlig verksamhet, som lett till att de personliga krafterna helt enkelt icke räckt till. Det gäller inte bara dessa fall. Den, som själv sitter med i sakkunnigkommittéer, vet vilka svårigheter som möta, när det gäller att få sakkunniga på olika områden. Han vet också, att överallt samma företeelse upprepar sig, att urvalet är mycket begränsat, vilket i sin tur leder till att uppdrag samlas på vissa personer i större utsträckning än som är önskvärt. Jag är övertygad om att det kommer att dröja, så länge kristiden fortsätter, innan man kan avveckla denna företeelse.

Jag vill emellertid tillägga, att man inte kan mäta arbetsbördan efter *antalet* uppdrag. Uppdrag samlas ofta på en person, därför att han är särskilt lämpad att handha dem. På grund av sin tidigare verksamhet kan han mycket lättare utföra arbetet, än om någon ny man skulle inkopplas på det.

Detta gäller i fråga om den första anmärkningen rörande generaldirektör Björek. Jag vill i förbifarten säga, att de påtalade uppdragen delvis stå i så nära samband med hans ställning såsom chef för statskontoret och med hans ställning inom besparingsarbetet, att det varit mycket naturligt att ge honom dessa uppdrag. Att han fått uppdraget rörande riksdagens arbetsformer, beror på hans erfarenhet både såsom riksdagsman och såsom administrativ kraft.

Anmärkningen i fråga om presidenten för kammarrätten har jag uppfattat inte gälla i främsta rummet, att han har flera andra uppdrag, utan närmast hans ålder och att verksamhetsområdet för honom är nytt. Dessa anmärkningar kunna emellertid knappast riktas mot generaldirektör Sällfors. När man påtalar, att generaldirektör Sällfors, utom att vara ordförande i organisationsnämnden, förordnats till ledamot av statens sakrevision med särskilt arvode, får man emellertid komma ihåg, att det här är fråga om två så samhörande uppdrag, att det mycket väl hade kunnat övervägas att göra organisationsnämnden och sakrevisionen till ett enda stort organ och att således betrakta ersättningen åt generaldirektör Sällfors såsom en enhet. Huruvida sedan denna ersättning är hög eller inte, får bedömas med hänsyn till att han tagits från en enskild verksamhet, som skulle givit honom väsentligt högre inkomster.

Beträffande frågan om presidenten i kammarrätten vill jag först och främst erkänna, att jag, om det funnits någon anmärkning att göra i fråga om den nuvarande tillförordnade presidentens arbetsförmåga, skulle varit den sista att tillförordna honom. Hans arbetsförmåga är emellertid fullständigt obruten. Jag har här i kammaren upprepade gånger gentemot anmärkningar fått argumentera för att en relativt låg pensionsålder är önskvärd med hänsyn till att det är lämpligare att ha en låg pensionsålder och sedan medge utsträckning i de enskilda fallen. Jag är således predisponerad för att se kritiskt på ålderns inverkan på människors prestationsförmåga. Den nuvarande tillförordnade presidenten är emellertid faktiskt inte bara en man av alldeles utmärkt förtjänst, utan också med en fullständigt obruten arbetsförmåga, som jag tror att alla, som samarbetat med honom, kunna vitsorda. Han är dessutom inte bara hovrättsråd, utan han har gammal erfarenhet såsom domare vid de blandade domstolarna i Egypten. Han har vidare varit ordförande i krigshovrätten.

Den anmärkning, som jag överhuvud taget minst förstår, är den, att man till president i kammarrätten icke skulle kunna sätta någon, som inte tidigare sysslat med dylika göromål. Jag tror, att om riksdagen verkligen hyste den meningen, att till chef för kammarrätten endast bör kunna tagas den,

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.

(Forts.)

som tjänstgjort i kammarrätten, skulle man begränsa urvalet på ett sätt, som inte vore lyckligt. Jag tror inte att någon som helst invändning överhuvud taget kan riktas mot att som en tillförordnad president eller även ordinarie president utses en framstående jurist, även om han inte särskilt sysslat med kammarrättsfrågor. Kammarrätten är en administrativ domstol, men det har alltid ansetts önskvärt att i kammarrätten äga representation för erfarenhet från allmänt dömande verksamhet. Det må i detta sammanhang framhållas, att hovrätten, av vilken Nordenskjöld äger en ingående erfarenhet, i mycket tjänat som förebild vid kammarrättens omorganisation.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Kanske herr talmannen tillåter mig att denna gång röra mig litet över hela fältet, eftersom herr finansministern gjort sammaledes. Jag skall inte bli alltför långrandig. Som finansministern framhåll, ha emellertid alla de ifrågakvarande fallen ett ganska nära inbördes samband.

Gång på gång ha konstitutionsutskottet och riksdagen gjort ansatser för stävjandet av det florerande mångsyssleriet, år efter år har man menat sig ha riktat dråpslag mot denna klandrade företeelse i vårt statliga liv, men den synes ha samma egenskap som galten Särinner; den slaktas och står sedan upp lika frisk igen. De upptäckter, som konstitutionsutskottet presenterar i årets dechargebetänkande, ge nya förträffliga exempel därpå.

Vad båtar det att här komma med ursäkten, att 4 § 2 mom. i civila avlöningsreglementet dock medger Kungl. Maj:t och i vissa fall vederbörande myndighet rätt att ge statstjänstemän diverse uppdrag vid sidan av den ordinarie tjänsten? Meningens är väl, som utskottet säger, i alla fall, att dylika bisysslor ej få medgivas i sådan omfattning, att de uppenbart måste menligt inkräkta på skötseln av det kall, som utgör den agerandes huvudsakliga uppgift.

Vad fallet Björek beträffar, kan man väl ändå inte bli annat än åtskilligt betänksam inför den vidlyftiga provkarta på uppdrag vid sidan av den egentliga tjänsten, som man här har framför sig. Bara denna uppräknings och för sig vittnar väl om att det nästan går över mänsklig förmåga att sköta allt detta jämsides med den ordinarie tjänsten. Hör här! Generaldirektör Björek är sakkunnig i, jag vill använda ett mycket kort namn, restskatteförmedlingsutredningen, ordförande i kommittén för karolinska sjukhusets fortsatta utbyggande, ordförande i utredningen angående riksdagens arbetsformer, ordförande i exportkreditnämnden, i statens institut för folkhälsan, i apotekens avgiftsnämnd, i delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet — att döma av det långa namnet en jätteuppgift, bara det — i statens fritidsnämnd och i 1940 års civila byggnadsutredning; som synes en hel massa med krävande ledareskap i viktiga utredningsarbeten. Huru en människa av kött och blod skall vara funtad för att vid sidan av ett stort verksamhetskap sköta så många bisysslor, är ett problem som vanliga dödliga ej förstå sig på. En duktig karl i all ära, men nog verkar det något mera än cirkusrytteri att jonglera med en så vidlyftig statskonst.

Det är tre herrar uppdragsgivare — statsråden Wigforss, Bagge och Bergquist — som här bidragit med sin generositet; det är samlingsregeringsmässigt med en från vardera av tre partier. Huruvida den högra handen här vetat vad den vänstra gjort, låta vi vara osagt.

Det andra fallet gäller professorn vid tekniska högskolan Sällfors, vilken har följande uppdrag: ledningen av besparingsberedningens organisationsundersökningar, för vilket han uppburit 12 000 kronor, ledamotskap av styrelsen

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.
(Forts.)

för centrala sjukvårdsberedningen, dito av 1942 års järnvägskostnadsutredning, vice ordförandeskapet i Sveriges standardiseringskommission, och — nu komma vi till ett mycket viktigt uppdrag — ordförande och chef för statens organisationsnämnd med en årslön av 26 000 kronor jämte rörligt tillägg och kristillägg. Vidare är han ledamot av statens sakrevision med ett arvode av 4 000 kronor.

Det tredje fallet rör byråchefen i pensionsstyrelsen Östlind, vilken erhållit tillstånd att vara aktuarie i dels ett livförsäkringsbolag, för vilket han uppburit 5 000 kronor, och dels i en pensionskassa med ett arvode av 4 000 kronor. Under året har han åtnjutit endast sju dagars tjänstledighet. — Reflexionerna göra sig själva. Det senare fallet har ju berörts av herr Källman, varför jag inte behöver vidröra det ytterligare.

Mot bakgrunden av vad som sålunda förevarit, tillåter jag mig följande slutord:

I ett demokratiskt samhällsskick är »enmansregemente» ett oting, fjärran från de ideal, som med ett delat ansvar och en i möjligaste mån jämn arbetsfördelning sammanhör. Om en person är så fullkomligt omistlig, att någon ersättare för honom inte kan tänkas, skulle inte då ett eventuellt dödsfall för ett samhälle eller en stat innebära fullständig bankrutt? Ånej, så är det nog inte! »En man och allting bestyra» kan för all del till en tid gå bra, men det kan också — som herrarna nogsamnt veta — peka rakt åt galet håll, och då kan det vara så dags.

Sådant vill man, herr talman, undvika, och det är därför som konstitutionsutskottet framställt dessa anmärkningar, som här föreligga för kammarens ögon. Med hänsyn till att många resor av enahanda försyndelser tidigare förekommit i statsrådets annaler, skulle jag haft lust att ställa yrkandet efter den strängare termen, att anmärkningarna »med gillande» läggas till handlingarna, men som jag innerst inne är en med stort tålamod begåvad medborgare och det för övrigt rör sig om ett tidsskede, då man mer än annars måste ha ett förlåtande sinnelag, låter jag mig nöja med att rätt och slätt yrka, att anmärkningarna läggas till handlingarna.

Häri instämde herrar *Gustavson* och *Björck*.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Med kammarens tillåtelse kommer jag med en förklaring beträffande en punkt, som redan passerat, men då herr talmannen redan tillåtit den föregående ärade talaren att yttra sig om anmärkningarna under den första punkten, kanske det kan tillåtas även mig att säga några ord till denna punkt. Jag vet att det riktats en anmärkning mot att varken statsrådet Wigforss eller undertecknad var närvarande, då denna punkt föredrogs, men därvidlag få väl herrarna ändå lägga skulden på riksdagens arbetsformer. Jag höll nämligen just då min förklaring i andra kammaren, där även statsrådet Wigforss var upptagen. Man har i dag verkligen försökt undvika att behandlingen av detta ärende skulle pågå samtidigt i båda kamrarna, men man har misslyckats, därför att man inte kan behärska debatternas längd i de olika ärendena.

Anmärkning har riktats mot mig, därför att en byråchef i pensionsstyrelsen erhållit tillstånd att inneha två uppdrag i enskilda företag; ett uppdrag såsom aktuarie i försäkringsbolaget Göta och ett uppdrag såsom aktuarie i en understödsförening, Bankanställdas pensionskassa.

Jag vill till en början säga, att mellan mig och konstitutionsutskottet ingen som helst principiell tvist förefinnes. Konstitutionsutskottet anför i ingressen,

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.

(Forts.)

vilket även citerats av den föregående talaren, att de extra uppdragen icke få inkräkta på befattningshavares tjänst. Det är en inställning, som jag helt och hållet ansluter mig till. Detta kan ju emellertid inte in abstracto bara konstateras. Man måste väl utgå från det ena eller det andra antagandet för att sedermera konstatera, om antagandet håller, därest man fattar ett positivt beslut, huruvida dessa extra uppdrag i enskild tjänst verkligen förhindra vederbörande från att fullgöra sitt tjänsteuppdrag i statens tjänst.

För att belysa detta skall jag tillåta mig att skriva litet historia på denna punkt, eftersom konstitutionsutskottet icke gjort det. Man skulle vid läsningen av konstitutionsutskottets memorial kunna tro, att dessa två uppdrag tilldelades vederbörande den 30 juni 1943. Det uppdrag, som konstitutionsutskottet finner mest betänkligt, nämligen uppdraget i de Bankanställdas pensionskassa, erhöll emellertid denne tjänsteman år 1936 på statsrådet Strindlunds föredragning. Han var då socialminister. Uppdraget gällde en tid av tre år. Det blev alltså aktuellt igen år 1939. År 1936 sorterade sjukkassebyrån, där kontrollen över understödsföreningarna utövas, under socialstyrelsen. År 1939 var sjukkassebyrån överflyttad till pensionsstyrelsen, och man kan därför formellt säga, att pensionsstyrelsen är kontrollmyndighet över en sådan understödsförening som den, hos vilken denne byråchef arbetar. År 1939 var herr Forslund socialminister, och enligt vad man har upplyst mig om i departementet — jag har inte haft någon kontakt med herr Forslund själv på denna punkt — vägde man då mycket noga, huruvida man skulle tillåta ifrågavarande byråchef att fortsätta med uppdraget, just med hänsyn till den formella ändring, som hade ägt rum, nämligen att sjukkassebyrån hade flyttat ifrån socialstyrelsen till pensionsstyrelsen. Man kom emellertid till det resultatet, att man icke gärna ville beröva honom det extrauppdrag, som han redan tidigare hade haft i tre år. Hela granskningen och kontrollen av understödsföreningarna ligger ju hos sjukkassebyrån och berör på intet sätt den byrå, för vilken denne byråchef var ansvarig. Han fick även 1939 tillåtelse att inneha uppdraget i tre år.

Följaktligen blev frågan om uppdraget aktuell igen år 1942. Då inkom emellertid byråchefen med en ansökan att få inneha icke blott uppdraget som aktuarie i Bankanställdas pensionskassa utan också uppdraget som aktuarie i försäkringsbolaget Liv-Göta. Det ligger i sakens natur, att jag gjorde så noggranna undersökningar jag kunde. Man kan ju aldrig på förhand säga, om ett par dylika enskilda uppdrag komma att inverka på möjligheterna att sköta statsljäns-ten. Jag kom till slut efter mycken tvekan till det resultatet, att de bägge uppdragen sannolikt icke skulle påverka hans möjligheter att på ett tillfredsställande sätt sköta sin statstjänst.

Jag vill påpeka, när man talar om de relativt höga arvoden, 4 000 respektive 5 000 kronor, att dessa belopp icke i och för sig behöva betyda, att arbetet är särskilt omfattande. I statsförvaltningen är man van vid förhållandevis låga arvoden, man betalar ganska knappt men begär mycket arbete. Så gör man inte inom det enskilda näringslivet. Där kan man få ett arvode på 4 000 eller 5 000 kronor, ibland för en honnörspost, som icke kräver något arbete alls, och ibland för en post med ganska ringa arbete. De höga arvoden äro således i och för sig icke något kriterium på att uppdragen skulle vara så arbetskrävande.

Vi voro som sagt mycket tveksamma inom departementet år 1942, och denna tveksamhet tog sig först och främst uttryck däri, att vi icke längre för tre år framåt ville bevilja byråchefen rätt att inneha uppdragen, utan vi begränsade tiden till ett år.

Det beslut, på vilket konstitutionsutskottet anmärker, är alltså ett rent fortsättningsbeslut. Under ett års tid hade man kunnat bilda sig en föreställning

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.
(Forts.)

om huruvida vederbörandes två uppdrag verkligen utgjorde något nämnvärt hinder för honom att sköta sin statstjänst, och pensionsstyrelsen, som år 1942 hade varit mycket tveksam, tillstyrkte år 1943 utan vidare, att han skulle få inneha uppdragen även i fortsättningen. Emellertid fick han även nu detta medgivande förlängt på endast ett år. Frågan, huruvida han skall få behålla uppdragen, är alltså mycket snart aktuell igen.

Jag har velat lämna denna historik, och jag vill understryka, att konstitutionsutskottet och jag äro anse om principen, att privata uppdrag icke få inkräkta på vederbörande befattningshavares möjligheter att fullgöra sin statstjänst. Det förefaller emellertid, som om konstitutionsutskottet, när nu vederbörande har haft uppdragen i nära två år, hade haft möjlighet att konstatera, om så varit förhållandet i detta fall. När man har detta erfarenhetsmaterial att bygga på, kan man väl ändå icke betrakta det som självklart, att uppdragen verkligen inkräktat på hans statstjänst. För min del kommer jag att på denna punkt göra en mycket noggrann undersökning, när det gäller att fatta ett nytt beslut i ärendet.

Ja, det är den förklaring jag har att lämna på den punkt, där jag är särskilt utsatt för anmärkning. Jag vill upprepa, att det finns ingen principiell motsättning mellan mig och konstitutionsutskottet, men det kan alltid bli diskussion vid tillämpningen av principen. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att det naturligtvis måste föreligga något rimligt skäl, för att man skall vägra en person att mottaga ett uppdrag, som är förenat med ett relativt stort arvode, och denna synpunkt måste vägas mot de andra synpunkterna, då man har att pröva ärenden av denna beskaffenhet.

Herr Källman: Herr talman! I fråga om det fall, som statsrådet Möller nu har berört, har utskottet väl reda på att det icke var något nytt medgivande, som lämnades år 1943, utan, såsom herr statsrådet säger, en fortsättning på de uppdrag, som ifrågavarande byråchef tidigare haft. Beträffande granskningen av utnämningar, förordnanden och medgivanden att inneha bisysslor o. s. v. kan utskottet hålla på mer än ett år och samla dossierer, men småningom väljer utskottet ut typfall och presenterar dem för kammaren. I år har utskottet tagit blott fyra extrema fall för att visa upp, att mångsyssleriet inte kan vara nyttigt. Det måste emellertid tillmätas stor betydelse, att pensionsstyrelsen är tillsynsmyndighet över understödsföreningarna, om vederbörande byråchef uppbär sammanlagt 11 000 kronor — denna siffra är högre än den förut nämnda, ty efter vad vi ha tagit reda på i utskottet utgår dyrtidstillägg på de två arvoden. Det är bra, att utskottet och statsrådet äro ense i princip. Då hoppas vi, att i den mån det ankommer på honom och hans departement sådana frågor skola prövas mycket noga hädanefter.

När statsrådet Wigforss lämnade sin förklaring, tänkte jag hela tiden på fallet Charles Lindley och hans sena hemkomst en kväll. Det blev fråga om att lämna en förklaring, men en sådan bad hans hustru att han inte skulle avgiva, ty den skulle blott förvärrat saken. Då nu herr statsrådet omnämner, att den vid mycket mogen ålder utnämnde kammarrättspresidenten bland annat sysslat med domaruppgifter i Egypten, undrar jag, om det kan ha någon nämnvärd betydelse för handläggandet av svenska barnavårds- och fattigvårdsmål samt familjebidragsmål, ävensom för tillämpning av vår skattelagstiftning o. s. v. Denna merit tycker jag inte är någon merit alls. När statsrådet Wigforss trodde, att vi ville begränsa hans rätt att till president i kammarrätten utse någon, som tjänstgjort där, är detta icke riktigt. Men det borde

Ang. meddelat förordnande att uppehålla presidentämbetet i kammarrätten.
(Forts.)

väl ha gått att hitta någon annan än en som inte varit behörig att sitta kvar, i den händelse han varit president.

Det sades i konstitutionsutskottet, att om regeringens ledamöter hade haft en större bekantskapskrets, det kanske inte varit så svårt att få tag i lämpliga personer, som inte äro så överbelastade med uppdrag som här är fallet.

Herr talman! Jag vill blott ha tillagt detta med anledning av de två anföranden, som hållits från statsrådsbänken.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Vid memorialet funnos fogade åtskilliga reservationer, innefattande framställda anmärkningsyrkanden, vilka icke vunnit majoritet inom utskottet.

Enligt en av dessa reservationer, betecknad med II, hade herr *Fredrik Ström* ansett, att utskottet bort besluta anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot utrikesministern i anledning av dennes ingripande mot uppförandet av Kiellands pjäs »Om ett folk vill leva» på Nya Teatern i Stockholm. Enligt en annan, med III betecknad reservation hade herrar *Fredrik Ström*, *John Björck* och *von Friesen* yrkat anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, på grund av uraktlåtenhet att snarast korrigera en till riksdagen lämnad felaktig uppgift rörande bestämmelserna om behandlingen av landande främmande flygplan. Enligt en tredje reservation, betecknad med IV, hade herrar *Fredrik Ström*, *Bror Nilsson*, *Hällgren* och *Larsson* i Julita ansett, att utskottet bort rikta anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, i anledning av att Kungl. Maj:t på dennes föredragning och hemställan den 1 oktober 1943 till kyrkoherde i Färila och Kårböle församlingars pastorat utnämnt kyrkoherden i Nora pastorat, kontraktsprosten E. N. Birke.

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd.

Ordet lämnades på begäran till herr **Ström**, som yttrade: Herr talman! Jag har hemställt om ordet för att något beröra tre reservationer till konstitutionsutskottets memorial, som jag avgivit, ensam eller jämte andra.

Den första reservationen gäller förbudet mot uppförandet av den norske författaren Kiellands pjäs »Om ett folk vill leva» på Nya teatern i Stockholm. Man måste anse, att det framför allt är utrikesministern, som bär ansvaret för denna åtgärd. Då denna sak har blivit ganska ingående behandlad i samband med en interpellation i höstas, vill jag, herr talman, nöja mig med att nämna, att censuringripandet kommer i en ännu märkligare dager, när man får höra, att denna pjäs sedermera, efter vad jag fått kännedom om, utan motsvarande ingripande kunnat uppföras i landsorten, bland annat på en teater i Göteborg, som åtnjuter statsunderstöd. Jag har givetvis ingenting emot att censuren varit mindre sträng, när det efter interpellationsdebatten har gällt att utanför Stockholm ta ställning till uppförandet av pjäsen, men jag bestyrkes allt mera i min mening, att icke heller i Stockholm något ingripande borde ha skett. Jag måste därför finna, att utskottet borde ha riktat en anmärkning emot utrikesministern på denna punkt.

Den andra punkt, där jag har ansett, att en anmärkning borde ha riktats mot ett statsråd, gäller försvarsministerns handhavande av sitt ämbete i Lekvattnet-affären. Även denna sak har ju varit före interpellationsvägen — i andra kammaren och delvis också i första — men den är av sådan art, att utskottet icke borde ha nöjt sig med, att den genom interpellationen kommit

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd. (Forts.) till allmän kännedom, utan borde ha riktat en anmärkning emot det statsråd, som är ansvarigt för uraktlåtelseerna.

Försvarsministern lämnade i anledning av en interpellation i andra kammaren den 24 mars 1943 en redogörelse för omständigheterna kring detta av mig berörda fall, varvid han fällde vissa omdömen om militärmyndigheternas handlingssätt. Vid den utredning, som igångsattes med anledning av Lekvattnet-affären upptäcktes vid Skarpnäcks flygplats utanför Stockholm en instruktion angående landande främmande flygplan, vilken antydde en olik behandling av nödlandande flygplan, i det att tyska plan behandlades annorlunda än andra. Denna order bidrog till att väcka allmän oro. I belysning av senare under år 1943 offentliggjorda militära order angående nödlandade utländska flygplan framstod försvarsministerns redogörelse i riksdagen såsom i vissa avseenden svärförklarlig, och pressdebatten blossade åter upp. I anledning därav gjorde försvarsministern den 14 oktober 1943 ett uttalande genom tidningarnas telegrambyrå, vari han meddelade, att han vid sin redogörelse i mars för riksdagen förbisett vissa sommaren 1941 utfärdade högkvarterersorder om behandlingen av nödlandade tyska kurirflygplan. Dessa order modifierade de från åren 1938 och 1940 härrörande generella bestämmelserna i detta ämne, från vilka försvarsministern utgått i sitt interpellationssvar.

På begäran av en interpellant i denna kammare lämnade statsministern den 20 oktober 1943 en redogörelse för order och dylikt rörande behandlingen av utländska flygplan, som landa på svensk mark, vari han bekräftade försvarsministerns meddelande om det nämnda förbiseendet. Samtidigt lämnade försvarsministern en motsvarande redogörelse i andra kammaren. Han hade visserligen redan den 3 april 1943 erhållit klarhet om misstaget men ansett, att han borde avvakta den pågående utredningen av händelsen vid krigsrätt för att på grundval av dennas resultat bedöma behovet av ett tillrättaläggande. Då han icke fick tillfälle taga del av krigsrättsprotokollen före riksdagens åtskiljande, avsåg han att vid höstsessionen taga upp frågan med interpellanten. Han medgav, att de sommaren 1941 utfärdade högkvarterersorderna icke varit uttömmande, vilket framginge därav, att de saknade upplysningar om i vad mån tidigare föreskrifter fortfarande skulle gälla. Att han personligen icke känt till ordena från sommaren 1941 angående kurirplan vore naturligt. Försvarsministern kunde icke taga del av de tusentals order, som under årens lopp utgivits från högkvarteret. Han klarlade även, att den militäre befälhavaren vid Lekvattnet-förläggningen icke delgivits gällande bestämmelser om behandlingen av nödlandade främmande flygplan, fränsett vissa av V. militärbefälsstaben sammanställda, mycket ofullständiga anvisningar.

I de debatter, som i riksdagen följde på statsministerns och försvarsministerns redogörelser, påtalade flera talare den bristande klarheten i den militära ordergivningen och den frånvaro av kontroll över denna från regeringens och närmast försvarsministerns sida, som avslöjats. Statsrådet Skölds uraktlåtenhet att snarast korrigera en till riksdagen lämnad felaktig uppgift måste även synas anmärkningsvärd.

Jag har, herr talman, inte kunnat anse, att de upplysningar, som lämnats i samband med interpellationerna, varit tillräckliga för att ursäkta, att försvarsministern icke omedelbart rättat den till riksdagen lämnade felaktiga upplysningen.

Slutligen har jag, herr talman, tillsammans med tre andra ledamöter av konstitutionsutskottet anmärkt emot att ecklesiastikministern till kyrkoherde i Färla och Kårböle församlingars pastorat utnämnt kyrkoherden i Nora pastorat, kontraktsprosten E. N. Birke, och därigenom förbigått kommis-

Ang. reservationsvis framställda anmärkningar mot vissa statsråd. (Forts.)
tern och vice pastorn i Färila och Kårböle församlingars pastorat J. E. Haglund, vilken dock hade genom en petition från församlingen fått 2 064 namn till sin förmån av de 3 778 personer, som voro röstberättigade. Det var sålunda en sällsynt stark församlingsopinion, som här gjorde sig gällande, var till kom, att Birke förut var kyrkoherde och kontraktsprost i detta stift och således redan hade en mycket god tjänst. Han utnämndes emot församlingens vilja och med förbigående av en komminister, som åtnjöt synnerligen stort förtroende i församlingen. Att en sådan utnämning överhuvud taget kunde ske berodde på att komminister Haglund inte hade de tio tjänsteår, som erfordras för att kunna kallas till fjärde provpredikant. Han hade endast åtta, vilket sammanhänger med att Haglund var arbetare i många år och började studera mycket sent och på grund därav kommit efter. Jag vet, att ärkebiskopen, ehuru han erkänner Haglunds stora förtjänster, har ansett sig nödgad att förorda kontraktsprosten Birke till denna utnämning.

Jag har den uppfattningen, att det är genom dylika utnämningar, som statskyrkans ställning i vårt land undergräves, och fortsätta ekklesiastikministrarna att förfara så som de gjort på senare tid, kommer alldeles säkert den stämning att växa, som säger, att det är bäst att avskaffa statskyrkan, då det inom denna inte längre är fråga om annat än formella meriter och prästerna huvudsakligen skola vara ämbetsmän. De äro dock framför allt något annat och viktigare än bara ämbetsmän.

Jag har ansett mig böra rikta en anmärkning mot ekklesiastikministern i denna fråga.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85.

Lades till handlingarna.

Ang. organi-
sationen av
dövstumskol-
väsendet
m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av dövstumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkten 200 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad organisation av dövstumskolväsendet, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för dövstumskolorna, att tillämpas från och med budgetåret 1944/45, dels ock till Dövstumskolorna: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 1 180 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i samma proposition under kapitalbudgeten föreslagit riksdagen att till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1944/45 anvisa ett investeringsanslag av 115 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att antalet dövstumskoldistrikt skulle reduceras från fyra till tre, benämnda södra, mellersta och norra dövstumskoldistrikt. Dessa distrikt skulle få sina upptagningsskolor förlagda, det södra i Lund, det mellersta i Vänersborg och det norra i Gävle. De nuvarande dövstumskolorna i Härnösand och å Manilla i Stockholm skulle nedläggas. Dövstumslärarseminariet och de s. k. skriv-teckenklasserna skulle överflyttas från Manillaskolan till dövstumskolan i Lund.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väcka den ena inom första kammaren av herr *D. Norman* m. fl. (I:194) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Håstad* m. fl. (II:269), vari hemställt, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, dövstumskolorna, måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag att förlägga mellersta dövstumskoldistriktets upptagningsskola till Vänersborg, dels besluta tills vidare bibehålla skolan vid Manilla jämte dövstumslärarseminariet och där befintliga skriv-teckenavdelningar, dels ock uttala, att frågan om den definitiva förläggningen av mellersta distriktets upptagningsskola borde bli föremål för en förnyad utredning;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *K. A. Johanson* m. fl. (I: 242) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Berg* m. fl. (II:368), vari yrkats, att riksdagen måtte besluta, att upptagningsskolan i Härnösand för dövstumma skulle få kvarbliva i Härnösand.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet under återopande av vad däri anförts hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 194 och II: 269 ävensom I: 242 och II: 368,

- a) godkänna den av departementschefen förordade organisationen av dövstumskolväsendet;
- b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för dövstumskolorna, att tillämpas från och med budgetåret 1944/45;
- c) till Dövstumskolorna: Avlöningar för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 180 000 kronor;
- d) till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 115 000 kronor.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Pauli, Lindström, Bernhard Nilsson, Gustav Emil Andersson, Emil Petersson, Ivar Persson, Wallentheim, Viklund, Åkerström* och *Hoppe*, vilka ansett, dels att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 194 och II: 269 samt I: 242 och II: 368,

a) med godkännande i övrigt av den av departementschefen förordade organisationen av dövstumskolväsendet i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte — med beaktande av vad utskottet i det av reservanterna förordade yttrandet anfört — låta verkställa utredning beträffande förläggningen av mellersta och norra dövstumskoldistriktens upptagningskolor m. m. samt för 1945 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning;

b) godkänna — — — (lika med utskottet);

c) till Dövstumskolorna — — — (lika med utskottet);

d) till Om- och nybyggnadsarbeten vid dövstumskolorna för budgetåret 1944/45 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 80 000 kronor.

Herr Pauli: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde finna av statsutskottets utlåtande, ha utskottets ledamöter i denna fråga delat sig nästan jämnt. Majoriteten utgöres av tretton ledamöter och minoriteten av elva. Det är alltså mycket skilda uppfattningar, som inom utskottet gjort sig gällande vid ställningstagandet till den föreliggande propositionen om organisationen av dövstumskolväsendet.

I den gemensamma delen av utskottets utlåtande erinras det om — det kan kanske vara skäl att till en början påpeka detta — att vi för närvarande här i landet ha fyra dövstumskoldistrikt. Det innebär, att vi ha fyra upptagningskolor för dövstumma. Upptagningskolorna motsvara i praktiken folkskolor för de dövstumma barnen. Upptagningskolorna ligga i västra distriktet i Vänersborg, i östra distriktet vid Manilla i Stockholm, i norra distriktet i Härnösand och i södra distriktet i Lund. Dessutom finnes en specialskola för oegentligt dövstumma i Örebro och vidare i Gävle en vårdanstalt för dövstumma med komplicerat lyte. Skolan i Gävle kommer emellertid att under nästa budgetår flyttas till den av staten inköpta och för ändamålet inrättade egendomen Mogård i Östergötlands län. Härutöver finnas två yrkesskolor för dövstumma ungdomar, av vilka den för gossar är förlagd i Vänersborg och den för flickor i Växjö, samt en lantbruksskola för dövstumma på Broby gård i Uppsala län.

Den nu föreliggande propositionens förslag bygger på ett riksdagsbeslut av år 1942, vilket gick ut på att antalet dövstumskoldistrikt för framtiden skall inskränkas till tre. Det har alltså blivit nödvändigt att indraga en av de fyra upptagningskolorna. I propositionen har nu lagts fram förslag om vilken av skolorna som skall indragas. Under de långa och under flera år fortsatta utredningar, som föregått detta förslag, ha ståndpunkterna på ett anmärkningsvärt sätt skiftat. Initiativet till 1942 års beslut om minskning av antalet dövstumskoldistrikt från fyra till tre togs av besparingsberedningen. Beredningen föreslog, att man skulle nedlägga upptagningskolan i Vänersborg, medan Manillaskolan i Stockholm skulle bibehållas och repareras för 600 000 kronor. Dessutom föreslogs, att specialskolan i Örebro skulle flyttas till Gävle. Skolöverstyrelsen föreslog i likhet med besparingsberedningen nedläggande av skolan i Vänersborg och reparation av Manillaskolan, men skolöverstyrelsen ville behålla skolan i Örebro. Statskontoret å sin sida ville behålla skolan i Vänersborg men slopa Manillaskolan. Det är detta statskontorets förslag, som nu mot besparingsberedningen och skolöverstyrelsen upptagits i propositionen. Den enda synpunkt, som härvid fått dominera, är den ekonomiska. Man an-

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

ser, att det för staten blir billigast att behålla och betydligt utvidga upptagningskolan i Vänersborg men slopa Manillaskolan i Stockholm.

Utskottsmajoriteten har i stort sett instämt med propositionens resonemang. Reservanterna ha emellertid ansett, att frågan inte för närvarande är mogen för ett definitivt avgörande. Vad reservanterna begära är endast, att man under det år, som ändå måste gå, innan något konkret kan göras i saken, vilar på hanen i fråga om det definitiva avgörandet och företager en kompletterande utredning på en rad olika punkter, som för närvarande inte äro tillräckligt klarlagda. Det kan ju tyckas märkvärdigt, att det skulle finnas några dunkla punkter, när utredningarna nu i två olika etapper pågått så pass många år. Såsom kammarens ledamöter kunna finna vid ett studium av reservationens motivering, finnas emellertid åtskilliga sådana. Vi ha tillåtit oss att i främsta rummet peka på att propositionen inte innehåller någon prognos över det antal elever, som kan beräknas komma till upptagningsskolorna under de närmaste åren. Jag förstär mycket väl, att det är svårt att komma fram till en sådan prognos. Det råder nämligen ytterst skiftande uppfattningar inom sakkunskapen, den pedagogiska och den medicinska, om möjligheterna att kalkylera beträffande antalet dövstumma barn. Det säges ibland från läkarhåll, att ju mera den allmänna hygien och bekämpandet av epidemiska sjukdomar, såsom difteri, scharlakansfeber och andra, utvecklas, desto mera kommer antalet dövstumma att sjunka i förhållande till befolkningen i övrigt. Det är möjligt, att det en gång i framtiden kan bli så, men i varje fall ha våra hittillsvarande erfarenheter inte bekräftat riktigheten av denna åsikt. Man står nog på den säkraste sidan, om man tills vidare anser, att man bör beräkna antalet dövstumma i förhållande till den allmänna nativitetsskurvan. Vi ha tidigare haft en rätt lång period av sjunkande nativitet i landet, och vi ha samtidigt kunnat iakttaga en sänkning av antalet dövstumma barn. Det är på denna tidigare minskning av siffrorna, som besparingsberedningen stött sig, då den föreslagit en sänkning av antalet dövstumskoldistrikt från fyra till tre. Sedan besparingsberedningen framlade sitt förslag, har emellertid perspektivet ändrat sig högst betydligt. Det har visat sig, att intagningen vid upptagningskolorna under de senaste åren stigit med en brant kurva, och i förhållande till det ganska begränsade totala antalet dövstumma barn är detta en anmärkningsvärd ökning. Det är, som sagt, för närvarande ett helt annat framtidsperspektiv beträffande antalet skolpliktiga dövstumma barn än det var, när besparingsberedningen framlade sitt förslag och riksdagen fattade principbeslut om begränsning av distriktens antal. Jag och mina medreservanter ha inte kunnat undgå att lägga märke till detta, och vi ha därför tvingats att på nytt sätta frågan om distriktsindelningen under debatt. Vi anse det oundgängligt, att det till ett följande år i varje fall göres ett försök från departementschefens sida att komma med en prognos, som så mycket som möjligt kan tänkas stämma med verkligheten. När det från utskottsmajoritetens sida säges, att det är meningslöst att begära en sådan prognos, är det givna svaret härpå, att riksdagens beslut år 1942 just grundade sig på en prognos, men på en prognos som jävats av de senaste årens utveckling. Det är en fullkomligt rimlig önskan, att det åtminstone skall göras ett försök att så nära som möjligt bestämma de siffror, på vilka man vill grunda antalet upptagningskolor. Detta är alltså en av de punkter, där vi anse en komplettering erforderlig.

Se vi sedan på frågan om de olika distrikten, så innebär Kungl. Maj:ts förslag, att Manillaskolan skall nedläggas och upptagningskolan i Vänersborg behållas och utvidgas ungefär till det dubbla. Vidare skall Härnösandskolan flyttas till Gävle, där lokalerna, som jag nämnde, under nästa budgetår komma att utrymmas. Om vi först se på mellersta distriktet, är det ett slående

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

drag i propositionen, att huvuduppmärksamheten riktats på upptagningsskolan i Vänersborg, medan man ägnat ganska liten uppmärksamhet åt den även i Vänersborg belägna fortsättningsskolan eller yrkesskolan för äldre dövstumma ungdomar. Reservanterna anse, att den föreslagna sammankopplingen under gemensam ledning av dessa två skolor i Vänersborg skulle förtjäna ett närmare och mera tekniskt övervägande än som kommit den till del i propositionen. Det är ju faktiskt så — om vi till en början tänka på de båda skolornas uppgift och organisation — att en yrkesskola för dövstumma måste anses ha en helt annan uppgift och därmed ställa helt andra krav på ledning och lärare än en upptagningsskola, som är ett slags folkskola. Yrkesskolan skall arbeta med tanke på den rent hantverksmässiga utbildningen, och den blir sålunda en skola av helt annan art än upptagningsskolan. Det har vidare framhållits, att man i yrkesskolan använder en annan pedagogisk teknik än i upptagningsskolan. Man använder rent teckenspråk i stället för att försöka få eleverna att förstå talspråk och själva tala, medan man i upptagningsskolan anstränger sig så mycket som möjligt att söka stimulera och få fram talspråksfärdighet hos lärjungarna. Redan besparingsberedningen framhöll denna skillnad och ansåg det absolut riktigast, att yrkesskolan fick en egen ledning, som helt kunde ägna sig åt denna skola. Besparingsberedningen opponerade sig sålunda mot denna kombination av skolorna. Jag tror inte, att det är tillräckligt att, såsom det föreslås i propositionen, föreståndaren får ett biträde. Jag tror, att det för fortsättningsskolans egen del blir nödvändigt, att den organiseras såsom en fullt självständig anstalt. Om vi göra en jämförelse med det allmänna skolväsendet, så skulle nog litet var finna det vara en märkvärdig tanke att under en och samma hatt slå ihop en folkskola och en yrkesskola, vilken senare avser ett helt annat åldersstadium. Gentemot detta invändes, att denna kombination ändock funnits under lång tid i Vänersborg och inte visat sig vara till skada. Härtill måste dock ett frågetecken sättas. Vänersborgs upptagningsskola har det minsta relevantalet i landet. Den har inte haft någon större dragningskraft, och det har kommit rätt mycket klagomål därifrån. Och vid det besök utskottsavdelningen gjorde i Vänersborg liksom vid övriga i propositionen berörda platser kunde man inte undgå att få det intrycket, att ledningens intresse inte riktigt räckt till åt båda hållen, när den på detta sätt blivit splittrad. Man hade otillfredsställande lokaler för fortsättningsskolan, och inredningen av upptagningsskolans lokaler var inte alltid sådan, att den vittnade om någon mera ingående omtanke från ledningens sida.

Se vi nu på de ekonomiska förhållandena i Vänersborg, är det så till en början, att fortsättningsskolan behöver vidgade verkstadslokaler. Vidare behöver den ovillkorligen nya lokaler för de internerade eleverna. För närvarande äro eleverna inhysta på olika ställen. De flesta äro inhysta i en gammal herrgård vid namn Lyckhem, som utskottsavdelningens ledamöter av någon anledning inte fingo tillfälle att beskåda vid besöket i Vänersborg. Men jag har hört av fullt vittnesgilla personer, bland andra en ledamot av styrelsen för fortsättningsskolan, att denna byggnad är mycket dålig och att det inte kan anses vara ett tillfredsställande provisorium att fortsätta med att inlogera barnen där. Att uppföra ett nytt elevhem skulle bli mycket dyrbart. Kostnaden härför har beräknats till $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Om däremot fortsättningsskolan blev ensam i Vänersborg, skulle man utan svårighet finna internatlokaler inom den nuvarande upptagningsskolan. Skall upptagningsskolan behållas och utvidgas till det dubbla, erfordras det nya lokaler även för upptagningsskolans del. Vi ha inte fått det intrycket, att propositionen innehåller tillräcklig utredning angående kostnaderna för alla dessa utvidgningar i Vänersborg. I flera fall har man uppskjutit lösningen av ovissa frågor, trots

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

att det naturliga vore att lösa allt i ett sammanhang, när det nu ändå lagts fram definitivt förslag i fråga om upptagningsskolorna. Reservanternas anse alltså, att fortsättningsskolans i Vänersborg organisation och byggnadsfrågor måste ordentligt uppklaras, innan man fattar definitivt beslut om förläggande av en utvidgad upptagningsskola till Vänersborg.

Såsom ett tredje moment i den kompletterande utredning vi önska kan nämnas Manillaskolans byggnad här i Stockholm. Det var en tid före de nuvarande krigs- och krisåren, då man tog sådana här byggnadsfrågor betydligt lättare än man måste göra nu. Man hade då möjligheter som nu inte finnas, att kassera och bygga nytt. På den tiden föreslog byggnadsstyrelsen, att Manillaskolans byggnad helt enkelt skulle rivas. Det enda skäl som anfördes var, att byggnaden var för gammal. Vad skulle man lägga där i stället? Ingenting. Det skulle bli ett parkområde på platsen. Även jag hör till dem, som finna detta vara ett ur rent estetisk synpunkt tilltalande perspektiv. Det skulle naturligtvis vara klädsamt för Djurgården, om det här blev ett homogent parkområde. Men vi kunna nu för tiden inte taga lika lätt på kostnaderna för sådana här åtgärder som tidigare. Det slår mig för övrigt såsom rätt egendomligt, att man den gången inte sade något om Lunds upptagningsskolas byggnad. Även den är mycket gammal och många anmärkningar kunna riktas mot den, men trots detta ifrågasattes inte på något sätt att den skulle slopas. Man tycks sålunda redan från början ha gått något förhastat fram i fråga om Manillaskolan. När utskottsavdelningen efter sin rundresa besökte även Manillaskolan, kunde man konstatera en ganska allmän förväning hos avdelningens ledamöter över att skolan var i så mycket bättre skick än förhandsbeskrivningarna givit vid handen. Inte så att den skulle vara förstklassig, ty det är inte någon av de nu befintliga byggnaderna för upptagningsskolorna. De äro allesammans gamla och mer eller mindre i behov av reparation. Men reservanternas ha fått det bestämda intrycket, att Manillaskolan utan alltför dyrbar reparation skulle kunna försättas i fullt användbart skick.

Härmed avse vi inte att inbjuda riksdagen att taga standpunkt till frågan, hur man i det långa loppet skall förfara med denna byggnad. Men vi anse, med hänsyn till nu rådande ekonomiska förhållanden, att man bör nogta tänka sig för, innan man slopar en så pass solid byggnad som denna. Vi begära därför, att en plan göres upp och ett motiverat förslag lägges fram, utvisande vad man skall använda byggnaden till, innan man slopar den skola, för vilken den är byggd. Om man tar bort dövstumskolan, torde det bli ganska svårt att finna en rationell användning för byggnaden. När man frågat dem som biträda Kungl. Maj:ts förslag, hur de tänkt sig denna sak, har man fått tämligen obestämda svar. Det har sagts, att man väl alltid kan få användning för lokalerna såsom upplagsplats för olika arkiv och museer. Men vi veta allesammans, hur det brukar gå med byggnader, som stå oundershållna eller användas till magasin: de förfalla mycket snart. Utan att ingå på någon allmän diskussion om Manillaskolan gentemot Vänersborgsskolan — någon sådan diskussion erfordras inte, eftersom vi endast önska en ytterligare utredning — vilja vi sålunda framställa ett önskemål om att utredningen kompletteras med en ordentlig undersökning rörande frågan, hur man skall förfara med byggnaden, om skolan flyttas därifrån.

Jag kommer så till förhållandena i det norra distriktet. Detta är en ganska invecklad fråga, och jag är säker på att den längre fram under debatten kommer att belysas av representanter för de norrländska länen. Det förhåller sig emellertid så, att Härnösandsskolan, som vi även besökte under vår resa, har sin byggnad i synnerligen dåligt skick. Även den som själv är bosatt där uppe måste nog medgiva, att den inte uthärdar jämförelse med någon av de

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

övriga dövstumskolbyggnader, som här komma i fråga. Detta är ett rätt egendomligt förhållande, eftersom denna byggnad inte är äldre än dövstumskolbyggnaden i Gävle. Den har emellertid från början fått en sämre planlösning och har dessutom under många år varit mycket dåligt underhållen. Av den förteckning på erforderliga reparationer, som upprättades av civila byggnadsutredningen vid ett besök på skolan häromåret, framgå ganska häpnadsväckande brister. Jag kan såsom exempel nämna, att plåttaket flerstädes inte förmår utstänga vatten, taklisten måste repareras, ytterdörrar och fönster äro mycket illa skamfilade, delvis ruttna och i behov av grundlig förnyelse. Skadade väggar förekomma i stor utsträckning. Icke författningsenliga elektriska ledningar bära utan uppskov utbytas. Golven i tvättrummen måste läggas om, såväl massan som underliggande vattenskadade trägolv. Tvättställen bära utbytas mot nya — jag vill inom parentes nämna, att det även i Vänersborg är i hög grad av behovet påkallat, att tvättställen i vissa lokaler utbytas — och furugolvet i matsalen bör ytbehandlas. Slutligen — en sak som särskilt frapperade även oss — gossarnas dagrum är i hög grad bristfälligt och påkallar en grundlig uppsnygning. Dessutom föreslår civila byggnadsutredningen, att de stora sovsalarna med sitt ökenartade utseende uppdelas i något mindre rum genom väggar av plank, ett önskemål som man hjärtligt vill instämma i.

Allt detta och andra nödvändiga förändringar beräknades av byggmästaren Diös och länsarkitekten Seberg kosta 108 000 å 113 000 kronor. För att afhjälpa de mest betydande bristerna skulle det alltså erfordras något över 100 000 kronor. Men om man skall tänka sig att behålla byggnaden för en längre framtid, bli kostnaderna helt annorlunda. För sådant fall har byggnadsstyrelsen efter olika uppskattningar kommit till en ombyggnadskostnad av omkring 1 miljon kronor. Häromåret gjordes det upp ett förslag till nybyggnad, som emellertid avsågs att förläggas till ett helt annat ställe i Härnösand — detta skulle i och för sig vara beklagligt, eftersom den nuvarande tomten är utmärkt — och denna nybyggnad beräknades kosta omkring 1½ miljoner kronor. När skillnaden mellan kostnaderna för en nybyggnad och kostnaderna för en ombyggnad är så liten, har man ganska svårt att reflektera på en ombyggnad.

Emellertid finns det på sina ställen i Norrland ett visst motstånd mot förslaget att förlägga skolan till Gävle. Jag skall inte nu gå in på denna fråga — det kommer nog att bli diskussion härom senare under debatten — men fastän man med hänsyn till de olika byggnadernas tillstånd måste säga att Gävleskolan är betydligt överlägsen — den kräver reparationer även den, ehuru inte så stora — ha reservanterna ansett, att också frågan om Härnösandskolan borde bli föremål för ytterligare undersökningar, särskilt med hänsyn till kostnaderna för en reparation på kortare sikt. I sistnämnda hänseende har ju Härnösands stad erbjudit sig att bidra med 130 000 kronor. Vad härnösandsborna för närvarande önska, är alltså ett provisoriskt bibehållande av denna skola. Däremot står naturligtvis problemet om vad man i så fall skall göra med Gävleskolan under mellantiden, och jag vill framhålla, att när jag och mina medreservanter ha underskrivit denna reservation beträffande Härnösand och Gävle, ha vi därmed inte velat binda oss vid någondera ståndpunkten i fråga om Härnösand eller Gävle, utan lämnat den frågan öppen.

Jag tror, herr talman, att de skäl i reservanternas motivering, som jag nu har sökt att framlägga för kammaren, äro så pass talande, att riksdagen knappast borde kunna bestrida det rimliga i att vänta ett år med det definitiva beslutet. Vad skall det tjäna till att redan i år uttryckligen bestämma, att Manillaskolan skall förläggas till Vänersborg, när så många punkter ännu äro dunkla och outredda? Och inte heller behöver man ovillkorligen i år bestämma sig beträff-

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

fande den norrländska skolans förläggning. Man förlorar ingenting i fråga om den konkreta lösningen av dessa frågor, om man företar en ytterligare utredning på de punkter, som här ha påpekats, och på andra punkter, där det kan befinnas lämpligt.

Herr talman! Med framhållande av att skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag endast belöper sig till detta, att man använder det nästkommande året till en välbehövlig undersökning av dessa frågor, ber jag att få yrka bifall till den av mig och ett antal andra ledamöter undertecknade reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Herr Pauli, reservanternas talesman, ville göra gällande, att det i grund och botten var en högst obetydlig skillnad mellan utskottets utlåtande och reservationen; det gällde bara att vila på hanen ett år, så stodo alla frågor öppna även nästa år. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att det icke innebär en så liten skillnad.

Efter år 1938, då staten övertog dövstumskolundervisningen, ha de lärare, som meddela sådan undervisning, fått arbeta under så osäkra förhållanden att detta har satt spår i undervisningen och även satt spår efter sig i fråga om byggandernas underhåll och skötsel. Det är under sex år, skulle man kunna säga, som förfallet beträffande byggnaderna har fått fortgå, mer på vissa håll, mindre på andra, men den saken betyder dock mindre mot vad barnen ha fått lida på grund av de osäkra förhållanden, under vilka deras lärare ha fått lov att bedriva denna undervisning. Jag kan försäkra herrarna, att det finns en så gott som enhällig åsikt bland alla de dövstumslärare, som icke bo på Manilla, att förhållandena äro synnerligen prekära och komma att så förbli, ända tills statens myndigheter ha kommit fram till en slutlig lösning av detta problem.

Jag får säga, att jag står helt på lärarkårens ståndpunkt. När jag talar om lärarkåren, bortser jag naturligtvis från de lärare, som bo på Manilla, och som därför — och det förvånar mig inte — kunna ha en åsikt, som icke stämmer med praktiskt taget alla andra dövstumskollärares i hela landet. Men jag står på dessa dövstumskollärares ståndpunkt, därför att jag alltid, när det gäller skolfrågor, har ansett, att man i första hand måste ta hänsyn till barnen och i andra hand, hur viktiga de än äro, till de ekonomiska synpunkterna. I detta fall tala både hänsynen till barnen och alldeles otvivelaktigt de ekonomiska synpunkterna till förmån för den ställning, som utskottet har intagit.

Det har varit ganska svårt för mig att förstå den nära nog fanatism, som har utvecklats för att från olika synpunkter komma åt den kungl. propositionen, när det gäller den slutliga lösningen av denna fråga. Det har pågått utredningar i den alltsedan år 1938, och dessa ha pågått med särskild intensitet under de båda senaste åren. När man hör reservanternas talesman här, kan man verkligen, i fall man tillmäter honom vitsord, bli ganska betänksam mot det svenska utredningsväsendet under Kungl. Maj:ts ledning. Just denna fråga om Manilla eller Vänersborg, som är den väsentliga från reservanternas sida, har under två år varit föremål för de mest grundliga undersökningar. Före propositionens framläggande hade departementschefen fullt öppet sinne för alla skäl, som kunde framkomma för den ena eller den andra skolan, och det skulle väl ändå vara tämligen egendomligt, om en svensk departementschef, med hela den utredningsapparat som stått honom till buds under ett helt års grundliga utredningar på denna punkt, skulle ha så kapittalt misslyckats, att han skulle ha kunnat framkomma med ett enligt herr Paulis mening från snart sagt alla synpunkter så genomgående dåligt förslag som det, han här har presenterat riksdagen.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

När herr Pauli nyss ville från sin synpunkt sett tala om att frågan visst inte var mogen efter dessa utredningar, kan man med skäl undra, när den överhuvud taget skall kunna bli mogen. Herr Pauli ville emellertid trösta oss med att det kunde bli fallet nästa år.

Jag skall nu något granska vad det är han anser skall kunna klara upp den här frågan till nästa år. Hans och hans medreservanters viktigaste synpunkt härvidlag är den s. k. prognosen, d. v. s. beräkningen av antalet dövstumma under det närmaste årtiondet. Herr Pauli har här i kammaren, liksom det har gjorts i reservationen, framhållit att denna prognos visar för antalet intagna dövstumma en kurva med brant stigning. Det är farligt för lekmän att kasta sig in på statistiska undersökningar, om de icke göra det grundligt och ordentligt. Här har herr Pauli velat återigen inbilla oss, att antalet vid dövstumskolorna intagna elever år 1939 var 85, att det därefter blev ett hopp uppåt år 1941 till 107 och så ett nytt hopp för år 1943 till ett antal av 127 intagna elever. Det är fullkomligt felaktiga informationer, som här ges riksdagen. Det är naturligtvis inte någon medveten förfalskning, som här begås av reservanterna, utan felaktigheten beror på ren okunnighet eller rent förbiseende.

Just nu var det en av kammarledamöterna, som gick förbi min plats och därvid sade, att han tyckte, att jag inte var snäll och att jag kanske själv gjorde mig skyldig till förfalskning. Men om han ville stanna och höra på vad jag har att säga, kanske han skulle bli övertygad om att förfalskningen inte begås av mig i detta fall. Nej, misstaget från reservanternas sida beror på att det år 1939 skedde en förändring i fråga om intagningen vid dövstumskolorna. Före år 1939 hade halva antalet intagningsanstalter tagit in elever på jämna årtal och halva antalet anstalter på udda årtal. Men 1939 beslöts det, att alla anstalter för framtiden skulle ta in elever på udda årtal. Eftersom skolorna i Vänersborg och Manilla år 1938 hade intagit 46 elever, kom det 1939 helt naturligt inte så många elever in vid dessa skolor, som hade intagit halva sitt antal året förut, utan endast ett mindre antal. År 1939 intogs därför på samtliga anstalter endast 85 elever. Men den siffran kan naturligtvis inte anföras till allmänhetens upplysning, utan ett anförande därav kan endast ha betydelse till allmänhetens förvillande, eftersom till den siffran väl bör läggas siffran för halva antalet av dem, som under år 1938 intogs i skolorna i Vänersborg och Manilla. Då det under 1938 intogs två årgångar, tillsammans 46 stycken, kunna vi således säga, att jämnt hälften därav, 23 stycken, bör hänföras till 1939 års intagningsiffra. Läger man ihop 23 och 85, får man 108 eller, låt oss säga, ungefär 110 elever, som skulle utgöra antalet intagna år 1939. För 1941 är den angivna siffran riktig, men för 1943 är det nog både si och så med riktigheten; framför allt kan man ju anmärka, att det under 1943 intogs fem flyktingsbarn, som ha redovisats bland de 127 intagna lärjungarna. Den siffran torde kanske också behöva undersökas från andra synpunkter.

Jag skall emellertid såsom amatör noga akta mig för att gå för djupt in på de statistiska finesserna, och för säkerhetens skull skall jag hålla mig till den auktoritet i fråga om siffror, när det gäller denna prognos, som har åberopats av reservanterna. Det är nämligen så att en utredning har gjorts av en statistiker, aktuarien Erland von Hofsten, vilken såvitt jag begriper saken — låt vara att det kanske inte är så mycket jag begriper på detta område — obrottsligt följt den statistiska metoden. Det är inte heller något att säga beträffande siffrornas och siffermaterialets behandling; det är bara förutsättningarna, som äro galna, och till dem skall jag komma tillbaka litet senare.

Samtliga statsutskottets ledamöter ha haft i sin hand en utredning, i vilken

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

denna aktuarien von Hofstens prognos återfinnes. Han har varit så noggrann, att han till och med har delat upp de dövstamma i Sverige efter födelseår och beräknat, hur många dövstamma som, om de hade kunnat söka inträde i skolorna varje år, också skulle ha intagits där varje år. Han har då kommit till det resultatet, att det skulle ha varit 121 lärjungar, vilka, om de hade intagits under det år, då de fylla 8 levnadsår, skulle ha intagits under åren 1938 och 1939 — det motsvarar det antal, som i reservationen redovisas med siffran 85. För åren 1940 och 1941 har han fått fram nästan exakt samma siffra, som herr Pauli anförde, nämligen 106 — herr Pauli anförde siffran 107. När det gäller åren 1942 och 1943, har han i stället för siffran 127 fått fram siffran 114, d. v. s. 55 för det ena året och 59 för det andra. Alla statsutskottets ledamöter ha som sagt haft i sin hand denna utredning och kunnat använda sig av den vid granskningen av statistiken.

Resultatet av denna statistik skulle således bli, att den branta kurva, som vi ha fått höra talas om i reservationen och nu senast av herr Pauli, skulle för åren 1938 och 1939 ha börjat vid 121, för att sedan för åren 1940 och 1941 sjunka ned till 106 och för åren 1942 och 1943 komma till 114. När jag ser på dessa siffror, faller det sig litet svårt för mig att tala om någon kurva och ändå mindre en brant kurva. Det är således, och det hade herr Pauli fullkomligt rätt i, inte så lätt att ställa en säker prognos, ens om man har detta siffermaterial till hands.

Jag sade, att aktuarien von Hofsten hade, såvitt jag förstod, behandlat materialet fullkomligt riktigt, det var bara det, att han utgick ifrån galna förutsättningar och därför kom till ett galet resultat. Vad han vill ha fram och vad reservanterna anse att han utmärkt väl har fått fram är, att det här i Sverige bör bli 7.7 dövstamma barn på 10 000 födda. Herr Pauli sade att den siffran har hållit sig tämligen stabil och att vad läkarna kunde invända mot den kanske kunde ha betydelse för en längre tid framåt men att det vore bäst att inte räkna därmed nu. Ja, för allt i världen, det låter sig nog säga, men att för ett årtionde eller längre tid framåt dra slutsatser av dessa siffror tror jag ändå inte kan gå. När man tittat närmare på dem, finner man nämligen, att antalet dövstamma på 10 000 födda barn under de två femårsperioderna från 1912 till 1921 verkligen var 7,7. Men under de två följande perioderna blev den endast 7,5. Om den saken säger von Hofsten, att skillnaden är så liten, att den egentligen inte betyder någonting. Nej, det kan ju vara, men för sista femårsperioden var talet bara 7,2, och under tio år har alltså förbättringen varit så pass stor som ett halvt barn på 10 000 födda. Är det då fullkomligt orimligt att anta, med stöd av de medicinska förutsättningar, som herr Pauli var inne på, att efter tio år antalet dövstamma på 10 000 födda barn kan ha sjunkit med ytterligare ett halvt barn under de nuvarande 7,2? Då bli ju siffrorna inte alls så avskräckande.

I fråga om vad de medicinska auktoriteterna ha sagt skall jag här be att för herrarna få läsa upp ett utlåtande, ställt till statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet, av kungl. skolöverstyrelsens överläkare. Han skriver följande:

»Med anledning av samtalet rörande dövstumfrekvensen ber jag få meddela följande synpunkter på problemet. Av bilagda översikt kan man utläsa de vanligare orsakerna till dövstumhet. Antalet dövstamma kan påverkas av ett stort antal omständigheter. Bland dem må här följande nämnas:

1. Åtgärder i arvshygieniskt avseende (ex. sterilisering av vissa dövstamma eller kategorier av dövstamma; upplysningsverksamhet i avsikt att förhindra befruktning av dövstamma kvinnor o. s. v.).

2. Social, förebyggande barnavård (bl. a. barnavårdscentralverksamhet;

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

propaganda genom tjänsteläkare, distriktssköterskor o. a. rörande vikten av att man för öronsjuka småbarn på tidigt stadium söker läkare) och åtgärder för främjande av barnsjukvården (ex. öronpolikliniker och barnpolikliniker vid centrallasarett; epidemisjukvård o. s. v.).

3. Vetenskapens så småningom ökande möjligheter att begränsa hörselskadorna efter öronsjukdom (ex. sulfanilamidpreparaten m. m.).

Tidvis uppträda epidemier av sjukdomar bland småbarnen, som draga med sig ökad frekvens av öronkomplikationer (ex. mässling, scharlakansfeber, difteri, hjärnhinneinflammation, influensa m. fl.). Vetenskapen skänker så småningom allt större möjligheter att förebygga dylika epidemier och alltså också följsjukdomarna på örongoibitet efter dem. I detta sammanhang kan påminnas om difterivaccination, behandling av barnen med mässlingskonvalescenserum för att förhindra mässling o. s. v.»

Därefter följer överläkarens slutsats: »Av vad som nu sagts framgår klart vanskligheten uti att, stödd på statistiskt material och särskilt sådant från utlandet från gången tid, draga slutsatser rörande förhållandet mellan antalet dövstumma och totalantalet invånare.»

Det är en förutsättning, som den statistiska prognosen naturligtvis borde ha utgått ifrån. Kan den betyda så värst mycket? Ja, svaret på den frågan får man, om man ser efter, hur många barn som födas dövstumma här i landet. Man finner, att ungefär 18 procent av alla dövstumma ha fötts dövstumma. Alla de andra ha blivit dövstumma på grund av att terapien inte stått så pass högt som vi hoppas att den skall komma att stå en dag, och som den utvecklas framåt mot för vart år som går. Huvudslagnumret för motionärerna och reservationen är, såvitt jag förstår, därför av så pass skör beskaffenhet, att man nog kan likna det vid spindelväv. Det var således det verkligt starka skälet för uppskov med ett definitivt beslut vid årets riksdag.

Nu skola vi övergå till de andra skälen, vilka äro av mera ekonomisk natur. Herrarna ha kanske litet svårt att följa med på alla siffrorna, men jag skall ge herrarna en pedagogisk anvisning, som gör det möjligt för herrarna att ganska lätt kunna ha framför ögonen, vad det här är fråga om.

Om herrarna slå upp utlåtandet, s. 23, återfinna herrarna där en översikt, som visar vad det är fråga om i pengar räknat i detta fall.

Som jag förut har sagt, är det barnens intressen, de dövstummas intressen, som för mig är den allt överskyggande huvudsaken. Statsutskottet har emellertid en viss skyldighet att ta någon hänsyn till de ekonomiska förhållandena vid genomförandet av en organisation. I herr Paulis redogörelse förekom det ett invävande av pedagogiska synpunkter i de ekonomiska, varför det kanske är skäl att jag tar dessa pedagogiska synpunkter först, så att jag inte glömmar bort dem, innan jag går in på de rent ekonomiska.

Det alternativ, som utskottet har utgått från, är vad som på s. 23 kallas alternativ 1. Enligt detta alternativ föreslås det, att Manillaskolan skall nedläggas och att Vänersborgsskolan skall bli upptagningsanstalt för det mellersta distriktet. De sakliga skälen häremot voro först och främst, att det är galet att ha upptagningskola och fortsättningsskola på samma plats. Herr Pauli använde icke ordet fortsättningsskola — det är fråga om en yrkesfortsättningsskola — utan han använde uttrycket yrkesskola, och enligt hans mening var det fullkomligt galet att ha en upptagningskola och en yrkesskola på samma plats. Men, som han själv antydde, har det varit ordnat så under en följd av år. Har detta då varit till någon skada? Ja, sade han, det har förekommit klagomål. Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på något, som inte är så värst rekommenderande i fråga om dessa klagomål, och jag är ledsen över att skolöverstyrelsen då kommer litet i gluggen. Det är nämligen ur-

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

sprungligen på skolöverstyrelsens initiativ som det på denna punkt har varit en massa prat, som aldrig har bekräftats utan som har direkt vederlagts. På s. 11 i utskottets utlåtande återfinnes ett uttalande av skolöverstyrelsen, som framhåller »det mindre lämpliga med hänsyn till elevernas sedliga utveckling att till en gemensam anstalt sammanföra upptagningskolans minderåriga gossar och flickor med fortsättningsskolans manliga ungdom. Vid en samorganiserad anstalt av här diskuterad art och storlek kan den något äldre manliga ungdomen utgöra en fara för den sedliga utvecklingen för upptagningskolans flickor».

Jag har ansträngt mig för att få reda på, ifall något enda sådant fall, som kan motivera en sådan skugga på anstalten, har förevarit, men det har inte förekommit något enda sådant fall. Beviset därför se herrarna på s. 13. Statskontoret har gjort en undersökning och kommit till följande resultat: »Enligt vad ämbetsverket under hand inhämtat från såväl inspektören för dövstumundervisningen som rektorn för skolorna i Vänersborg har vid dessa skolor, vilka varit förlagda därstädes sedan 1930 och under senare år haft ett elevantal av tillsammans 150—200, intet förekommit, som kunde giva stöd åt överstyrelsens uttalade farhågor beträffande den sedliga utvecklingen av upptagningskolans elever.»

Det tycker jag är mycket klara verba. Vidare påpekar statskontoret, som inte alls delar herr Paulis betänkligheter ur ekonomisk synpunkt mot denna sammanläggning av fortsättningsskolan med upptagningsanstalten: »Vad överstyrelsen i övrigt anför rörande nackdelarna ur pedagogiska och andra synpunkter av en upptagningskolas förläggning i samband med en fortsättningsskola, synes jämväl helt jävat av de praktiska, positiva erfarenheter av ett dylikt samarbete, åt vilka styrelsen för skolorna i Vänersborg givit uttryck i sitt utlåtande över besparingsberedningens i ämnet avgivna förslag.»

Naturligtvis äro båda uttalandena avgivna under ämbetsansvar, men statskontorets uttalande har inte upptagits av skolöverstyrelsen till vidare behandling såvitt jag har kunnat finna.

Att jag har tagit upp denna fråga här, beror på att den kommit upp i debatten under formen av ett allmänt misstänkliggörande talesätt — det mest förhatliga som egentligen tänkas kan i fråga om sådana saker som denna. Det är därför jag vill ha fastslaget här, vilket utskottet också har gjort i sitt uttalande, att ingenting har förekommit som har framlagts bevisligen i riktningen av detta misstänkliggörande. Man får väl anta, att även departementschefen i detta fall har gjort sina undersökningar, och han har kommit till samma uppfattning som statskontoret.

Beträffande därefter kostnadsfrågan, så se herrarna på sidan 23, att om man antar alternativ 1, som utskottet förordar, så bli engångskostnaderna för alla skolorna 412 000 kronor och framdeles 450 000. Herr Pauli kan ha rätt i att dessa siffror äro hållna i underkant, med det äro siffrorna för alla alternativen, och att siffrorna i vänersborgsalternativet skulle vara mera farliga än siffrorna i manillaalternativet, kan jag inte finna.

Så kommer jag då över till manillaalternativet. Herr Pauli sade, att det enda skäl som anförts för Manillaskolans nedläggande var byggnadsstyrelsens uttalande år 1939, att skolan var för gammal och därför inte lämplig. Nej, det är visst inte det enda skälet. Bland auktoriteterna bakom det uttalandet står emellertid bland andra den nuvarande rektorn vid skolan, som 1939 var med om att göra upp den nya planen för Manillas användning, när skolöverstyrelsen inte kunde ta på sitt ansvar att förorda Manillaskolans bibehållande mer än under en ganska kort övergångsperiod.

Här står nu i översiktstabellen, att det skulle draga en kostnad på 700 000

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

kronor att sätta Manilla i gott skick. När den kalkylen gjordes upp, antog man att skolan skulle kunna användas i 25 år. Emellertid fann man, att byggnaderna icke voro av den kvaliteten, att man kunde rekommendera deras användande till skolbruk under 25 år framåt, och därför gjordes en ny kalkyl, som herrarna finna i dagens utlåtande på s. 8, för en ombyggnad för tio år framåt. Som herrarna finna, skulle kostnaden för att göra Manilla användbart under tio år gå på 450 000 kronor, men det förutsattes, att skolan sedan skall i överensstämmelse med skolöverstyrelsens ståndpunkt flyttas till annan plats i närheten för en kostnad av ungefär 1,5 miljoner kronor. Det är manillaförslagets ekonomiska konsekvenser, och de farhågor, som herr Pauli målade upp beträffande vänersborgsalternativet, torde, ekonomiskt sett, reduceras till en ren obetydlighet gent emot de synpunkterna. Skolöverstyrelsen står alltså, såsom framgår av herr Holmdahls reservation, på den ståndpunkten, att Manilla icke kan användas annat än under en kort övergångstid.

Vad härnösandsalternativet angår, kommo vi nog efter vår resa allesammans tämligen överens om att det var fullkomligt orimligt, och herr Pauli har ju också svävat något på den annars säkra tonen, när det gällde Härnösandskolans bibehållande. Detta skulle betyda en framtida extra utgift av 1,5 miljoner kronor, och det är en ganska stor summa.

Nu har utskottet inte ställt sig dogmatiskt avvikande till utsikterna för en ökning av de dövstummas antal i framtiden, men utskottet har menat: den tiden, den sorgen. Här föreslås ifrån olika håll en övergångstid på fem år eller tio år, under vilken en hel rad av problem komma att stå olösta. Det är tillräckligt lång tid för att man skall få en grundad uppfattning om vad denna prognos egentligen innebär av saktighet. Att man däremot skulle kunna ha någon grundad erfarenhet efter ett år om den saken, det torde väl herrarna ändå inte vara benägna att tro.

Vad betyder ett bifall till huvudreservationen i dag? Jag talar inte om den reservation, som överensstämmer med skolöverstyrelsens förslag; den är ju betydligt mindre farlig och därför naturligtvis också betydligt förnuftigare än huvudreservationen, som jag talar om — skola vi kalla den norrlandsreservationen? Genom ett bifall till den reservationen åstadkommer man, att de dövstamma i Härnösandsskolan fortfarande få arbeta under villkor, som ingen borde vilja ta ansvaret för. Så otäckt är det där uppe; herr Pauli gav ju några glimtar, som ge stöd åt den synpunkten.

Hur kan man gå med på en sådan reservation? Ja, skälen äro naturligtvis behjärtansvärda. Det är naturligtvis självklart, att en del av eleverna, som nu inte behöva mer än ett dygns resa till Härnösand vid årets början och slut, skulle behöva ett och ett halvt dygn för att åka till Gävle. Det som är gemensamt för alla reservanterna är, att Gävleskolan skall kunna slås ut i framtiden. Skolöverstyrelsen kan ju inte tänka sig den utvägen, trots att den håller på Manilla. Skolöverstyrelsen har väl inte kunnat tro, att någon förnuftig människa skulle tänka sig den utvägen, eftersom skolbyggnaderna i Gävle äro de bästa här i landet och det alltid har ansetts helt naturligt, att åtminstone den skolan skall vara säker. Men nu har det inte funnits någon annan utväg att ena reservanterna än att alla måste gå med på att kräva, att skolan i Gävle inte längre skall vara säker på sin fortvaro — kanske inte precis för att Härnösandsskolan skall räddas men möjligen med tanke på en skola, som kunde byggas längre norrut. Utskottet har, som herrarna se, varit något inne på den tanken för den händelse de dövstummas antal verkligen skulle stiga. Det är således här fråga om att ifrån manillasynpunkterna och norrbottenssynpunkter ställa Gävleskolan i gluggen och eventuellt offra den i framtiden.

Det anföres ett ganska lustigt skäl för att komma fram till det resultatet,

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

och det är att Gävle egentligen inte tillhör Norrland utan närmast skulle tillhöra Svealand. Det är ju sällan man får höra ett sådant omdöme. Naturligtvis kan det ligga någonting i invändningen, om man tänker på att intagningskolan placeras i den sydligaste delen av Norrland, men, som det påpekas i utskottets utlåtande, det blir oväsentligt ökade resesvårigheter för eleverna från översta Norrland genom den förflyttningen — för att nu inte tala om hur mycket bättre eleverna få det i Gävle än de kunna ha det i Härnösand.

Herr talman! Jag tror att det är ganska sällan som de sakliga skälen ha legat så helt på den ena sidan som i fråga om detta statsutskottsutlåtande, till vilket jag således ber att få yrka bifall.

Herr **Pauli** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Kammaren lade säkert märke till den glädje — man kanske skulle kunna säga skadeglädje — som min vördade utskottskamrat herr Oscar Olsson ådagalade, när han ansåg sig kunna använda sådana uttryck som »okunnighet», »förfalskning» och »fullkomligt felaktiga uppgifter». Allt detta hänförde sig till den i reservationen angivna intagningsciffran för år 1939. Då vill jag först nämna, att när jag har kontrollerat trycket, har jag funnit, att det har insmugit sig det lilla tryckfelet, att det kommit att stå 85 i stället för 83 lärjungar, men det spelar inte så stor roll. Siffrorna för år 1941 ansåg sig herr Oscar Olsson kunna godkänna, men beträffande 1943 ville han göra gällande, att det bland de intagna fanns fem flyktingsbarn. Uppgiften får stå för hans räkning. Själva siffran kunde han inte underkänna. Han koncentrerade sig alltså på siffran för 1939.

Nu förhåller det sig så, att vi i det fallet ha hållit oss mycket nära vad den kungl. propositionen av 1942 uppgav. Den uppgav intagning i dövstumskolorna år 1939 till 82 elever, och den siffran ligger ju mycket nära den siffra vi hade. Med detta vill jag inte rikta någon kritik mot den kungl. propositionen i detta avseende. Det kan ju mycket väl vara som herr Oscar Olsson säger, att denna siffra bör granskas närmare med hänsyn till att man hade gjort denna förändring i intagningsåren, men vi ansågo oss kunna lita på att när det stod, att det 1939 intogs 82 elever, och man sedan jämförde det med 1941 och fann att det då intogs 107 stycken, man skulle kunna kalla detta en brant stigning. I varje fall har ju herr Oscar Olsson inte kunnat bestrida, att det var en avsevärd stigning från 1941 till 1943, och med den upplysning, som jag nu givit om den källa vi ansågo oss kunna ha i den kungl. propositionen, tycker jag att hans utomordentliga glädjeutbrott och vänliga benämningar på reservanterna äro litet omotiverade.

Beträffande statistikens värde överhuvud taget hinner jag inte gå närmare in på ett bemötande av vad herr Olsson sade, men jag vill som en liten illustration nämna, att 1942 års proposition förutsåg en siffra av 115, som i själva verket visade sig vara 130.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Olsson, Oscar**, som yttrade: Jag vill be att få fästa herr Paulis och kammarens uppmärksamhet på att min anmärkning inte gällde argumentet med siffran 85 utan argumentet med den branta kurvan, som här har omtalats som det avgörande.

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Herr Oscar Olsson slutade sitt första och mycket temperamentsfulla anförande här med att förklara, att det var sällan som vid behandlingen av en fråga i riksdagen argumenten stodo så helt på den ena sidan som de i denna fråga göra. Jag skall tillåta mig att i allra största korthet framlägga några skäl, som tala till favör för en annan ståndpunkt än

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

den av honom hävdade, och sedan må ju kammaren döma om vem som har de starkaste argumenten på sin sida.

Enligt ett tidigare riksdagsbeslut skall det, som vi veta, finnas tre upptagningsskolor för dövstumma. Frågan gäller nu var dessa tre skolor skola förläggas. De nuvarande fyra skolorna äro förlagda i Stockholm, Lund, Vänersborg och Härnösand. Vänersborgs upptagningsskola har det lägsta elevantalet. I Vänersborg finns dessutom en fortsättningsskola, d. v. s. egentligen en yrkesskola för pojkar i åldern mellan 16 och 20 år med ett elevantal på över 100. Nu har skolöverstyrelsen haft den uppfattningen, att starka betänkligheter kunna anföras mot att sammanföra yrkesskolan och barndomsskolan. Herr Oscar Olsson avfärdade vad skolöverstyrelsen sagt som en massa prat och sökte med några exempel belysa ovederhäftigheten i överstyrelsens argumentering.

Vad är det då, skolöverstyrelsen har sagt? Jo, gent emot förslaget att förlägga mellersta distriktets upptagningsskola till Vänersborg har skolöverstyrelsen i sitt yttrande den 18 november 1941 anført starka betänkligheter av pedagogisk art. Att till samma plats och under samma ledning förlägga en skola för vuxen manlig ungdom och en upptagningsskola för dövstumma barn kan, säger skolöverstyrelsen, »varken med hänsyn till de båda skolornas olikartade uppgifter och lärjungematerial eller ur allmän ordningssynpunkt vara önskligt. Att samma rektor skall på tillfredsställande sätt kunna handhava ledningen av en sådan kombinerad anstalt av den föreslagna storleksordningen synes tvivelaktigt. Ledningen av fortsättningsskolan berör i första hand utbildning av vuxen ungdom samt med utbildningsverksamheten sammanhängande tekniska och affärsekonomiska problem. För ledningen av en upptagningsskola krävas i främsta rummet psykologiska insikter i och pedagogiska erfarenheter av lärjungarnas språkundervisning och uppfostran. Besparingsberedningens yttrande i denna förlägningsfråga, att fortsättningsskolans stora betydelse närmast synes böra föranleda till att den organiseras såsom självständig anstalt, är säkerligen välgrundat.»

Jag frågar nu kammaren, om detta kan avfärdas utan vidare som en massa prat.

Herr Oscar Olsson citerade också ett tidigare yttrande, där överstyrelsen anförde vissa betänkligheter av moralisk art emot ett sammanförande av pojkar i pubertetsåldern upp till 20 år med minderåriga flickor, och han citerade vad dels dövstumskolinspektören och dels statskontoret anført i anledning av skolöverstyrelsens uttalande. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid denna fråga; jag vill bara omnämna för herr Oscar Olsson, att det på detta område förekommit mycket allvarliga anledningar till anmärkningar vid en annan skola, där inte uppsikten kunde göras tillräckligt stark, och att det var under intrycket av dessa erfarenheter, som överstyrelsen nedskrev de av honom citerade orden. Jag tror också att kammarens ledamöter själva lätt nog skola kunna förstå, att här kunna uppstå betydande svårigheter.

Emellertid avfärdar statsutskottet vad skolöverstyrelsen sagt genom att säga: »Vad skolöverstyrelsen anført rörande nackdelarna ur pedagogiska och andra synpunkter av en upptagningsskolas förläggning i samband med en fortsättningsskola har synes det utskottet vederlagts av de praktiska, positiva erfarenheter av ett dylikt samarbete, som hittills vunnits.» Tillåt mig fråga den ärade representanten för statsutskottet, hur statsutskottet kunnat göra ett så alldeles bestämt uttalande. Skolöverstyrelsen, som kontinuerligt följt verksamheten vid skolan, har själv anført vissa betänkligheter mot en sådan anordning. Den förutvarande dövstumskolinspektören gjorde i samband med en inspektion av skolan vissa erinringar. En dövstumkonsulent har till överstyrelsen framført anmärkningar mot yrkesutbildningen vid skolan. Att vad som

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

framförts icke kan anses vara av mera graverande art, tror jag är riktigt, men det visar svårigheten av att samordna två läroanstalter av så olikartad karaktär. Och om dessa svårigheter redan förefunnits nu, då den ena skolan är till sin omfattning synnerligen ringa, förstår var och en, att om denna upptagningsskola skall växa till, så att den blir större än någon av de nuvarande upptagningsskolorna, svårigheter komma att uppstå och att båda anstalterna säkerligen komma att få svårt att trivas under samma hatt. De pedagogiska och praktiska skälen tala därför mot att under samma ledning lägga en barndomsskola och en yrkesskola. Det förefaller mig som om också utskottet hade en viss känsla härför — inte då det med samma tvärsäkra tonfall som utskottets talesman här i kammaren brukar använda framfört de nu av mig citerade orden, men väl då man litet senare säger: »Skulle emellertid erfarenheten visa att ledningen för fortsättningsskolan lämpligen bör frikopplas från ledningen för upptagningsskola synes det böra övervägas att tillsätta en särskild styresman för fortsättningsskolan.» Och så tillägger man, att man anser det önskvärt med en undersökning, om inte också andra yrkesgrenar än snickeri, skrädderi och skomakeri böra upptagas på fortsättningsskolans program. För min del ber jag att mycket livligt få instämma i det sista uttalandet, men jag tror att om yrkesskolan skall utvecklas på det sätt som utskottet här antyder, så blir en sådan frikoppling av de båda läroanstalterna nödvändig.

Men varför skall man då förlägga de båda skolorna till Vänersborg? Den ekonomiska vinsten reduceras i detta fall väsentligt. Om denna skola för mellersta distriktet placeras i närheten av Stockholm, låt mig säga i Södermanland eller Uppland, kunna årskostnaderna hållas vid ungefär samma nivå som om en fristående upptagningsskola förlägges till Vänersborg. Byggnadskostnaderna måste nog bli något högre men inte så väsentligt som man kunde tro, då man lyssnade till herr Oscar Olssons anförande. Det är nämligen så att man här leker kurra gömma, med utgifterna både i propositionen och i utskottsutlåtandet. Man trollar inte heller helt bort dem, men det kommer i alla fall i slutsatserna helt bort, att väsentliga byggnadskostnader komma att krävas också i Vänersborg. Herr Pauli erinrade om att anordningarna för eleverna för närvarande där äro långt ifrån tillfredsställande. Jag vill säga synnerligen bestämt, att då skolöverstyrelsen accepterade de nuvarande anordningarna, har detta skett som ett provisorium, som redan skulle ha varit avlöst, om inte krisen kommit. Spränger man nu gränserna genom en ökad elevintagning, måste detta omedelbart aktualisera byggnadskravet i Vänersborg; då måste man uppföra ett stort nytt elevhem där.

Jag skall inte upprepa allt som sagts i debatten — herr Pauli framförde ju i sitt anförande de flesta argument, som kunna anföras för hans ståndpunkt — men till dessa skäl vill jag lägga en erinran, som jag särskilt vill lägga herr Olsson på hjärtat. Han förklarade nämligen, att han talade mest i barnens intresse; det var detta som var för honom avgörande, när han tog ställning till saken. Jag vill då erinra om att förflyttningen av skolan från Stockholm till Vänersborg måste både för barnen och för deras föräldrar innebära vissa påfrestningar. Enligt vad rektorn vid Manillaskolan uppger ha under fredstid 10—15 lärjungar vid Manillaskolan kunnat bo i sina hem i Stockholm under skolterminerna, och när krisen är slut kanske man kan återkomma till liknande förhållanden. Av eleverna innevarande läsår ha 22 av 114 sina hem i Stockholm, och 30—40 resa regelbundet hem under sön- och helgdagarna. Vid längre lov under skolterminerna vistas omkring hälften av lärjungarna i hemmet, och 42 av skolans nuvarande lärjungar ha sina hem inom ett avstånd från Stockholm, som motsvarar avståndet härifrån och till Uppsala. Jag anför

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

detta för att visa, att det för en mycket betydande del av eleverna vid Manilla är av verkligt stort intresse, att skolan icke flyttas till en plats, som gör det omöjligt för föräldrarna att under terminerna ha någon kontakt med barnen. Om herr Olsson ur social synpunkt vill ta hänsyn till barnens intresse, bör han alltså något rucka på den tvärsäkra ståndpunkt, han här intagit, och vill han ta hänsyn till de pedagogiska synpunkterna, tror jag också att det är starka skäl som tala för att han återtar det yrkande han nyss har framställt.

Jag skall till sist också säga ett par ord om norrlandsskolans förläggning. Jag vill utan vidare erkänna, att om man vore obunden av nuvarande byggnader, skulle en förläggning till Härnösand eller kanske till Umeå eller någon bygd i den trakten vara den lämpligaste. Men nu är ju läget som bekant det, att skolan i Härnösand befinner sig i utomordentligt dåligt skick. Herr Pauli gav en drastisk skildring av hur det står till där, och jag kan av egen erfarenhet intyga, att den inte var överdriven. I Gävle finns det förhållandevis goda lokaler. Gävle dövstumskola är kanske den bäst hållna av de nuvarande skolorna. Dessa lokaler bli lediga, när den där inrymda anstalten för döva med komplicerat lyte flyttas till Mogård i närheten av Finspång. En genomgripande reparation av Härnösandsskolan, som skulle göra den duglig för framtiden, har man beräknat skulle draga en kostnad av en miljon kronor, och en nybyggnad skulle kräva en och en halv miljon. Anser sig staten i dessa tider ha råd att göra dessa utgifter och samtidigt låta Gävleskolan utnyttjas för något annat ändamål, så må det vara hänt, men om man vill lägga sparsamhetssynpunkter på saken, synas mig skäl tala för den ståndpunkt, departementschefen i denna fråga intagit.

Jag har, som herrarna förstå av mitt resonemang, närmast den uppfattningen, att ett bifall till herr Holmdahls reservatiton vore det riktiga. Emellertid förstår jag att det inte finns några möjligheter att vinna majoritet för denna ståndpunkt. Jag räknar också med att, om en förnyad utredning kommer till stånd, så starka skäl skola kunna anföras för den ståndpunkt, som skolöverstyrelsen i denna sista av mig berörda fråga intagit, att man också då kommer att slutgiltigt stanna för den lösningen. Och framför allt räknar jag med, för den händelse kamrarna komma att stanna i olika beslut, att herr Holmdahls linje är den medelproportional, omkring vilken man vid en sammanjämkning skulle kunna ena sig.

Jag ber alltså, herr talman, att få omnämna att jag är beredd att vid en eventuell votering stödja den reservatiton, som avgivits av herr Pauli m. fl.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! När det gällt att ta ställning till den här föreliggande frågan har för mig en mycket viktig synpunkt varit det ökade födelsetalet och att man som följd därav säkert måste räkna med en ökning av antalet dövstumma barn. Man måste ställa frågan: kan det överhuvud taget vara lämpligt att lägga ned någon av dövstumskolorna inför det faktum, att barnantalet ökat? Hade en indragning skett för åtskilliga år sedan, skulle det ha varit någon mening med en sådan åtgärd. Då räknade man inte med det ökade födelsetal, som sedan har inträtt, och då skulle man med all rätt ha kunnat säga att tre skolor varit tillräckligt. När man emellertid nu står inför den ändring som har skett på detta område, kan jag inte finna annat än att man också måste ta hänsyn därtill. Det går inte att, som herr Oscar Olsson gjorde, avfärda den synpunkten, att med ett ökat födelsetal också följer ett ökat antal dövstumma barn, med en hänvisning till att en läkare förklarar att läkarvetenskapen gör så stora framsteg, att det trots allt inte kommer att bli något ökat antal dövstumma. När detta inte inträffat hittills, inte ens i någon mån, hur skall man då på grundval av vad som

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)
hittills skett kunna bygga så säkra beräkningar rörande vad som skall komma att ske i en oviss framtid?

När vidare herr Oscar Olsson blev så indignerad över att herr Pauli pekade på den hastigt stigande kurvan för antalet dövstumma barn och försökte bevisa felaktigheten i detta påstående genom att taga antalet intagna barn födda åren 1934 och 1935 och räkna ihop dem, så gjorde sig lektor Oscar Olsson, som dock är en studerad man och inte bara en okunnig bonde eller arbetare, skyldig till det lilla misstaget att inte ta med i beräkningen dem som äro födda åren 1935 och 1936, fastän det var dessa barn som intogos, vilket tydligt framgår av propositionen, som även herr Oscar Olsson haft tillfälle att läsa. Gör man det så visar det sig, att vid en ökning av hela antalet barn på icke fullt 3 000, så inträdde dock en ökning av antalet dövstumma barn från 59 till 75 — en rätt markerad ökning alltså. Och av dem som föddes år 1936 och alltså intogos i fjol var medeltalet dövstumma nio barn på 10 000, vilket är en så hög siffra att någonting liknande inte förekommit på tolv år; siffran ligger betydligt över medeltalet för både femårs- och tioårsperioden. Hur kan herr Oscar Olsson ur ett resultat, som uppvisade en sådan försämring, utläsa att läkarvetenskapen kommer att göra avsevärda framsteg de närmaste åren när det gäller att förhindra dövstumhet som en svit efter barnsjukdomar? Detta har tydligen inte alls lyckats hittills. Om man inte besitter någon högre kunskap om vad som skall ske i framtiden, så måste man, när man skall bilda sig ett omdöme om vad som eventuellt kommer att ske under de närmaste åren, bygga på den faktiska erfarenhet man har av förhållanden, som man verkligen kan överblicka och som äro en påtaglig realitet. Och vad som verkligen inträffat visar inte alls att någon minskning skett i det relativa antalet dövstumma barn.

Om man alltså utgår ifrån en ungefärligen lika stor procent dövstumma barn som tidigare, kommer man till en intagning vartannat år av mellan 170 och 180 elever. Enligt departementschefens uppfattning i 1942 års proposition, nr 246, som byggde på det förhållandet, att det vid dövstumskolorna år 1939 intogs 82 elever och 1941 ungefär 100 elever — det blev ju det senare året ett något större antal, eller 107 — så kunde antalet barn enligt propositionen framdeles beräknas icke komma att överstiga 115.

Man kan ju medgiva att det inte var så lätt att då kunna överblicka utvecklingen på födelsetalets område på samma sätt som senare, ty då hade den största ökningen icke inträffat. Men nu, två år senare, kan man tydligt se hur födelsetalet har ökats, nämligen från år 1941, då det var 102 000, till år 1943 med i runt tal 125 000. Nu har man fått dessa två års ytterligare erfarenhet i fråga om födelsetalets ökning, och att detta inte skulle komma att innebära någon som helst förändring av antalet dövstumma, utan att man fortfarande skulle kunna räkna med siffran 115, det förefaller mig fullkomligt otroligt, ja, rent av orimligt.

När man nu vill gå till en indragning av Manillaskolan och bestämma att barnen i mellersta dövstumskoldistriktet skola flyttas till Vänersborg, så kan man inför vad jag här som hastigast har påpekat angående sannolikheten av ett ökat antal dövstumma barn nog fråga sig, om inte riksdagens beslut för två år sedan var något förhastat. Det kan hända att vi alltså behöva fyra skolor. Då vore givetvis de nuvarande förläggningssorterna för dessa skolor de ur geografisk och befolkningssynpunkt lämpligaste. Jag tror att även denna sak kan vara tillräckligt betydelsefull för att ägnas någon uppmärksamhet under den utredning som vi här ha ifrågasatt. Ty det kan väl inte vara någon förnuftig mening i att, som utskottet här ställer i utsikt, lägga ned den skola, som dock har de största möjligheterna att under de närmaste åren

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

taga emot ett ökat antal elever, nämligen Manillaskolan, vidare att förflytta norrlandsskolan från Härnösand till Gävle samt att flytta mellersta distriktets upptagningsskola till Vänersborg för att sedan efter några år bygga en ny skola i övre Norrland. Det skulle alltså bli en skola enbart för de fyra övre norrlandslänen, ty om en skola redan finns i Gävle kan man ju inte rimligtvis tänka sig att Gävleborgs läns dövstumma barn skulle skickas till någon annan plats än Gävle. Det är väl inte sannolikt, då ökningen i födelse-talet varit starkast i tätorterna i södra och mellersta Sverige, att det kan bli tillräckligt många dövstumma barn från övre Norrland för att upprätta en skola av ungefär samma storlek som de övriga enbart för de fyra övre norrlandslänen. Resultatet skulle i detta fall kunna bli, att man finge skicka dövstumma barn, som till och med bo nedanför Gävle, så orimligt långt norrut för att överhuvud taget kunna fylla denna nya skola. Jag kan inte finna att detta är att handla framsynt. Det vore väl bättre att begagna sig av Härnösands stads frikostiga anbud att ställa en kvarts miljon kronor till förfogande för skolans bibehållande i Härnösands stad och att låta den bli upptagningsskola för hela Norrland.

Det finns många andra synpunkter, som kunde vara värda att framhålla, men de ha ju redan delvis anförts av andra talare, och jag skall icke uppehålla tiden därmed. Jag vill bara sluta med att till herr Oscar Olsson säga, att han inte behöver vara så oerhört moraliskt indignerad över att det kan ha kommit fram vissa antydningar i utskottet, som varit nedsättande för Vänersborgsskolan, när det från det andra hållet kommit fram antydningar, som äro minst lika nedsättande för Manillaskolan.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Quensel* att avlämna en kungl. proposition.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 266, angående ytterligare anslag till upplysningsverksamheten i utlandet angående Sverige.

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 135.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag är övertygad om att var och en av kammarens ledamöter, som har haft anledning och tillfälle att sätta sig närmare in i den fråga, som nu är under debatt, har fått det intrycket, att det här föreligger ett alldeles ovanligt komplicerat organisationsproblem. Och jag är alldeles på det klara med att olika meningar här kunna göra sig gällande; det gäller att våga emot varandra hänsyn, som understundom äro ganska svåra att jämföra med varandra. I själva verket gripa de olika delarna i hela detta puzzle in i varandra på ett sådant sätt, att om man gör en förändring på ett håll får denna genast återverkningar över hela fältet. Jag har en känsla av att det är nödvändigt att genast sätta kyrkan mitt i byn och att inte gå till några överdrifter åt någotdera hållet vid argumenteringen i denna lika viktiga som besvärliga fråga.

Jag har sysslat med den under ett par, tre års tid och har haft tillfälle att se hur besvärligt och svårt det är att ta de nödiga hänsyn, som man måste ta för att komma till ett gott resultat. Jag skulle mycket beklaga, om avgörandet nu skulle resultera i att det hela skjutes ytterligare på framtiden genom ännu en utredning. Det får man naturligtvis finna sig i om det finns verkliga skäl för en sådan ståndpunkt, men jag hoppas att jag nu skall kunna visa att

Första kammarens protokoll 1944. Nr 19.

*Ang. orga-
nisationen av
dövstumskol-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

detta i själva verket inte är fallet. En ny utredning betyder inte, som herr Pauli sade, att det inte skulle behöva bli något uppskov. En rik erfarenhet säger mig, att väntar man ett år och skall göra nya utredningar under detta år, så blir saken inte uppklarad på ett år. Jag har haft att handlägga åtskilliga sådana frågor där det visat sig att ett uppskov, som man försäkrat inte skulle leda till någon längre tidsförlust, i verkligheten har medfört att frågan återigen har sumpats ned och inte kunnat få någon lösning.

Jag har också under de gångna åren gjort den erfarenheten, att det nuvarande tillståndet inte är lyckligt för dövstumskolväsendet. Att fortfarande hålla frågan svävande är inte bra — inte för lärarna och inte heller, vilket är ännu viktigare, för skolorna och för eleverna. Sålunda tror jag man har all anledning att se på den här saken som ett besvärligt och komplicerat problem, men också som ett problem, som man inte kan skjuta ifrån sig, utan som man får försöka knäcka och där man måste komma till ett resultat.

Om vi börja med att se vad som varit utgångspunkten för hela det problem om dövstumskoleväsendets omorganisation, som rullas upp i den kungl. propositionen, så är utgångspunkten ett principbeslut av 1942 års riksdag, enligt vilket en av de nuvarande upptagningsskolorna i landet skulle nedläggas. Detta beslut gör det nödvändigt att koncentrera dövstumundervisningen till tre i stället för fyra upptagningsskolor, och därmed följer också behovet av en omreglering av dövstumskoldistriktet. De nya distriktet måste ju med nödvändighet bli större än de nuvarande, det ligger i sakens natur. Omorganisationen öppnar sålunda å ena sidan möjligheter till mycket avsevärda besparingar genom koncentrationen, å andra sidan är det otvivelaktigt, att den också medför en del olägenheter, såsom att eleverna i många fall få längre resväg till skolorna. Det kan man inte komma ifrån. Det som man egentligen har att välja emellan är vilka elever som skola få den längre resvägen till skolorna och vilka som skola få den kortare.

Därjämte betyder denna centralisering, att två städer förlora upptagnings-skolor, i det ena fallet genom indragning och i det andra fallet genom förflyttning. Riksdagen har emellertid redan för två år sedan i princip godtagit dessa konsekvenser av omorganisationen, och det förefaller mig vara viktigt att detta nu fastslås, ty man kan inte hålla på med att ta ställning till den här saken från nya utgångspunkter den ena gången efter den andra. Man får lov att ha någon konsekvens i sitt handlande, om man skall komma till ett resultat. När det gäller att i praktiken genomföra 1942 års riksdagsbeslut har man alltså främst att tillse, att eleverna fördelas mellan skolorna på det sätt, som är lämpligast ur såväl pedagogiska som ekonomiska synpunkter.

Jag erinrar om att det första ledet av omorganisationen beslöts i fjol, då medel anvisades för att möjliggöra en förflyttning av arbetshemmet för sinnesslöa dövstamma från Gävle till Risinge i Östergötland. Den andra och sista etappen i omorganisationen har jag för egen del, såsom framgår av den kungl. propositionen, funnit böra realiseras så att specialskolan i Örebro bibehålles i denna stad och att vidare av de fyra nuvarande upptagningsskolorna de i Lund och Vänersborg bibehållas, medan Härnösandsskolan flyttas till arbetshemmets hittillsvarande, mycket goda lokaler i Gävle samt att slutligen Manilaskolan i Stockholm helt och hållet nedlägges. I samband därmed skulle, såsom jag nyss framhållit, distriktsindelningen för de olika upptagningsskolorna jämkas.

Jag är mycket tacksam för att statsutskottet, som ju ägnat denna fråga en utomordentligt ingående prövning, har kommit till samma resultat som propositionen. Man kan sålunda ha en förhoppning om att man verkligen kommer till ett slutligt avgörande i denna segslitna och besvärliga fråga. Emellertid

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

har som vi veta en stark minoritet inom utskottet i en reservation intagit den ståndpunkten, som vi tidigare ha hört av flera talare, att organisationsfrågan trots allt inte är tillräckligt utredd. Man vill att den skall in i utredningskvarnen igen, och sålunda skulle vi inte få någon lösning i år.

Det vill till mycket starka skäl för att behandla ett ärende på detta sätt. Reservanterna tänka sig att man skulle kunna slutföra kompletterande undersökningar under innevarande år — jag har ju redan antytt huru ett sådant beslut skulle förhålla hela frågans lösning. Jag skall därför be att få gå något närmare in på reservanternas argumentering för att undersöka, om det verkligen finns så starka och så avgörande skäl, som böra föreligga för att riksdagen nu skall kasta ut denna fråga till nya utredningar.

Reservanterna ha till att börja med velat sätta i fråga själva grunden för 1942 års riksdagsbeslut. De göra gällande att antalet dövstumma barn, som under de senaste åren intagits i dövstumskolorna, visar en sådan stegring, att man kan befara, som vi hörde av den siste ärade talaren, att dövstumorganisationen blir för liten med endast tre upptagningsskolor. Reservanterna beteckna det som en brist i propositionen, att denna inte innehåller någon prognos för den sannolika utvecklingen av antalet dövstumma, och de anse det nödvändigt att en sådan statistisk uppskattning göres, innan riksdagen binder sig för att lägga ned den största upptagningsskolan, nämligen Manillaskolan.

Frågan är då: hur är det material beskaffat, som reservanterna åberopa till stöd för denna huvudpunkt i sitt yrkande? Det har ju förts en liten statistisk fejd här i kammaren mellan ett par av ledamöterna. Det är alltid svårt att kunna följa med sådana utläggningar, och jag skall be att få försöka reda upp vad som förefaller att vara själva kärnpunkten i denna statistikfejdd. Reservanterna anföra att under år 1939 intogos vid samtliga upptagningsskolor sammanlagt 85 lärjungar, under år 1941 var antalet 107 och under 1943 var det 127 lärjungar. Där ser man, förklara de, vilken stegring som faktiskt har ägt rum i antalet dövstumma barn som intagits vid dessa skolor. Man kan åtminstone, mena de, tänka sig möjligheten att denna stegring fortsätter också i framtiden och alltså gör ännu en intagningsskola nödvändig. Reservanterna ha emellertid, såvitt jag förstår, härvidlag begått ett uppenbart och fundamentalt misstag. Det är inte alls så i verkligheten, att stegringen varit sådan som dessa siffror synas ge vid handen. Stegringen sammanhänger nämligen med att reservanterna fullständigt förbisett den omläggning av elevintagningen, som under den angivna tidsperioden ägde rum. När staten år 1938 övertog dövstumskolväsendet bestämdes nämligen, att samtliga upptagningsskolor skulle taga emot elever vartannat år, på udda årtal, och det är denna omständighet som ger dessa siffror en helt annan karaktär än den som reservanterna trots att de ha — siffrorna visa i själva verket inte någon oavbruten stegring. Ty dessförinnan hade vissa skolor, nämligen de i Härnösand och Vänersborg, mottagit elever på jämna årtal. Sålunda intogos år 1938 i Härnösand 32 elever och i Vänersborg 14, medan inga elever alls mottogos i Stockholm och i Lund. I enlighet med den nya ordningen intogos däremot år 1939 nya elever vid alla fyra upptagningsskolorna, således även i Härnösand och Vänersborg. Men givetvis blev då intagningen vid de två sistnämnda skolorna mycket ringa och omfattade i Härnösand endast 17 och i Vänersborg endast 14 elever. Rätteligen skulle till dessa 31 elever läggas ungefär halva antalet av dem, som år 1938 intogos vid dessa två skolor. Och då få vi under år 1939 en intagning vid samtliga upptagningsskolor på omkring 110 elever. Den av reservanterna påvisade stegringen mellan åren 1939 och 1943 blir därigenom så blygsam, att den faller inom den marginal, som vi räknade med 1942, och stegringen mellan åren 1939 och 1941 försvinner totalt.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Jag kan inte klara ut saken enklare än på detta sätt. Jag ber alltså att få konstatera, att reservanterna genom att de inte observerat förhållandet med den olika intagningen de olika åren omedvetet kommit att begagna siffrorna på ett fullständigt felaktigt sätt. Det kan alltså fastslås att reservanterna ha missuppfattat den föreliggande statistiken och att denna statistik på intet sätt i och för sig ger anledning till antagandet att det skall bli någon fortsatt stegring i antalet intagna dövstamma vid skolorna.

Emellertid är det också en annan pil, som reservanterna ha på sin båge. De göra gällande, att man måste räkna med en stegring av antalet dövstamma barn på grund av den allmänna ökningen i födelsetalet. De gå ut ifrån att det alltid är en viss procent av alla barn, som äro dövstamma, och om födelsetalet ökar kommer sålunda det absoluta antalet dövstamma barn också att öka. De mena med andra ord, att all sannolikhet talar för att de dövstamma barnens procentuella andel i det totala barnantalet är relativt stabil och att man med ledning av den allmänna nativitetsutvecklingen kan uppskatta det sannolika antalet barn, som måste intagas i dövstumskolorna.

Detta är emellertid, som här redan har framhållits, säkerligen ett resonemang som man inte utan vidare kan godtaga. Jag har för min del samrått med våra främsta medicinska experter på området, vilka som sin uppfattning meddelat, att man icke på grundval av en beräkning av procenttalet dövstamma inom en befolkning kan draga några säkrare slutsatser rörande den framtida frekvensen. Detta beror främst därpå, som redan har antytts i debatten men som jag skulle vilja utveckla något närmare, eftersom man tycks lägga en sådan vikt vid prognosen, att den medicinska vetenskapen och den sociala utvecklingen skänker allt större möjligheter att förebygga dövstumhet. Och härvidlag vill jag i förbigående säga, att de siffror som den siste ärade talaren anförde från 1930-talet äro beräknade siffror. Dessa äro sålunda inte grundade på faktiskt material.

Den äldre statistiken ger alltså mycket små möjligheter att ställa tillförlitliga prognoser. I själva verket kan man säga, att antalet fall av dövstumhet i mycket stor utsträckning står i ett bestämt förhållande till förebyggande sociala och medicinska åtgärder. Det är säkerligen inte riktigt att som den föregående ärade talaren vara så pessimistisk, att man menar att vi inte skulle få röna någon som helst påverkan vare sig av den hittillsvarande sociala och medicinska utvecklingen, vars resultat ju alltid kommer något i efterhand, eller av den efterföljande utvecklingen.

Jag skall be att något närmare få förklara detta resonemang. Det förhåller sig så att dövstumheten antingen är medfödd eller också förvärvad. Den medfödda dövstumheten är ju i hög grad ärftlig. Dövstamma personer ingå ofta äktenskap med varandra. Redan nu vidtagas åtgärder, t. ex. i form av en genomförd upplysningsverksamhet, vilka äro avsedda att söka förhindra att kvinnor med ärftlig dövstumhet sätta barn till världen. Men en mycket viktig del av dövstumheten är den förvärvade dövstumheten, och den orsakas bl. a. och kanske oftast av mellanöreinflammation i den tidiga barnåldern. Det är här särskilt fråga om fall, där läkarvård på ett mycket tidigt stadium kan göra ofantlig nytta, men där man hittills har försummat att ge denna läkarvård i tid. Ju mer intensiv övervakningen av småbarnens hälsotillstånd blir genom barnavårdscentralernas verksamhet, genom inrättande av barokliniker vid centrallasaretten o. s. v., desto mera kommer med all säkerhet antalet dövstumsfall av denna orsak att minska. Jag tror inte att det är för optimistiskt att våga säga detta. En allmän folkupplysning, som medför att föräldrarna hastigare än förr söka läkarhjälp vid dylika sjukdomsfall, är likaledes ägnad att minska förekomsten av förvärvad dövstumhet. Andra orsaker till dövstum-

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

het i den tidiga barnaåldern äro genomgången difteri, scharlakansfeber, hjärnhinneinflammation, mässling med flera sjukdomar. Dessa epidemier kunna numera oftare än förr på olika sätt undvikas eller lindras, och utvecklingen har här gått hastigt i gynnsam riktning. Jag erinrar exempelvis om difterivaccinering och om möjligheten att förebygga mässling genom konvalescentserum, för att endast nämna några av de viktigaste vinningarna på detta område. Vad scharlakansfeber beträffar, äro möjligheterna att mildra förloppet och minska risken för tillstötande mellanöreinflammation större än för några decennier sedan, varav också följer att riskerna för de svårartade följderna i form av nedsatt hörsel minskat.

Jag tror således icke att man utan vidare kan negligera läkarvetenskapens landvinningar på detta område. Förutom att detta enligt min mening är ett synnerligen intressant kapitel är det av vikt för det ärende som vi nu syssla med och något som man icke utan vidare kan gå förbi när det gäller frågan om den framtida utvecklingen av dövstumheten i vårt land. Jag anser mig också med detta ha visat, att det i varje fall är högst osannolikt att antalet dövstamma kommer att utgöra en konstant procent av det totala antalet barn. Både den sociala och den medicinska utvecklingen äro, enligt vad en av de av mig nys åsyftade medicinska experterna sammanfattande framhåller, ägnade att nedbringa antalet dövstamma personer.

Vad sålunda från läkarhåll uttalats, har på ett intressant sätt bekräftats av en erfaren dövstumspedagog, vars verksamhet är förlagd till det distrikt, det norra, där den procentuellt största dövstumsfrekvensen hittills förekommit. Denne har påpekat, att de förbättrade sociala förhållandena och de väsentligt ökade kommunikationsmöjligheterna i Norrlands obygdred redan märkbart påverkat dövstumsförekomsten i gynnsam riktning. Sålunda ha bättre järnvägs- och bussförbindelser underlättat möjligheterna för barnen att i tid erhålla läkarvård. Men därjämte ha de som en annan och viktig följd haft att avstånden mellan byarna minskats, varigenom det utpräglade ingifte, som varit en av de viktigaste orsakerna till dövstumsförekomsten i dessa trakter, numera högst väsentligt avtagit. Det är därför icke något löst tal, om man säger, att det finns all anledning att hoppas, att den sociala och medicinska utvecklingen skall kunna ge goda resultat. Detta visar också, liksom all erfarenhet i övrigt, vanskligheten av att basera ett omdöme om dövstumsfrekvensen på något nu tillgängligt statistiskt material. Det innebär i sin tur, att den av reservanterna begärda prognosen, som de ju säga ha en fullkomligt avgörande betydelse för deras ställningstagande, med all sannolikhet icke alls kan utföras och att den i varje fall icke kan lämna något mera värdefullt bidrag till frågans belysning. Att således föranställa om en sådan här utredning — för att nu taga upp det första skälet som man nu kommit med för att skjuta på denna sak — skulle icke ge något resultat. Det är icke någon mening med att göra en dylik utredning; kravet på en sådan innebär helt enkelt, att man skjuter frågan ifrån sig av den anledningen att man för närvarande icke vill taga ståndpunkt till den. Det är så det i verkligheten ligger till.

Härmed har såvitt jag förstår en väsentlig del av reservanternas resomang förlorat sitt underlag. Denna fråga om prognosen är icke av den beskaffenheten, att den verkligen har det allvar, att man med en sådan motivering nu åter skulle kunna skjuta detta avgörande på framtiden med alla de olägenheter som därav följa. Vi kunna icke vinna något mer på denna punkt genom en ytterligare utredning.

Såsom ett andra skäl för att icke nu taga ställning i dragkampen mellan Manilla och Vänersborg ha reservanterna åberopat, att ytterligare utredning tarvades dels rörande byggnadsfrågorna i Vänersborg, dels rörande den

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

i propositionen föreslagna gemensamma administrationen av upptagnings- och fortsättningsskolorna i denna stad. Härom har ju också den redan förda debatten delvis rört sig.

Vad först byggnadsfrågorna i Vänersborg beträffar, ha reservanterna särskilt pekat på att elevhem saknas på denna ort och att de för ändamålet förhyrda lokalerna i flera avseenden äro otillfredsställande. Jag vill gärna vitsorda, att så är fallet. Jag har redan tidigare varit i Vänersborg för denna saks skull och gjorde ett nytt besök där för någon vecka sedan, varvid jag noga gick igenom de nuvarande elevhemmen. Jag måste medge, att lokalerna, sådana som de nu se ut, icke äro tillfredsställande. Vi kunna helt enkelt icke ha det på det sättet. Men Vänersborgs stadsfullmäktige ha på sammanträde i måndags enhälligt beslutat anslå erforderliga medel för att försätta den av staden förhyrda elevbostaden i det skick, som påfordrades av dövstumsskolemyndigheterna. Dessutom ha ägarna av de två ytterligare fastigheter, som förhyrts såsom elevbostäder, skriftligen förbundit sig att utföra påfordrade reparationer. Därigenom är, så vitt jag förstår, denna sak ordnad på ett tillfredsställande sätt. I och med dessa åtgärder ha garantier erhållits för att elevhemsfrågan i Vänersborg med det snaraste får en både ur ekonomska och andra synpunkter tillfredsställande lösning.

Reservanterna anförä i detta sammanhang också, att fortsättningsskolans lokaler i Vänersborg icke äro bra. Detta kan även jag för min del vitsorda, då jag gått igenom dem. Men den frågan är ett helt annat spörsmål, och har intet som helst samband med frågan om upptagnings- och fortsättningsskolornas organisation. Om reservanterna tänkt sig, att fortsättningsskolan lämpligen skulle kunna övertaga upptagnings- och fortsättningsskolans nuvarande lokaler, så anser jag, att de äro inne på en oriktig väg. Fortsättningsskolan är yrkesbetonad; vad den behöver är nya verkstadslokaler, och rationella sådana kunna aldrig inredas i upptagnings- och fortsättningsskolans för teoretisk undervisning anpassade byggnader.

Den tvekan, som reservanterna slutligen uttalat beträffande den av mig föreslagna samorganisationen av fortsättningsskolan och upptagnings- och fortsättningsskolan och som herr Wagnsson här utförligt har motiverat, kan jag däremot väl förstå. Jag har själv varit mycket tveksam i detta avseende, och det finns åtskilligt som talar för båda ståndpunkterna i denna sak. Skulle det visa sig, att det i propositionen föreslagna arrangemanget inte slår väl ut, föreligga emellertid inga som helst svårigheter att upplösa detta organisatoriska samband genom att tillsätta en särskild rektor för vardera skolan. I princip rubbas icke därigenom huvuddragen av den av mig förordade lösningen; det skulle blott innebära, att besparingen för dövstumskolväsendet i dess helhet reducerades från cirka 130 000 kronor om året till låt oss säga cirka 115 000 kronor.

Som ytterligare argument för att bibehålla Manillaskolan anförä reservanterna, att propositionen icke ger något besked om hur manillalokalerna för framtiden skola utnyttjas — herr Pauli var särskilt inne på detta kapitel. De anse, att dessa lokaler även i sitt nuvarande skick representera ett ganska avsevärt ekonomiskt värde, och de finna det icke vara förenat med god ekonomi att under nu rådande ekonomiska förhållanden låta detta byggnadskomplex stå outnyttjat och förfalla av brist på lämplig användning. Innan något beslut fattas om Manillaskolans nedläggande, bör därför enligt reservanterna en utredning föreligga om huru med denna stora och solida anläggning bör förfaras. Härtill vill jag genmäla, att Manillaskolans byggnad nu dock är 81 år gammal, och då kunna ju herrarna förstå, hur den ungefär ser ut. Den är så bristfällig, att det under normala tider knappast skulle ifrågasatts annat än att riva detta komplex. Så länge nuvarande förhållanden emellertid bestå,

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

torde det dock kunna övervägas att åtminstone temporärt utnyttja skolan exempelvis för förrädsändamål för att tillgodose något musealt intresse eller dylikt. Men det är naturligtvis icke huvudfrågan, huruvida manillabyggnaden skall utnyttjas eller icke, ty det är alldeles uppenbart, att om man kan spara 130 000 kronor om året genom den nya organisationen, även om Manillaskolan skall stå fullständigt tom, skall man naturligtvis göra detta och icke låta bli att göra det endast för att man skall ha nöjet att ha denna byggnad utnyttjad. Det är förresten egendomligt, att reservanterna inte observerat, att de själva underlåtit, när de i fortsättningen taga ställning till placeringen av norra distriktets dövstumskola, att påvisa, hur man skall förfara med Gävle-skolans nyare och vida bättre lokaler. Det anses tydligen inte vara oförenligt med god ekonomi att låta det byggnadskomplexet stå outnyttjat!

Med vad jag sist sagt, är jag inne på reservanternas uttalande om den föreslagna förflyttningen av Härnösandsskolan till Gävle. Icke heller denna del av propositionen ha reservanterna funnit tillbörligt utredd, utan de ha funnit en ytterligare omprövning ur ekonomiska och andra synpunkter böra ägnas frågan om ett bibehållande av norra distriktets upptagningsskola i Härnösand. Det vill synas, som om de i sina överväganden på denna punkt i första hand utgått från att resvägen och restiden för barnen från övre Norrland skulle bli avsevärt längre och möjligheten till kontakt mellan hem och barn därigenom avsevärt förminskad, om skolan flyttas från Härnösand till Gävle. Uppenbarligen falla reservanterna härvid tillbaka på vissa uttalanden i den till förmån för Härnösandsskolan väckta motionen. Vad i motionen anförts beträffande rese-möjligheterna är emellertid icke korrekt. Motionärerna och med dem reservanterna ha förbisett, att när resorna företagas gruppvis kunna de ordnas i abonnerad vagn, vilken kan anslutas till tågen på ett sådant sätt, att för flertalet barn förbindelserna mellan övre Norrland och Gävle faktiskt bli bekvämare än kommunikationerna mellan övre Norrland och Härnösand. För egen del förstår jag mycket väl härnösandsintresset av att bibehålla dövstumskolan. Det är ju för övrigt alltid sådana här lokalintressen som göra sig gällande, och bakom striderna i denna fråga ligga väl en hel del lokalintressen av olika art. Men jag kan icke finna, att Härnösand har blivit missgynnadt på senare år i fråga om statliga institutioner. Jag erinrar sålunda om att riksdagen senast i fjol anvisade medel för upprättande av ett särskilt kustartilleridetachmentet i Härnösand, och jag är övertygad om att fördelarna med denna statsinstitution komma att vida uppväga de nackdelar, som dövstumskolans förflyttning skulle kunna medföra.

Herr talman! Den förevarande frågans komplicerade natur har nödgat mig att alltför länge taga kammarens tid och uppmärksamhet i anspråk, men jag hoppas, att jag genom det sagda åtminstone i någon mån har kunnat bidra till att klarlägga problemet. Jag vill sammanfatta de synpunkter, som jag anför gentemot reservanterna, på följande sätt.

Några nya skäl, som skulle föranleda att man nu frångår 1942 års principbeslut, på vilket årets proposition bygger, ha icke anförts. Den statistik, ur vilken reservanterna ansett sig kunna utläsa en oroande stark tendens till ökning av intagningarna i dövstumskolorna, har fullständigt missuppfattats och ger i själva verket icke stöd för reservanternas pessimistiska uppfattning. Någon vederhäftig prognos rörande den framtida dövstumfrekvensen synes icke vara möjlig att göra. Byggnadsfrågan i Vänersborg har, i den mån den äger samband med förevarande förslag, genom stadsfullmäktiges beslut i måndags vunnit en tillfredsställande lösning. Det är inte, såsom reservanterna göra gällande, oekonomiskt att låta Manillaskolan eventuellt stå tom, men i högsta grad oekonomiskt att fortsätta med den nuvarande dövstumskolororganisationen.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Olägenheterna för norrlandsbarnen av en förflyttning från Härnösand till Gävle, slutligen, ha överbetonats, och något verkligt skäl mot denna förflyttning alltså icke anförts.

Jag ber endast att få tillägga, att vården om de människor och särskilt de barn, som drabbats av dövstumhetens svåra lyte, är en viktig angelägenhet för ett kultursamhälle sådant som det svenska. Det är icke en fråga, vars lösning man utan vidare undan kan skjuta upp, utan den måste upplaras så fort som möjligt och på bästa möjliga sätt. För denna uppgift ha vi också glädjen och förmånen att kunna räkna på bistånd av en väl kvalificerad och sitt kall sällsynt hängiven lärarkår. Denna har bidragit till att vid var och en av de svenska dövstumskolorna uppbygga värdefulla traditioner, och de ha därför, helt naturligt, var och en på sitt håll med starka band knutits till sin egen skola. Jag förstår därför mer än väl och respekterar till fullo deras känslor inför en omorganisation, som tyvärr måste föra, att dessa traditioner på sina håll nu skulle brytas. Men jag är förvissad om att de inom ramen av den nya organisationen komma att göra lika värdefulla insatser till de dövstamma barnens bästa, och jag kan icke förstå, att deras, som sagt, naturliga känsloreaktioner i detta fall skulle kunna diktera riksdagens beslut i en fråga av denna karaktär.

Till sist vill jag tillfoga, att jag hyser den varma förhoppningen, att vi icke skola behöva se en ny uppgång i de dövstummas antal, utan att samhällets åtgöranden på det medicinska och sociala planet kraftigt skola medverka till en minskning av dövstumfrekvensen, att med andra ord dövstumvårdens problem måtte lösas i en konstruktiv anda, i det att tyngdpunkten förskjutes till det förebyggande planet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att på det varmaste få rekommendera utskottets hemställan till kammarens bifall.

Enär herr statsrådet *Quensel* anmält sig vilja avlämna ytterligare en kungl. proposition, avbröts nu ånyo behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 284, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 135.

Herr **Holmström**: Herr talman! Detta ärende förelägges kamrarna från statsutskottet i ett mycket förvirrande skick. Inom utskottet ha funnits två reservantgrupper, den ena anhängare av manillaalternativet, när det gäller mellersta distriktet, och den andra anhängare av härnösandsalternativet, då fråga är om norra distriktet. Vid det slutliga avgörandet i utskottet förenade sig de båda reservantgrupperna. Båda vilja ha en utredning, men med helt olika motiveringar. Frågan har därigenom kommit i det läge, i vilket den nu föreligger. Anhängarna av Manillaskolan få hjälp av anhängarna av Härnösandsskolan, och dessa i sin tur få hjälp av de förstnämnda. Det finns ett politiskt slagord för sådant förfarande. Men det har så dålig klang, att jag inte vill nämna det.

Kungl. Maj:ts förslag att Härnösandsskolan skall flyttas till Gävle har, jag höll på att säga naturligtvis, rönt motstånd från härnösandshåll, men även från företrädarna för övre Norrlands intressen. Jag vill såsom utgångspunkt för debatten ställa den frågan, vilket som är viktigast att ta hänsyn till: att

*Ang. orga-
nisationen av
dövstumskol-
väsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

vid barnens resor från och till hemorten två gånger om året restiden förlänges med omkring tre timmar eller att skolan är i bästa skick i fråga om hygien och hemtrevnad beträffande såväl undervisningslokalerna som framför allt de avdelningar som skola ersätta elevernas hem. Ledamöterna i statsutskottets andra avdelning, som ha besökt de skolor, som det här gäller, ha inför utskottet alla betygat, att Gävleskolan är i förträffligt skick, medan däremot i fråga om Härnösandsskolan förhållandet är det rakt motsatta. Detta har ju även framhållits i flera uttalanden i dag här i kammaren. Personligen har jag varit i tillfälle att se båda dessa skolor och bilda mig en uppfattning om deras tillstånd. Jag var med då statsrevisorerna besökte dövstumskolan i Härnösand, och jag blev verkligen mycket förvånad över att skolan var i ett så, jag säger, ovärdigt skick. Jag har haft mycket att göra med anstalter i mina dagar och har sett en hel del sådana. Jag tror att jag knappast sett något bedrägligare än dövstumskolan i Härnösand. Jag känner även rätt väl till Gävleskolan, då jag är vice ordförande i dess styrelse. Jag försäkrar, att denna skola befinner sig i det allra ypperligaste skick. Det har ju — som sagt — också här redan förut framhållits av några talare.

Jag skall, herr talman, sedan försöka visa, hur väl tillgodosedda de s. k. norrlandsintressena i alla fall äro i utskottets utlåtande. Dessa intressen ha ju tagit sig uttryck i en motion. Det har tidigare påpekats, att den innehåller en del felaktigheter, och jag skall be att ytterligare få understryka detta. Motionen är ganska tendentiöst upplagd. När motionärerna reagera mot att skolan skall ligga i Gävle, skriva de icke att den kommer att flyttas till sydligaste Norrland, utan »till upplandsgränsen». På ett annat ställe i motionen heter det att förläggningen skulle bli »intill upplandsgränsen», och på ett tredje ställe förklara motionärerna, att skolan skulle placeras »i portgången till Uppland». Var och en förstår ju, att man här skjuter fram Uppland endast för att söka göra största möjliga avskräckande intryck. Som jag senare skall visa, är det också en rent felaktig uppgift, när det i motionen står att »vid resa till Gävle måste hela gruppen tillika övernatta i Ånge». Motionärerna framhålla, att dövstumundervisningen fick en fastare organisation genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut år 1885, »och fortsätta: »Det var redan då ett uppenbart norrlandsintresse, att upptagningssskolan skulle ligga centralt inom det väldiga distriktet. Sedan skolans tillkomst i Härnösand har ingenting vare sig i geografiskt hänseende eller ur kommunikationssynpunkt förbragts, som skulle motivera en förflyttning av skolan.» Här ha motionärerna gjorts sig skyldiga till ett förbiseende. Det dåvarande sjunde dövstumskol-distriktet omfattade nämligen Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län men *icke* Gävleborgs län. När skolan för detta distrikt förlades till Härnösand, kom den sålunda att ligga i den sydligaste delen av distriktet. Sedan har distriktet utvidgats med Gävleborgs län och enligt det nu föreliggande förslaget även med Kopparbergs län. Härnösand låg proportionsvis lika långt söderut i det gamla distriktet som Gävle gör i det nya.

Från norrlandshåll, kanske rättare »övernorrlandshåll», har man framför allt fäst sig vid de längre resorna till Gävle. Man förklarar, att det blir »avsevärt förlängda resor» för barnen, deras föräldrar och målsmän. Låt oss undersöka, hur det verkligen förhåller sig härmed. Först är att märka att det är fråga om blott två resor om året fram och tillbaka; en resa efter sommarlovet till skolan, en före jul hem från skolan, en tillbaka till skolan efter julen och en hem från skolan till sommarlovet. Det är således, upprepar jag, bara *två* resor om året fram och tillbaka det här gäller, och det kan väl inte vara så mycket att tala om. Resorna äro för övrigt fria; det är endast några få, ekonomiskt välplacerade föräldrar, som själva få betala resorna för sina barn.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Sedan påstår man, att det skulle bli svårare för barnen att fara hem vid kortare lov, om skolan förlägges till Gävle. Det kan ju endast gälla de barn, som bo i skolans omedelbara närhet. Härnösandsområdet har mycket få dövstumma. Endast fem procent av skolans elevklientel kommer från härnösandsområdet mot 32 procent från Gävleborgs och Kopparbergs län. Denna betydligt större grupp får det ju bättre, om skolan ligger i Gävle, än om den är förlagd till Härnösand.

I fråga om föräldrarnas resor till skolan måste jag konstatera, att det hittills, när skolan varit förlagd till Härnösand, varit ytterst sällan som föräldrarna besökt skolan. Det har endast brukat ske vid barnens konfirmation. Även för föräldrarna blir det emellertid fördelaktigare, om skolan ligger i Gävle, eftersom — såsom jag nyss sade — ett betydligt större antal elever kommer från Gävleområdet än från Härnösandstrakten.

För att visa, att restiderna icke spela någon större roll skulle jag här kunna anföra preciserade uppgifter ur tidtabellerna, men jag vågar inte göra det, då det skulle trötta kammaren. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhöll ju nyss, att det icke kommer att bli någon väsentlig skillnad i fråga om restiderna, och jag skall be att endast få belysa detta med några tidsuppgifter. Det är fråga om två olika resegrupper. Den ena gruppen, som består av elever från Kirunaområdet och Tornedalen, samlas i Boden. Den andra gruppen, den s. k. Sorselegruppen, som kommer från områdena kring inlandsbanan och olika delar av Jämtland, samlas i Östersund. För Bodengruppen är restiden från Boden till Härnösand 15 timmar 16 minuter, från Boden till Gävle är restiden 18 timmar 57 minuter. Restiden till Gävle överstiger således restiden till Härnösand med 3 timmar 41 minuter. Det kan väl inte vara något att tala om, när det gäller en så pass lång resa. Dessutom är, såsom herr statsrådet påpekade, resan till Gävle bekvämare för barnen, ty de behöva då icke övernatta i Ånge, vilket de med nuvarande tågförbindelser måste göra, om de skola resa till Härnösand. Om barnen skola resa till Gävle, få de åka i abonnerade tredje klass boggivagnar och kunna ligga och sova intill nio timmar under hela resan. Om man tar hänsyn till övernattningen i det andra fallet, blir det faktiskt kortare restid till Gävle. Det är således bekvämare att resa till Gävle.

Det är ungefär samma förhållanden för den grupp barn, som reser från Östersund, och det är likadant vid resa från Gävle till Östersund respektive Boden. Resan från Gävle till Boden tar 16 timmar 47 minuter. Förlängningen av restiden blir där endast 2 timmar 1 minut.

Enligt min mening finns det helt enkelt ingen anledning att i detta sammanhang tala om besvärligheter vid resorna. Vad man skall fästa sig vid är skolornas beskaffenhet. Jag vågar tyvärr inte besvara kammaren med ytterligare resonemang om restiderna, hur frestande det än kunde vara. Jag vill betona, att jag har tagit de här anförda uppgifterna ur aktuella tidtabeller. Om det är någon som tvivlar på mina uppgifter, skall jag gärna sedan stå till tjänst med att visa tidtabellerna i deras fullständiga skick.

Resonemanget från representanternas för övre Norrlands sida är ganska bestickande. I verkligheten ter sig emellertid saken på detta sätt.

Jag talade tidigare om att Gävleskolan var i ett så förträffligt skick och att förhållandet var det motsatta beträffande Härnösandsskolan. Vad beror det på? Jo, det beror därpå att så fort det började talas om att dövstumskoleväsendet skulle förstättligas, upphörde man i Härnösand totalt att underhålla sin skola. I Gävle däremot underhöll man hela tiden sin skola av ambition och känsla för de dövstumma. Då förefaller det litet egendomligt, om Härnösand nu skulle belönas för sin underlåtenhet med att upptagnings-

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

skolan förläggas dit, under det att Gävle, som varit så ambitiöst, när det gällt dess skola, skall berövas densamma.

Herr talman! Jag nödgas inskränka mig till dessa påpekanden. Även bortsett från lokalintresset har jag den bestämda övertygelsen, att det vore oriktigt, om Gävleskolan skulle nedläggas och Härnösandsskolan sättas i stånd för ganska dyra pengar — kostnaderna därför överstiga ju miljonen och uppgå vid nybygge till en och en halv miljon kronor — medan man däremot kan utvidga Gävleskolan, om så behövs, för mycket små kostnader.

Jag ber, herr talman, att får yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag är varken gävlebo, som den föregående talar-
ren, eller härnösandsbo, och jag har alltså intet speciellt lokalintresse att kämpa för i denna fråga. Trots detta skall jag be att få säga några ord till förman för tanken att behålla norra dövstumskoldistriktets upptagningskola i Härnösand.

Jag vill erinra därom, att det är mycket vanligt här i riksdagen att man, när man skall besluta om förläggandet av en statsinstitution som skall betjäna en viss bygd, utgår från den synpunkten, att man skall försöka lägga institutionen så centralt som möjligt inom den bygd, som skall betjänas. Detta måste utan tvekan anses som en mycket förnuftig princip. Om man i den föreliggande frågan vill följa denna princip, kan det vara skäl att kasta en blick på kartan. Man konstaterar då det kända förhållandet, att geografiskt ligger staden Östersund mitt i Sverige. Gävle ligger ungefärligen 30 mil söder om Östersund. Jag tycker, att dessa geografiska fakta belysa, hur riktigt det är, när man säger att om man till Gävle förlägger en anstalt, som i stort sett skall betjäna Norrland, innebär detta en mycket betydande avvikelse från den nyssnämnda princip, som vi i allmänhet följt här i riksdagen vid avgörande av frågor utav detta slag.

Den föregående talaren påpekade, att nu, då det här ifrågavarande distriktet omfattar de fyra nordligaste länen, ligger anstalten i Härnösand i sydligaste kanten av distriktet och att man alltså inte hittills följt den princip, som jag talat om och som jag finner mycket rimlig. Jag tycker emellertid, att om man genom att behålla anstalten i Härnösand kan i någon mån närma sig tillämpande av denna goda princip i det planerade utvidgade distriktet, då skall man göra det.

I detta sammanhang har det talats om att, i fall upptagningskolan för norra distriktet skulle förläggas till Gävle, kunde det tänkas, att en anstalt någon gång i framtiden komme att placeras i övre Norrland. Det finns ett gammalt gott ordspråk, som vi övre-norrälänningar ha anledning att i detta fall erinra oss, och det är det gamla ordspråket att »det är bättre att ha en fågel i handen än tio i skogen». Denna plan att en gång förlägga en anstalt till övre Norrland är, skulle jag tro, en »fågel i skogen».

För min del vill jag gärna liksom många andra erkänna, att den anstalt, som nu finns i Härnösand, inte är tillfredsställande. Den är inte väl skött eller underhållen. Jag har en gång som statsrevisor besökt anstalten, och jag får erkänna, att den var i stort behov av reparationer. Men skall den tillfälliga omständigheten, att de, som haft att ansvara för anstaltens skötsel, inte fullgjort sina skyldigheter, vara avgörande för den nu föreliggande frågan?

Det har sagts, att om man i fortsättningen liksom hittills förlägger norra distriktets upptagningskola till Härnösand, bli stora reparationskostnader ofrånkomliga. Det är antagligen riktigt, men det blir *engångskostnader*. Om upptagningskolan förlägges till Gävle, komma troligen de årliga driftskostnader, som avse elevernas resor till och från skolan, att ökas i så hög grad,

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

att ökningen snart överstiger det engångsbelopp, som erfordras för att förbättra och bygga om Härnösandsanstalten. För övrigt skulle jag tro, att om anstalten i Härnösand inte vidare skall användas för sitt nuvarande ändamål, kommer den väl att tas i bruk för något annat statligt ändamål, och även i det fallet bli reparationskostnader oundvikliga. Det blir väl alltså bara fråga om på vilket konto i statsbudgeten som vi skola upptaga de engångskostnader, det här rör sig om.

Den föregående talaren yttrade, att när det gäller att transportera eleverna till och från upptagningsskolan, spelar det ingen roll, om denna är förlagd i Härnösand eller i Gävle. Man kommer väl emellertid inte ifrån att om man förlägger skolan till Gävle, medför detta en ökning av de kostnader, som hänföra sig till elevernas resor.

I detta sammanhang vill jag säga några ord om hur det förhåller sig med kommunikationerna mellan övre Norrland samt Gävle och Härnösand. Jag har tågtidtabellen framför mig här. Från Luleå och Boden går det på morgonen ett mycket lämpligt tåg, med vilket man utan nattuppehåll och utan att begagna sig av sovvagn kan på samma dag komma fram till Härnösand. Däremot måste man använda sovvagn eller göra nattuppehåll för att komma fram till Gävle. Likadant är förhållandet, när man skall resa i motsatt riktning. Den föregående talarens upplysningar på den här punkten voro sålunda inte fullt korrekta. Det avgörande är, vilket tåg man väljer. Reser man med morgontåget från Luleå eller Boden, kan man alltså komma fram till Härnösand på dagen. På samma sätt kan man, om man reser från Härnösand på morgonen, komma fram till Boden eller Luleå på dagen. Dessa tåglägenheter kunna mycket väl användas för de transporter, om vilka här är fråga.

Vad jag nu sist anför, är kanske något ovidkommande synpunkter. Det finns emellertid andra synpunkter, som ha större betydelse för mig. Jag vill i detta sammanhang framhålla — vilket också motionärerna i andra kammaren gjort — att om man undersöker, hur många barn som sedan år 1938 kommit till skolan i Härnösand, finner man, att endast 66 barn kommit från Gävleborgs län, under det att 300 barn kommit från Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län tillsammans eller sålunda från de län, där man i allmänhet torde ha den uppfattningen, att upptagningsskolan framdeles liksom hittills helst skall vara förlagd till Härnösand.

Går man in för att förlägga upptagningsskolan till Gävle, innebär det enligt min mening, att man berövar Norrland — Gävle räknas visserligen till Norrland men tillhör inte det egentliga Norrland — en anstalt, som landsdelen har rätt till med hänsyn till dess geografiska utsträckning och dess befolkningsantal och med hänsyn till det antal elever, som från denna landsdel komma till anstalter av ifrågavarande slag.

Då jag kan tänka mig, att ett bifall till reservationen kommer att leda till att Härnösandsanstalten efter verkställd utredning befinnes böra bibehållas, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Pauli.

Herr Petersson, Emil: Herr talman! Det har sagts många hårda ord om Härnösandsskolan, enligt min mening alltför hårda med hänsyn till de omständigheter, som föreligga. Jag dristar mig därför, herr talman, att säga några ord till favör för denna skola.

År 1940 anslog riksdagen medel till uppförande av en byggnad för dövstumskolan i Härnösand, men så kom kriget emellan, och planen kunde inte förverkligas. Sedan var det meningen, att skolan skulle användas såsom militärförlägg-

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

ning. Inte heller det projektet kunde fullföljas, och staden har därför kommit i ett rätt stort bryderi.

Staden har gjort betydande ekonomiska utfästelser. Sålunda har den erbjudit sig att till kronan betala 130 000 kronor mot att kronan nödigt reparerar skolan och bringar den i sådant skick, att den kan användas under en tid av fem år. Vidare har staden förklarat — det är här fråga om det erbjudande av staden, som i statsverkspropositionen betecknas såsom alternativ 2 — att därest det sedan finnes anledning att alltjämt i fortsättningen använda gamla skolbyggnaden för fortsatt dövstumskolundervisning, betalar staden ytterligare 120 000 kronor mot att staden av kronan återfår utan vederlag det markområde, vilket staden redan utan vederlag upplåtit till kronan för uppförande av ny dövstumskola. Detta visar, att staden vill behålla skolan, och den är naturligtvis i sin fulla rätt, om den hävdar att skolan skall vara kvar där.

Jag upprepar, att det fällt alltför hårda ord om skolan i Härnösand. Jag var med och såg på skolan, och jag vill visst inte försvara det skick, i vilket den befann sig, men man kan kanske förklara en del. Det har kanske inte varit möjligt att verkställa reparationer i dessa tider, då det råder byggnadsförbud och man skall underkasta sig en massa besvärigheter för att få reparationer till stånd. Dessutom har man förmodligen gått och väntat på att det skulle bli något avgörande i fråga om dövstumskoleväsendet.

I sitt i ärendet avgivna remissyttrande har styrelsen för dövstumskolan i Härnösand anfört bland annat: »Styrelsen vill visserligen icke överdriva betydelsen av den längre restiden till Gävle i jämförelse med motsvarande till Härnösand, som blivit påtalad i andra framställningar, men vad därutinnan anförts bör enligt styrelsens mening noga beaktas och prövas. I ett annat och betydelsefullare avseende finns dock ingen möjlighet att bestrida att flyttningsfrågan nära berör ett ofantligt viktigt norrlandsintresse, nämligen så tillvida att varje gång en institution i Norrland av statsmakterna nedbrytes, sker en värdenedskrivning, som får hårdare verkningar här än motsvarande åtgärder ha på andra håll i landet. Detta faktum måste ovillkorligen tillmätas icke ringa vikt och bör, enligt styrelsens uppfattning, få väga tungt vid ett slutgiltigt ställningstagande.»

Jag hoppas, att riksdagen skall ta reservationen och därmed giva Härnösand en chans att komma i åtanke, när avgörandet träffas.

Att en ytterligare utredning om förläggningen av upptagningsskolorna är önskvärd och rent av nödvändig, det tror jag att vi fått belägg för under debatten. Vad en sådan utredning kan leda till veta vi inte, men redan nu kan sägas, att det vore ganska underligt, om man utan vidare förkastade tanken att bibehålla Manilla. Själv hade jag och flera med mig tidigare den uppfattningen, att skolbyggnaden vid Manilla var tämligen omöjlig och nästan lutade mot sitt fall, men vi blevo angenämt överraskade, när vi kommo dit och sågo närmare på skolan. Det visade sig, att lokalerna där äro mycket bra — ljusa, glada och trevliga. Av alla dövstumskolor har Manillaskolan den största golvytan och den bästa gymnastiksalen, och skolan har en utmärkt tilltalande och vacker samlingssal. Det finns naturligtvis också vissa brister där, men de kunna avhjälpas för en tämligen ringa kostnad. För bibehållandet av Manilla talar bland annat den omständigheten, att i det föreslagna mellersta distriktet, till vilket Manilla skulle höra, är invånarantalet mycket stort. Detta distrikt har 2 869 436 invånare, av vilka mer än hälften eller 1 624 670 bo inom Stockholms stad samt Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Gotlands län. Till dessa omständigheter måste man naturligtvis taga hänsyn. De tala också för reservationen, och till den ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Jag tror att det skulle vara önskvärt att inläggen i debatten vid denna sena tidpunkt inte gjordes alltför vidlyftiga, och jag skall försöka att fatta mig kort.

Jag vill först erinra om den distriktsindelning, som förekommer i skolöverstyrelsens förslag och som ter sig ganska underlig. Skolöverstyrelsen vill sålunda hänföra Göteborgs och Bohus län till södra distriktet, så att eleverna från västkusten skulle få fara dels till Stockholm, dels till Lund. Denna distriktsindelning kan utskottet inte godkänna. Till grund för utskottets utlåtande ligger en annan distriktsindelning än den av skolöverstyrelsen föreslagna. Tar man hänsyn till antalet barn vid de dövstumskolor, som det nu råder strid om, nämligen upptagningsskolorna, skall man finna, att om upptagningsskolan för mellersta distriktet, såsom utskottet föreslagit, förlägges till Vänersborg, skapas större rättvisa än om skolan förlägges till Manilla.

Till upptagningsskolan i Vänersborg skulle komma barn bl. a. från Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län å ena sidan och från Stockholms stad, Stockholms län och Uppsala län å den andra. För närvarande finns det 23 elever från Göteborgs stad, 8 från Göteborgs och Bohus län samt 21 från Älvsborgs län. Det blir sammanlagt 52 elever. Antalet elever från Stockholms stad är 21, från Stockholms län 15 och från Uppsala län 9. Det blir tillhoppa 45 elever. Med ledning av dessa siffror finner man, att under nuvarande förhållanden skulle, därest upptagningsskolan förlades till Vänersborg, inte mer än 45 elever behöva flyttas från ostkusten till Vänersborg, under det att det i annat fall blir 52 barn, som skola resa från västkusten dels till Stockholm och dels till Lund.

Vi, som tillhöra utskottsmajoriteten, anse, att den distriktsindelning och den förläggning av upptagningsskolorna, som föreslagits i utskottets utlåtande, äro förnuftiga och att det är en väsentlig sak — vilken enligt min uppfattning inte blivit tillräckligt betonad i debatten — att man skapar största möjliga rättvisa i detta hänseende. Jag vill emellertid inte säga, att utskottets förslag innebär en fullständig rättvisa, och det har naturligtvis i vissa frågor varit utomordentligt svårt för utskottet att fatta en ur rättvisesynpunkt riktig ståndpunkt. För min personliga del fann jag det svårast att ta ställning till förläggningsfrågan i vad angår Norrland. Man måste emellertid taga även ekonomiska hänsyn. Man kunde ju inte bara säga, att när Gävleskolans barn flyttats till Mogård, skulle Gävleskolan — den bästa av alla skolorna — stå tom, och att man i stället skulle använda en miljon kronor eller något mer för att få en skola uppe i Härnösand. På så sätt var man i viss mån bunden av ekonomiska hänsyn vid sitt ställningstagande.

Utskottet har emellertid inte velat släppa tanken på att det skulle kunna bli ytterligare en skola i Norrland, om födelsetalen stiga så, att en fjärde upptagningsskola blir erforderlig. Utskottet har också tydligt sagt ifrån, att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t följer utvecklingen på detta område och att, om förhållandena skulle göra det nödvändigt att inrätta ytterligare en upptagningsskola, denna bör förläggas till någon lämplig plats i övre Norrland. Det sägs från reservanternas sida, att detta är tomt prat. Det är inte tänkbart, mena reservanterna, att en ny skola kommer att förläggas till Norrland, om vi redan förut ha en i Gävle. Reservanterna gå ju emellertid utan betänkannde in för att en skola skall förläggas till Manilla, även om det finns en skola i Gävle. Reservanterna äro inte alldeles konsekventa härvidlag, förefaller det mig.

Om man tar hänsyn till de ekonomiska förhållandena — och dem kan man inte bortse ifrån — finns det enligt min mening ingen annan väg att gå än den, som Kungl. Maj:t anvisat.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Beträffande frågan om det blivande lärjungeantalet i upptagningsskolorna har man sagt, att man vill ha en tillförlitlig prognos. Om man skulle göra en sådan prognos, skulle den emellertid inte kunna grundas på andra nya fakta än dem, som inträffat under det senaste året. Den redan verkställda beräkningen är ju grundad på siffror och kalkyler för de föregående åren. Ett år är dock en alldeles för kort tid för att ha någon betydelse i detta sammanhang.

Herr talman! Såvitt jag förstår, talar allt för att denna kammare bör följa utskottets majoritet, som förordar de i den kungl. propositionen framlagda förslagen. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Bror*, och herr *Gustavson*.

Herr Pauli: Herr talman! Herr statsrådet begagnade i sitt anförande samma argument mot reservanterna som herr Oscar Olsson tidigare med sådan förtjusning utnyttjat — herr Olsson hade tydligen fått sina argument från departementet — men jag måste med tillfredsställelse konstatera, att medan herr Oscar Olsson använde synnerligen kraftiga ordalag för att stämpla reservanternas siffra såsom oriktig, begagnade herr statsrådet det mera milda uttrycket »ett omedvetet misstag». Ser man efter i propositionen av år 1942, finner man där, såsom jag redan anmärkt, att antalet intagna anges med den nakna siffran 82 utan att någon närmare förklaring lämnas.

Vad jag måste opponera mig mot i herr statsrådets resonemang är att han vill låta omkastningen från jämna till udda årtal beträffande tiden före år 1939 få konsekvenser även för tiden efter år 1941. I själva verket förhåller det sig så, att beräkningen av stegringen mellan åren 1939 och 1941 röner inverkan av den nämnda omkastningen, men denna kan inte gärna påverka bedömandet av siffran för stegringen mellan åren 1941 och 1943. Herr statsrådet försöker nu göra gällande, att den sistnämnda stegringen i varje fall är så blygsam, att den icke överstiger vad regeringen förutsåg år 1942. Detta stämmer emellertid inte riktigt med verkligheten, eftersom regeringen år 1942 förutsåg en intagnings-siffra av 115, medan intagnings-siffran år 1943 i själva verket var 130 eller däromkring. Jag kan alltså inte på något sätt erkänna, att påståendet om en stegring av antalet dövstamma under de senaste åren blivit vederlagt. Denna stegring är ett faktum, även om man får modifiera den slutsats, reservanterna ha dragit beträffande åren 1939—1941.

Herr statsrådet förklarade vidare, att det inte anförts några nya skäl för att frångå 1942 års principbeslut. Samtidigt förklarade han, att det är omöjligt att uppställa en tillförlitlig prognos angående antalet dövstamma under den kommande tiden och att, även om man uppställde en sådan, den skulle vara värdelös. Men hur förhåller det sig i själva verket, mina herrar, med principbeslutet av år 1942? Vad vilade detta principbeslut på? Jo, det vilade i främsta rummet på en av besparingsberedningen uppställd prognos för de följande åren. Besparingsberedningen skrev nämligen, att utvecklingen syntes successivt tendera mot en sänkning av antalet dövstumskolpliktiga barn. Med hänsyn till det sålunda anförda ville besparingsberedningen föreslå, att åtgärder vidtoges för nedläggande av en av upptagningsskolorna. Medan det alltså nu, då det gäller, huruvida vi skola fullfölja principbeslutet från år 1942 om att minska antalet distrikt, från regeringsbanken förklaras, att det är lönlöst att uppställa en prognos, så vilar själva detta principbeslut av år 1942 på en prognos, som numera har motsagts av verkligheten. Jag kan alltså inte instämma i herr statsrådets förklaring, att vi inte nu skulle ha skäl att se på 1942 års beslut ur andra synpunkter än riksdagen då gjorde. Det har dock gått några år sedan dess, som ha medfört nya erfarenheter.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Vidare säger herr statsrådet, att det vore mycket beklagligt, om man på nytt skulle börja utreda denna sak, sedan den har utretts så länge. Men jag ber kammaren besinna, att den nu framlagda propositionen *icke* går i den riktning som de verkligt utredande instanserna, besparingsberedningen och skolöverstyrelsen, ha angivit, utan den följer ett förslag från statskontoret. Det innebär alltså, att man underkänner det utredningsresultat, som skolöverstyrelsen och besparingsberedningen ha kommit till, och håller sig endast till statskontoret. Jag kan inte finna ett sådant utredningsresultat fullt tillfredsställande, och jag anser därför, att det finns goda skäl att komplettera utredningen. Jag tror inte så helt och fullt på statskontoret, att jag anser, att dess utsaga bör sättas före besparingsberedningens och skolöverstyrelsens, och jag kan inte på något sätt finna det olyckligt, om en ny utredning företas. När herr statsrådet säger, att man måste ha mycket starka skäl för att komplettera utredningen, så kan man ju svara, att nog behövs det starka skäl för att nedlägga en skola, som både skolöverstyrelsen och besparingsberedningen ha föreslagit skulle bibehållas, i varje fall tills vidare, och att å andra sidan bibehålla en skola, som båda dessa instanser ha avrått från att ha kvar.

När det gäller prognosen, har herr statsrådet kommit med samma argument som förut herr Oscar Olsson, nämligen att den medicinska fackkunskapen anser goda utsikter föreligga, att dövstumfrekvensen med en mera allmänt utbredd hygien här i landet skall sjunka. Men vad är detta i själva verket? Det är ett antagande, en hypotes, som jag visserligen kan förstå att man från medicinsk synpunkt kan anse vara rätt sannolik, men som dock icke är bekräftad av verkligheten. När man skall gå till ett beslut, där det i hög grad gäller att bedöma framtidsutsikterna beträffande antalet elever, tycker jag inte, att man kan bygga alltför mycket på ett rent antagande. Man vill gärna ha konkreta bevis för att antalet dövstamma kommer att sjunka. Vi ha ännu icke sett, att en förbättrad hygien haft en sådan verkan, och vi böra verkligen ha praktisk erfarenhet att bygga på därvidlag. Det exempel från Norrland, som nämndes, innehöll icke några siffror och är icke tillräckligt faktiskt belyst för att jag skall kunna finna att det har tillräcklig bärkraft.

Rörande byggnadsfrågan i Vänersborg meddelade herr statsrådet, att Vänersborgs stadsfullmäktige så sent som i måndags beslöto anslå tillräckliga medel för att förbättra Lyckhem, vilket är i hög grad behövt. Jag tyckte mig höra, att också ett par fastighetsägare lovade förbättring av de lokaler, som hyrdes ut som internat. Detta är naturligtvis en glädjande upplysning, men riksdagen har ju dock inte fått veta, vad för slags anslag och förbättringar det är fråga om. Jag kan inte anse, att dessa herr statsrådets upplysningar äro tillräckligt mycket att ta på. Om saken kommer under närmare omprövning under följande år, får man tid att ordentligt granska dessa beslut av Vänersborgs stadsfullmäktige och dessa löften av enskilda husägare. Att vi få tillfälle att närmare se på den saken, är väl uteslutande nyttigt.

Herr statsrådet nämnde, att det är oriktigt att låta vissa av upptagningskolans lokaler tjäna ändamål, som tillhöra fortsättningsskolan, ty de passa inte till verkstäder. Men i reservanternas motivering talas inte om att man skulle aptera upptagningskolans lokaler till verkstäder, utan det säges, att de med fördel skulle kunna användas till internat.

Vad Manillabyggnaden beträffar, kunde jag inte finna, att departementschefens argumentering bjöd på något som helst nytt. Han gav helt enkelt den upplysningen, att byggnaden är 81 år gammal, och därför bör den slopas. Men Lunds dövstumskola är inte heller någon duvunge. Den är, om jag minns rätt, närmare 70 år gammal, och under årens lopp ha ganska stora betänkligheter gjort sig gällande beträffande dess underhåll. Det lär vara bättre nu.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Men den, som har sett på Manillaskolan, kan icke instämna i omdömet, att den är så bristfällig, att den i normala tider borde rivas. I varje fall tar jag fasta på herr statsrådets uttryck »i normala tider». Vi leva inte i normala tider. Vi kunna inte tillåta oss sådana extravaganser som byggnadsstyrelsen föreslog före kriget — att riva byggnaden och lägga ut området till park. Vi få lov att se på slantarna och de byggnader vi ha litet mera nu med den ytterst begränsade byggnadsverksamhet, som för närvarande råder och som kan förutses komma att råda under en rad av år. Jag måste säga, att på den punkten saknades i hög grad det sinne för statsekonomi och sparsamhet, som man gärna efterlyser i dessa tider.

Herr statsrådet nämnde, att reservanterna inte ha upptagit frågan om hur Gävleskolan skall utnyttjas under väntetiden. Jag vill påminna om att jag personligen nämnde den saken i mitt första anförande, och det är givet, att även den frågan bör komma under prövning i sammanhang med den kompletterande utredningen. Men beträffande Gävleskolan är det att märka, att den visserligen företedde ett mycket gott utseende, men dock icke är så felfri, som man på sina håll tycks föreställa sig. Oss presenterades nämligen av vederbörande arkitekt en önskelista på högst behövliga reparationer och förbättringar, som omfattade hela fönstersystemet, de elektriska ledningarna och gymnastiksalens golv. Någon kostnadsberäkning fingo vi inte den gången, men vi fingo i alla fall klart för oss, att även den skolbyggnaden behöver åtskilliga reparationer. Också den saken behöver närmare undersökas. Det är alltså ännu ett skäl till att göra en utredning.

Vidare yttrade herr statsrådet något, vari jag till fullo vill instämna. Han uttryckte den förhoppningen, att värden av de dövstamma och särskilt av de dövstamma barnen för framtiden inte bara skulle ta sig det uttrycket, att man försöker bota en redan inträdd dövstumhet — vilket som bekant är mycket svårt — utan att man skulle använda förebyggande åtgärder. Detta tycker jag är synnerligen behjärtansvärt. Men därtill fordras ett nära samarbete mellan dövstumanstalterna och de vetenskapliga institutioner, som ha med den här saken att göra. Man bör erinra sig detta, innan man flyttar landets äldsta och största dövstumskola långt bort från en stad, där det finns god tillgång just på sådan vetenskaplig sakkunskap och möjlighet för ett samarbete mellan denna och dövstumundervisningen.

Slutligen vill jag säga till herr Holmström, att det är oriktigt, när han påstår, att de två reservantgrupper, som ursprungligen funnos i utskottet, ha yrkat på utredning ur helt olika synpunkter. Alla reservanterna önska en ny utredning beträffande det mellansvenska distriktet, alltså frågan om Manilla-Vänerns borg. Men även den grupp reservanter som jag tillhörde beaktade från början det norrländska önskemålet, ehuru vi inte från början hade uttryckt det på det sätt som nu skett i reservationen.

Herr talman! Jag kan inte finna, att de invändningar, som från statsrådets och andra talares sida ha gjorts mot att vi ta en ytterligare funderare på den här saken, ha haft något verkligt övertygande värde. När propositionen icke bygger på de verkligt sakkunniga myndigheternas yttrande, utan på statskontorets, som ju måste syssla med litet av varje, borde det ligga i öppen dag, att utredningen bör kompletteras på alla de punkter, som reservanterna ha gjort framställning om.

Jag ber därför att fortfarande få yrka bifall till den reservation, som jag har biträtt.

Herr Norman: Herr talman! I egenskap av motionär känner jag mig medansvarig i den tvetsamhet, som har gjort sig gällande inom statsutskottet och

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

som säkerligen också gör sig gällande här i kammaren. När jag tittade på det här ärendet, utgick jag från ett par förutsättningar, som jag tror, att vi allesamman anse riktiga och allesamman i själ och hjärta äro ense om. Den ena var, att när man skall ordna upp en central anstalt inom ett visst distrikt, så är det ganska naturligt, att om inte något alldeles särskilt hinder kommer i vägen, skall den centrala anstalten ligga i centrum så att säga, d. v. s. där den bäst passar ur geografisk och bosättnings synpunkt. Den andra synpunkten, som jag tror, att vi också kunna vara ganska eniga om, var, att när det gäller en uppfostringsanstalt, bör en sådan där central anstalt inte svälla ut och bli alltför stor.

När jag från dessa utgångspunkter tittade på propositionen, hajade jag verkligen till, då jag fann, att eleverna från Stockholm och Mellansverige skulle undervisas i en central anstalt nere i Vänersborg, medan Göteborgsbarnen skulle flyttas till Lund. Detta sista har nu, som herr Gustaf Karlsson påpekade, statsutskottet ändrat på i sitt förslag till distriktsorganisation, men tendensen består i alla fall: här flyttar man undan för undan upptagningsskolorna söderut, så att de med undantag för den i Lund, som skall bli kvar där och som ligger ganska centralt inom södra distriktet, komma att ligga mera i utkanten av de blivande distrikten.

Det är klart, att det kan finnas skäl, som göra, att man är nödsakad att frånga den i sig själv riktiga principen att lägga skolorna så centralt som möjligt i distrikten. Jag började titta på dessa skäl och fann, att jag inte kunde finna dem vara bärande. Nog ha vi all anledning att ta synnerlig hänsyn till hur dyrt det blir, men jag har inte kunnat undgå att komma till den slutsatsen, att man här har utfört kostnadsberäkningarna under förutsättningar, som inte hålla streck. Här har talats mycket om den s. k. prognosen och framhållits, att man knappast kan göra några beräkningar av det framtida elevantalet inom denna undervisningsgren. Herr Gustaf Karlsson påpekade, att man ju egentligen bara har ett år att bygga på, när det gäller att konstatera, om det kommer att ske en tillväxt av elevantalet eller ej. Jag kan inte finna annat än att den statistiska utredning, som herr Oscar Olsson har refererat och som herr Pauli också har varit inne på, tyvärr är ganska hållbar. Det är väl ganska troligt, att man med tiden skall kunna komma fram till bättre förhållanden, men under femårsperioderna från och med år 1903 till och med år 1936 har förhållandet mellan hela antalet födda barn och antalet dövstumma i inträdesåldern till skolorna varit ganska konstant. Det är beklagligt, att ingenting i den där statistiska utredningen visar spår av en förändring till det bättre, utan att proportionerna fortfarande hålla sig konstanta. Då gör man, förefaller det mig, inte något större fel, om man räknar med att någon förbättring tyvärr inte skall inträda. På grund av det höjda födelsetalet kommer man då vid en beräkning av det kommande elevantalet fram till siffror, som betydligt överstiga dem man har utgått från såsom gällande för framtiden, då man har beräknat en hel del kostnader för att organisera upp distrikten och deras lokaler.

Jag tror, att det kan vara alldeles riktigt, att vi få ta oss en funderare på det här problemet med utgångspunkt även från hur det kommer att ställa sig, om antagandena om det blivande elevantalet äro riktiga. Skulle man komma till den uppfattningen, att elevantalet tyvärr kommer att bli vad man har beräknat, då är det allt skäl i världen att överväga till och med om man skall hålla fast vid 1942 års beslut om bara tre distrikt. Jag har fått ett rätt starkt intryck av att ställningstagandet till detta spörsmål i vissa fall ganska nära sammanhänger med den uppfattningen, att vi här äro bundna av ett riksdagsbeslut. Det är en synpunkt, som jag har mycket lätt att för-

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

stå. Jag har ju ganska ofta anledning att gå tillbaka till vad utskottet och riksdagen ha sagt förut, när det har gällt att ta ståndpunkt till andra frågor, och man vill ytterst ogärna rubba ett ståndpunktstagande, som man kanske för kort tid sedan har kommit till. Men denna helt naturliga strävan efter sammanhang och kontinuitet får enligt min uppfattning inte leda därhän, att man åsidosätter de nya förhållanden, de nya fakta, som ha kommit till. Här ha kommit till nya förhållanden beträffande den utgångspunkt man hade, när man fattade beslutet om de tre distrikten i tanke att elevantalet tenderade att minska. Även den synpunkten synes mig böra beaktas, innan man tar slutlig ståndpunkt till förslaget om var upptagningsanstalterna skola förläggas.

Statsutskottet har ju självt också räknat med att utvecklingen lätt kan tendera till att vi ånyo behöva fyra upptagningsanstalter, och utskottet har gett ett halvt löfte om att det fjärde distriktet i så fall skall organiseras någonstans uppe i övre Norrland och att en upptagningsanstalt skall förläggas dit. När man bedömer det här spørsmålet även från den synpunkten, att det kanske blir behövt att i en ganska snar framtid ånyo inrätta ett fjärde distrikt, bör man överväga, var upptagningsanstalterna skola förläggas med tanke på vad som i det fallet kan föranledas av utvecklingen. Även det är enligt min mening ett skäl för att riksdagen i år inte tar slutlig ståndpunkt utan avvaktar vad som kan komma fram i en ytterligare utredning av spørsmålet.

Jag instämmer därför i det yrkande, som gjorts om bifall till herr Paulis m. fl. reservation.

I herr Normans yttrande instämde herr *Franzon*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Endast ett par ord till replik!

Jag blev något ledsen över det sätt, varpå herr Pauli tog upp min anmärkning, men jag vill fästa hans uppmärksamhet på att jag uttryckligen sade ifrån, att det naturligtvis *inte* var fråga om någon förfalskning av siffrorna. Jag använde sedan ordet »okunnighet» i stället för »misstag», som ecklesiastikministern använde. Jag är mycket benägen att övergå till detta hyggligare och finare uttryck. Detta om den saken.

Vidare var jag ganska glad över en passus i herr Wagnssons yttrande. Han påstod, att jag hade sagt, att skolöverstyrelsen bara kommit med prat i fråga om Vänersborg. Det sade jag inte, man jag sade, att det bara var prat som talats i fråga om de moraliska betänkligheterna och farorna i förhållandet mellan pojkar och flickor i Vänersborg. Jag är mycket glad och tacksam över att herr Wagnsson nu har avlivat den där saken, som så otäckt har utnyttjats, genom att påvisa, att skolöverstyrelsen visst inte avsåg Vänersborg, fastän uttalandet hade kommit i det sammanhanget, utan skolöverstyrelsen avsåg med sina anmärkningar en annan anstalt. Jag är mycket glad åt att Vänersborg på det sättet har fått sitt anseende rentvått på den punkten.

Så var det en passus i herr Wagnssons uttalande, som blivit bemött från annat håll. Han gjorde gällande, att när jag sade, att jag hade barnens intresse för ögonen, så gällde detta tydligen inte Stockholmsbarnen. Jag hade också deras intressen för ögonen, men det har redan påpekats, att Göteborgsbarnens intressen kunna vara lika mycket berättigade som Stockholmsbarnens. Här är det således fråga om två grupper barn, av vilka den ena måste ha en favör. Då rör det mig inte, om det blir Stockholmsbarn eller Göteborgs- och Västgötabarn, som gynnas. Det rör mig inte ett dugg. Det som här får fälla avgörandet är de övriga, tungt vägande sakliga synpunkterna.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Vad slutligen beträffar herr Normans anförande av statistiken, vill jag dock fästa hans uppmärksamhet på att statistikern själv har sagt ifrån, att det varit en lät vara obetydlig men likväl konsekvent nedgång i fråga om antalet döva i förhållande till antalet levande födda. Det har under femton år bara varit en minskning med $\frac{1}{2}$ dövt barn på 10 000 levande födda, men eftersom detta sjunkande har pågått konsekvent hela tiden, torde tendensen ändå vara något att räkna med.

Herr talman! Jag har ingen anledning att frånträda mitt yrkande.

Herr Gillström: Herr talman! Det har redan anförts många starka och enligt min mening avgörande skäl för att skolundervisningen för de dövstamma barnen i Norrland i fortsättningen liksom under de senaste 60 åren bör bedrivas i Norrland. Därvid bortser man inte ifrån att också Gävle ligger i Norrland, men det torde ändock stå klart för var och en, att Gävle ur rent geografiska synpunkter ganska dåligt tillgodoser detta krav. Utskottet har självt medgett detta, då utskottet framhållit, att förläggningen till Gävle inte heller är idealisk. En förflyttning till Gävle, som självt brukar betrakta sig bara som porten till Norrland, skulle väsentligt förlänga de redan nu långa resvägarna för dessa olyckligt lottade barn, och den skulle i högre grad än vad nu är fallet försvåra för föräldrarna att upprätthålla en kontinuerlig personlig kontakt med barnen under den mycket långa skoltiden. Både för barnen och för deras föräldrar måste detta anses vara en allvarlig försämring av en redan i och för sig bekymmersam situation. Man kan nog inte komma ifrån detta, inte ens om man läser tågtidtabellen som herr Holmström.

Men även ur andra rent norrländska synpunkter — man må gärna kalla dem för periferiska — måste en indragning av skolan i Härnösand utgöra ett beklagligt steg. Det har många gånger i denna kammare förekommit överläggningar om norrländska problem, och en vitt utbredd uppfattning har varit, att varje åtgärd till förkovran av Norrlands utveckling också varit ägnad att befrämja rikets intressen. Det skall heller inte förnekas, att riksdagen mer än en gång på grund av denna uppfattning vidtagit åtgärder, som avsett att öka trivseln och förbättra livsbetingelserna för den norrländska befolkningen. Samtidigt får man ändock erkänna, att Norrland i åtskilliga avseenden blivit eftersatt, oftast beroende på att den glesa bebyggelsen, de stora avstånden och andra speciella förhållanden gjort det särskilt svårt att göra norrländska intressen full rättvisa. Strävandena att ge Norrland vad Norrland tillhör ha likväl varit omisskänneliga på de flesta områden, ej minst när det gäller skolfrågor.

Nu föreligger ett sådant ärende, då norrländska intressen återigen anmäla sig i riksdagen. Denna gång rör det sig emellertid inte om att tillföra Norrland någonting nytt, någonting som inte förut tillhört utrustningen där uppe. Det gäller tvärtom att beröva Norrland en ur många synpunkter viktig liten del av de rent statliga anordningar, som redan, och i detta fall sedan en mansålder, finnas där. Det gäller indragandet av en skola, som inrättats i Norrland genom riksdagens beslut år 1885 och för vars fortbestånd inte minst en rad humanitära skäl tala. Det gäller att från det egentliga Norrland flytta en av de fåtaliga statliga institutioner, som helt betjäna Norrland självt. Det får förlåtas oss norrlänningar, om vi inte äro särskilt glada åt ett beslut i den riktningen.

Vad som gäller Norrland i dess helhet i detta avseende gäller i minst lika hög grad Västernorrlands län. Detta län, där dövstumskolan nu ligger, är

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

sedan åtskilliga år ett rikets sorgebarn, det utgör ett statsmakternas nästan ständiga bekymmer. Anledningen härtill är alltför väl känd för att återigen behöva omvittnas. Men om det i något stycke rått en enhällig mening om förhållandena i Västernorrlands län, så har det varit beträffande angelägenheten av att länets ekonomiska förutsättningar skola upphjälpas genom en ökad differentiering av företagsamheten, genom att länet tillföres verksamheter och institutioner, som i någon mån kunna bära upp dess ekonomi, när kriser drabba det. Riksdagen själv har vid mera än ett tillfälle beaktat denna angelägenhet, och jag behöver bara erinra om att förläggandet till detta län av ett stort statligt sjukhus för några år sedan i stället för till Gävleborgs län främst motive- rades av dessa synpunkter. Men är det då rimligt, kan man fråga sig, att samma riksdag skall medverka till att från detta län taga en institution, som funnits där sedan årtionden och som — även om dess betydelse i detta sam- manhang inte är överväldigande stor — ändock har det värde, som en skola med en icke oansenlig lärar- och personalkår och en däremot svarande köp- kraft med avseende på bygdens produkter måste anses äga. Det skulle vara att ge med den ena handen och ta igen med den andra, om riksdagen beslutar indragning av dövstumskolan i Härnösand.

Man skulle kunna respektera en sådan åtgärd, om den förestavades av en ofrånkomlig nödvändighet. Men är detta fallet? Vad är det som skett, som på- kallar Härnösandsskolans indragning? Jo, det som inträffat är att elevanta- let vid dövstumskolorna i riket i sin helhet nedgått i sådan utsträckning, att det blivit nödvändigt att skära ned distriktens och därmed skolornas antal. I denna omorganisation förutsattes emellertid, att Norrland alltjämt skall ut- göra sitt eget distrikt, utökat att omfatta även Kopparbergs län. Men denna omorganisation, som alltså främst berör det övriga riket, borde i och för sig inte påkalla en förflyttning av dövstumskolan från Härnösand söderut. Geo- grafiskt äro förhållandena oförändrade, och de skäl, som för mycket länge sedan motiverade skolans förläggning till Härnösand, gälla fortfarande. Här ha i stället anmält sig ekonomiska skäl, för vilkas tillgodoseende de rent norr- ländska intressena skulle vika. Det är på denna punkt vi anse oss böra rea- gera. Med all respekt för de statsfinansiella synpunkterna måste vi finna det oriktigt, att man av dessa skäl, som dock inte äro av den allra största stor- leksordningen, skall indraga Härnösandsskolan, så mycket mer som det finns anledning antaga, att även skolans förläggning till gävlelokalerna kommer att åsamka statsverket en del icke nu beräknade kostnader.

Jag har med dessa ord velat ytterligare understryka vad som redan sagts om skolförläggningen från annat håll i denna debatt. Våra synpunkter före- falla ju inte heller vara helt främmande för utskottet. Både dess majoritet och dess reserveranter ha tvärtom i sina motiveringar utgått från att frågan om en dövstumskola, förlagd till det egentliga Norrland, bör lämnas öppen. Men när man inte är mera säker på sin sak, vore det då inte rimligt att riksdagen låte hela frågan om dövstumskolväsendets blivande organisation undergå en förnyad utredning, såsom motionärerna påyrkat? Det förefaller enligt min mening inte finnas någon anledning till att genom ett beslut nu i den ena eller den andra riktningen binda en sådan förnyad prövning vid vissa förutsätt- ningar.

Vad bibehållandet av skolan i Härnösand beträffar synes en sådan ompröv- ning vara motiverad även därav, att skolöverstyrelsen i sitt ursprungliga för- slag till indragning av denna skola förutsatte, att lokalerna i Härnösand skulle utnyttjas för visst militärt ändamål. Sedan dess har tanken på en dylik an- vändning av härnösandslokalerna övergivits, och därmed har också den första anledningen till planerna på skolans förflyttning förfallit.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Med dessa ord ber jag, herr talman, att, då ingen annan möjlig utväg synes föreligga, få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Tjällgren, Sam Larsson, Edin, Anders Eriksson, Bäckström, Söderkvist, Näsström* och *Gabrielsson*.

Herr Holmström: Herr talman! Jag är medveten om de stora riskerna av att nu upptaga kammarens tid. Den föregående talarens yttrande vore värt ett genmäle, men jag vågar mig inte på att göra det.

Herr Hage har emellertid tillvitat mig att ha anført olämpliga tidtabeller. Han påpekade att det går ett morgontåg från Boden, som kommer till Härnösand sent på kvällen. Därvid har herr Hage inte tänkt på alla de barn, som komma uppifrån trakterna av Kiruna och från Tornedalen. Skall man till Gävle eller Örebro, reser man från Kiruna klockan 7.34 och från Övertorneå klockan 6.35 och kommer lagom till Boden för att taga taget klockan 12.54.

Jag vågar, herr talman, tyvärr inte hålla på längre.

Herr Bärj, Johan: Herr talman! Statsrådet sade i sitt anförande nyss — fastän det inte gällde speciellt frågan om skolornas förläggning — att han strävat efter att ställa kyrkan mitt i byn, och det är ju en gammal god regel. Jag kan inte hjälpa att jag tycker, att statsrådet icke, när det gäller distriktsindelningen, lyckats i sin strävan att ställa kyrkan mitt i byn.

Som gammal ledamot av en dövstumskolas styrelse vill jag vitsorda vad som anföres i en av motionerna angående önskvärldheten av att man inte förlägger barnen längre än nödvändigt är från hem och anhöriga. Det sägs i motionen: »Så isolerade som dövstamma barn bli, måste det största avseende fästas vid att barnen i all rimlig utsträckning kunna komma i kontakt med hemmen eller släktingar vid den låga ålder, som de befinna sig i, när de gå i upptagningskolan.»

Om man nu följer Kungl. Maj:ts förslag, innebär det, att de mest tätbefolkade orternas barn få de längsta resvägarna. Herr Oscar Olsson har visserligen sagt, och det låter ju mycket vackert, att det intresserar honom mindre, om det är stockholmsbarnen eller göteborgsbarnen som få resa de långa vägarna, och däri ger jag honom rätt. Men jag frågar mig, varför man skall indela landet på sådant sätt, att ovillkorligen resorna skola bli längre än nödvändigt är för föräldrar och barn. Herr Gustaf Karlsson har varit inne på samma tema, och han har ju räknat ut hur många som skulle få lov att resa upp till Stockholm från västkusten, ifall skolan förlades till Stockholm. Jag frågar mig då, varför man inte kan indela landet på sätt som skolöverstyrelsen tänkt sig. I skolöverstyrelsens förslag har inte Hallands och Göteborgs och Bohus län hänförts till det mellersta distriktet, utan till detta räknas Stockholms stad samt Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Gotlands, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro och Västmanlands län. Om man räknar med den indelningen, och det är ju naturligt att göra, om distriktet skall omfatta mellersta Sverige, framstår det ju tydligt, att det är den stora mängden av barn som behöver resa långa vägar, när skolan förläggs till Vänersborg, och då får jag lov att säga, att indelningen är föga förnuftig.

Det har sagts, att Manillaskolan är aldrig och omodern. Jag har som styrelseledamot gått och trampat i den skolan i många herrans år och känner mycket väl till den. Huset i och för sig är bra, men det är gammalmodigt inrett, och jag håller med om att det knappast är mödan värt att försöka göra om skolan till en modern anstalt. Men varför i all rimlighets namn skall skolan förläggas till Stockholm, när vi ha hela mellersta Sverige att röra oss på? Vi ha ju hela Södermanland, vi ha hela Östergötland och för övrigt Stockholms län.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Nu skulle man göra en besparing, om man använde vänersborgslokalerna. Jag tycker emellertid, att jag inte hört något särskilt stort beröm om dem. Det är ju aktningsvärt, att Vänersborgs stad trätt till för att hjälpa staten och göra det hela litet billigare, men vi möta här en tendens, som jag lagt märke till på sista tiden och som jag vill reagera mot — vi möta den inte allenast här utan även i närmast följande fråga. Vad jag åsyftar är, att vinsten med det hela ju uteblir, om staten i sin vällovliga iver att göra besparingar handlar så att det blir ofördelaktigt och mera kostsamt för de människor, som skola använda anstalterna. Om man nu kan göra någon liten besparing genom att förlägga skolan antingen till Stockholm eller till Vänersborg, men resekostnaderna för föräldrarna och barnen i skolan bli dyrare, har man visserligen sparat något åt statsverket, men det man sparar, lastar man över på enskilda personer, som i allmänhet ha börda nog genom att de få lov att anlita dessa anstalter. Jag får säga, att jag inte har någon större respekt för en sådan statens sparsamhetspolitik.

Herr talman! Jag vet att både herr talmannen och kammaren äro otåliga, och därför skall jag inte säga mera i denna sak. Jag har emellertid inte kunnat tåla. Om man som jag är ytterst missbelåten med lösningen av denna fråga, finns såvitt jag förstår ingen annan väg att gå än att yrka bifall till herr Paulis reservation, vilket jag också ber att få göra. Det hade varit önskvärt, om någon rejäl linje hade funnits utstakad att samlas kring, som hade löst problemet på ett mera tillfredsställande sätt. Då jag emellertid inte har den utvägen, får jag hålla till godo med att rösta för reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Forslund* och *Lodenius* samt friherre *Beck-Friis*.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Jag skall icke alls upptaga de ekonomiska synpunkterna — de ha behandlats förut — utan endast herr Bärge direkt anmärkning mot mig och herr Gustaf Karlsson, att han inte kan förstå att vare sig stockholmare eller göteborgare skola behöva göra så långa resor, och i samband därmed hans anmärkning att det ursprungliga förslaget inte innehöll något om att göteborgarna skulle få resa till Stockholm, ehuru Vänersborg där inte var taget med i beräkning. Nej, herr Bärge, men göteborgarna och västgötarna skulle enligt det förslaget få resa till Lund och således göra en lång resa i alla fall. De långa resorna kommer alltså herr Bärge inte undan med sitt resonemang.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Pauli m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 135, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Pauli m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. organisationen av dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen, först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;¹

Nej — 53.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 266 och 284.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 330, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 331, av herr *Johansson, Lennart*, och herr *Hagman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 332, av herr *Holmberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.;

nr 333, av herr *Andersson, Alfred*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.; samt

nr 334, av herr *Elmgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civildförsvaret för budgetåret 1944/45.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.27 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

¹ Vid senare verkställd undersökning befanns att omröstningens resultat blivit felaktigt angivet på apparatens sifvertavlor och att rätta antalet jaröster utgjorde 63; jfr herr talmannens tillkännagivande vid aftonsammanträdet (sid. 112).

Onsdagen den 24 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 215 framlagda förslag och motionerna I: 89 och II: 138, så vitt nu vore i fråga,

a) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas under budgetåret 1944/45;

c) till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 242 000 kronor;

d) till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40 000 kronor;

e) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

f) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 200 000 kronor;

g) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor;

h) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av flygmekanikeravdelningar för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 040 000 kronor;

i) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av flygmekanikerskolan i Mölndal för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 210 000 kronor;

j) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 850 000 kronor;

k) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor;

l) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid flygmekanikerskolan i Mölndal för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

m) till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 000 kronor;

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

II. att motionerna I:305 och II:480 ävensom I:123 och II:182 måtte anses besvarade med vad utskottet förut anfört;

III. att motionen II:277 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föränses.

I de likalydande motionerna I:89, av herr *G. Karlsson* m. fl., och II:138, av herr *K. G. Viklund* m. fl., hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte vid fastställande av stipendiegrunder för elever vid såväl centrala verkstadsskolor som verkstadsskolor för arbetslös ungdom besluta, att medellösa elever efter företagen behovsprövning skulle erhålla månatliga stipendier å 60 kronor jämte 15 kronor i månaden i särskilt tillägg under rådande fördrifning av levnadskostnaderna samt att anslaget skulle för ändamålet höjas i proportion härtill.

I de likalydande motionerna I:305, av herr *A. J. Bärq* m. fl., och II:480, av herr *C. P. Olsson* i Mellerud m. fl., hade hemställts, att statsutskottet måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 215 angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen ägna uppmärksamhet åt i motionen berörda förhållanden.

I de likalydande motionerna I:123, av herrarna *E. Hage* och *R. Berg*, och II:182, av herr *E. Fast* m. fl., hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av frågan om anslag till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till lönekungörelse för lärare vid centrala verkstadsskolor och de ändringar i gällande statsbidragsbestämmelser, som härav föränleddes, måtte snarast föreläggas riksdagen.

Reservation hade anmälts av herr *Gustaf Karlsson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag nödgas besvara kammaren med att säga några ord i föreliggande fråga. Jag vill emellertid redan från början meddela, att jag inte kommer att framställa annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Anledningen till att jag begärt ordet är den, att jag ville rikta en vördsam hemställan till herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet att taga hänsyn till vissa förhållanden, som äro påtalade i en av mig i första kammaren och herr Olsson i Mellerud i andra kammaren framburen motion. Vi ha där utvecklat skälen för att de verkstadsskolor, som landstingen i Sörmlands och Älvsborgs län beslutat inrätta, böra få uppdelas på sätt landstingen enhälligt ansett fördelaktigt för länen och eleverna. Överstyrelsen för yrkesutbildning har avstyrkt denna uppdelning av skolorna. Det är Kungl. Maj:t som beslutar i saken, och statsutskottet har egentligen inte mycket med frågan att skaffa. Icke dess mindre väcktes det en motion i ärendet för att man skulle få offentligt belysta de synpunkter, som landstingen framlagt i frågan.

Utskottet har nu inte sagt så särskilt mycket, och jag förstår ju väl skälet härtill. Utskottet skulle helt enkelt ha kunnat avfärda motionerna med att säga, att detta är frågor, som det tillkommer Kungl. Maj:t att avgöra. Utskottet har dock i varje fall erinrat om de beslut, som riksdagen tidigare fattat, och understryker, att det inte bör vara något hinder för att förlägga en skolas olika avdelningar på skilda orter, för den händelse förhållandena inom ett län skulle göra en sådan uppdelning önskvärd.

Vad Sörmlands län beträffar — och förhållandet är det samma i fråga om Älvsborgs län, det är kanske minst lika påfallande där — skulle en förläggning av skolorna i enlighet med landstingens beslut vara förmånlig inte minst

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

med hänsyn till möjligheten att frekventera skolorna. I Sörmlands län är järnindustrien i väsentlig grad koncentrerad till Eskilstuna, som ligger i norra delen av länet. Träindustrien däremot är huvudsakligen förlagd till Nyköping, som är beläget i södra delen av länet. Det har med visst skäl betraktats såsom fördelaktigt att ha undervisningen förlagd till sådana orter, där den industri som undervisningen avser varit särskilt utvecklad.

Det förhåller sig visserligen så, att denna skolform huvudsakligast är avsedd att tillgodose behovet av utbildning av yrkesmän för landsbygden, men vi måste vara på det klara med att det näppeligen kan vara gagneligt att utslutande rekrytera skolan från landsbygden. Överhuvud taget förefaller det mig, som om denna sak har en rätt besvärlig avigsida. Man är med rätta mycket bekymrad över landsbygdens avfolkning. Det förfäktas från en del håll att dessa skolor borde taga emot elever enbart från landsbygden. Jag är emellertid övertygad om att man inte härigenom skulle kunna åt landsbygden rädda de vid skolorna utbildade ungdomarna. Man kan inte förbjuda dem att söka sin utkomst var de behaga, och resultatet skulle otvivelaktigt bli, att man på detta sätt pumpade ut ungdomar från landsbygden till de stora samhällena, där industrierna äro koncentrerade. Man må anse det aldrig så önskvärt att en utbildning kommer till stånd för att tillgodose behovet av yrkesmän på landsbygden, men man får inte glömma bort, att den frågan inte kan lösas genom några konstiga knep. Livet går i alla fall sin naturliga gång. Åtskilligt kan man ju i det avseendet vinna genom denna utbildning, men det är säkerligen ett stort misstag att tro, att man skulle få yrkesutbildat folk utslutande till landsbygden genom att mota bort industriorternas ungdomar från skolorna.

Jag föreställer mig därför, att man inte kommer att förfara på detta ensidiga sätt, när närmare instruktioner utfärdas för dessa skolor. För övrigt säger sunda förnuftet, att det inte går att konsekvent följa en sådan ordning. Man räknar ju med att i dessa skolor skall undervisas även i gjuterilära, och man kan ju knappast räkna med att en lantbrukare söker få sina pojkar utbildade i gjuteri för att de sedan skola driva sitt yrke på landsbygden. Något sådant har man naturligtvis inte heller tänkt sig.

Om man såsom överstyrelsen stelbent håller på att skolan inte bör delas upp, kommer detta för Sörmlands län att betyda att ungdomarna från träindustridistriktet — Nyköping med omnejd — inte få stanna i hembygden utan bli nödsakade att bedriva sina studier i Eskilstuna. Jag förstår inte, vilka skäl som skulle motivera en sådan ordning. Även om en princip kan vara i och för sig värdefull, vill jag inte giva mycket för den, om den inte sammanfaller med det praktiska livets krav. Det skulle vara minst sagt olyckligt, när vi nu börjat praktisera denna nya och gagnelige skolform, om man genom stelbenta principiella föreskrifter skulle hindra en lycklig start och en god utveckling av densamma.

Från överstyrelsens och även från statskontorets sida har det erinrats om att det säkert skulle bli kostsammare att dela skolan på två avdelningar än att förlägga den enbart till Eskilstuna. Landstinget har emellertid förklarat sig villigt att taga på sig de merkostnader, som möjligen skulle kunna följa av en uppdelning. Landstinget har därvid förlitat sig på att det inte kan bli några nämnvärda kostnader, men även om så skulle bli fallet, är landstinget villigt att taga på sig dessa. Syftet med detta landstingets löfte är uppenbarligen ingenting annat än att gagna skolan. Några andra skäl kan ju landstinget inte ha att utfästa sig att betala kostnader, som det annars skulle slippa.

Nu kan man kanske med visst skäl säga, att vi lekmän inte begripa oss

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

på dessa frågor. Ja, om det gällde den högre pedagogiken, skulle jag, herr talman, villigt erkänna, att jag inte begriper så mycket. Men när det gäller de praktiska ting, som det här fråga om, synes det mig, som om man borde giva ett visst utrymme åt lekmannaförnuftet. Jag kan nämna, hur det gick till, när vi inom Sörmlands län startade med folktandvården. Vi började med denna, innan statsmakterna fattat något egentligt beslut därom. Vi gjorde upp en plan och började arbetet. När det sedan blev fråga om att statsmakterna skulle ordna tandvården för hela riket, försökte sakkunskapen övertyga medicinalstyrelsen om att den av Sörmlands län praktiserade organisationsformen inte var lämplig. Av skäl som jag inte skall gå närmare in på kom emellertid medicinalstyrelsen att närmare studera förhållandena, och så småningom kom man till det resultatet, att den organisation som vi lagt upp och börjat praktisera var gagnelig, och den organisationsformen blev sedan mönster vid ordnandet av tandvården för hela riket. Om inte lekmannaförståndet den gången fått spela den roll det gjorde, är det inte så säkert, att folktandvården i landet blivit så klokt organiserad som fallet är. Någon säger kanske, att detta gällde *ett* område, här är det fråga om ett annat. Härtill svarar jag, att något som menige man begriper bättre än sjukvårdsfrågor i allmänhet, det är just de praktiska ting som det här är fråga om. De nyttigheter som ungdomarna här skola lära sig ha vi som gå i det dagliga praktiska livet intim känedom om.

Det kanske skulle kunna anses onödigt, att jag står här och talar om dessa ting. Men jag är mycket angelägen om att för statsrådet — han är inte här nu, men jag hoppas att han kommer att läsa i protokollet vad jag sagt — framhålla önskvärdheten av att han inte låter sig ledas av ensidiga principiella synpunkter, utan ger utrymme åt vanligt sunt förnuft, när det gäller att ordna dessa praktiska frågor. Det skulle göra mig ont för mitt eget läns ungdomars skull, om det skulle bli avslag på landstingets beslut. Det skulle kunna leda till att man anser sig tvungen att uppskjuta starten av denna undervisning i avvaktan på att även överstyrelsen för yrkesutbildning så småningom lär sig inse, att det inte är gagneligt med alltför stor stelbenthet på detta område.

Jag vill, herr talman, sluta med att till statsrådet genom protokollet rikta en enträgen vädjan att han skall taga hänsyn till våra önskemål såväl i Sörmlands län som i Älvsborgs län. Vi ha i gemensam motion tydligt nog framfört dessa önskemål. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Björnsson*.

Herr Pauli: Herr talman! Som kammaren finner, är utskottet enigt på den av herr Bärge berörda punkten. Den blanka reservation, som avgivits av herr Gustaf Karlsson, avser, skulle jag tro, en annan punkt. Jag observerade ju även, att herr Bärge inte framställde något yrkande, utan endast ville skicka en hälsning via kammarens protokoll till vederbörande statsråd och ett post scriptum även till överstyrelsen för yrkesutbildning.

Jag kan försäkra herr Bärge, att vi inom avdelningen och utskottet i dess helhet till fullo behjärtat de synpunkter, som framförts från landstingen i Sörmlands och Älvsborgs län. Detta torde ha kommit till ganska tydligt uttryck i utskottets motivering. Vi citera där vad riksdagen yttrade i skrivelse år 1941, nämligen att »det torde böra efter förhållandena i varje särskilt fall prövas, om en central verkstadsskola kunde och borde förläggas med avdelningar på flera orter inom rekryteringsområdet». Vidare återgiva vi vad riksdagen yttrade i skrivelse i anledning av proposition till riksdagen år 1942.

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

Det hette där, att »mer än en verkstadsskola borde inom ett landstingsområde kunna inrättas, där förhållanden av ekonomisk, geografisk eller kommunikationsteknisk natur motiverade en dylik åtgärd». Så har också skett inom två norrländska län. Ehuru det nog funnits i viss mån olika åsikter inom utskottsavdelningen, ha vi ju dock sagt, att »med hänsyn till dessa uttalanden från riksdagens sida föreligger alltså icke hinder för Kungl. Maj:t att medgiva antingen att en central verkstadsskola uppdelas och förlägges med avdelningar på olika orter inom rekryteringsområdet eller ock att två verkstadsskolor upprättas inom ett och samma landstingsområde.» Utskottet har också förklarat, att »utskottet utgår ifrån att Kungl. Maj:t vid sitt ställningstagande till nämnda ärenden kommer att mot varandra ingående väga de olika skäl, som å ena sidan tala för överstyrelsens förslag till nämnda skolors förläggning, å andra sidan kunna åberopas för ett biträdande av de i ämnet gjorda framställningarna från här berörda två landstings sida.» Vi ha vidare erinrat om att båda landstingen erbjudit sig att betala merkostnaderna för denna dubblering av verkstadsskolorna. Jag tror att utskottet därmed uppnått sitt syfte, nämligen att öppna dörren på så vid gavel som möjligt för ett ståndpunktstagande från Kungl. Maj:ts sida i enlighet med landstingens önskemål. Samtidigt har det ju salomoniskt, eftersom detta är en kompromisslydelse, erinrats om yrkeskolöverstyrelsens synpunkter.

För min egen del har jag inom utskottet framfört den åsikten, att man bör vara angelägen att tillvarata det intresse som visas från olika landstings sida och de initiativ som tagas av landstingen. Det är inte alla landsting, som äro så ivriga att få denna yrkesskolundervisning till stånd, att de göra sådana erbjudanden, som Sörmlands och Älvsborgs län här ha gjort. Det förefaller klokare och mera praktiskt att taga vara på detta spontana intresse än att gå till väga rent schematiskt så, att först vartenda landstingsområde skall ha sin verkstadsskola inrättad, innan det av nåder medgives att ett särskilt landsting med särskilda förhållanden kan få sina önskemål tillgodosedda.

Det måste ju också sägas vara en viss motsägelse i yrkesskolöverstyrelsens resonemang, när det framhålles att man vill tjäna hela landstingsområdets behov i fråga om yrkesutbildning och att det därför inte är så lämpligt att koncentrera alltsammans till ett större industrisamhälle. Här ifrågavarande båda landsting ha just önskat en decentralisering, så att jämte det större industrisamhället Eskilstuna skulle komma det mindre industriellt betonade samhället Nyköping, och — i fråga om Älvsborgs län — jämte det utpräglade textilindustrisamhället Borås skulle komma Trollhättan, som tillgodoser helt andra inom landstingsområdet befintliga yrkesbehov. Jag vill därför inte dölja, att jag för min del haft starka sympatier för de två landstingens framställning. Jag har emellertid gått med på utskottets skrivsätt, därför att jag anser det viktigaste vara att man poängterar, att Kungl. Maj:t har fria händer i detta fall. Och om nu hälsningen från herr Bärge kommer fram till sin vederbörliga adressat, hoppas jag att den skall få verkan i den avsedda riktningen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Efter herr Paulis anförande ber jag att få avstå från ordet och uttala mitt instämmande i hans synpunkter.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! I utskottets utlåtande behandlas under en särskild rubrik frågan om stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor.

När riksdagen år 1912 skulle besluta om inrättande av centrala verkstadsskolor.

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

skolor, hade den också att ta ställning till frågan om stipendier åt elever vid dessa skolor. Särskilda sakkunniga, som hade framkommit med förslaget om denna skoltyp, hade förordat stipendier, som skulle utgå med högst 45 kronor per månad och elev, under det att eleverna vid de förutvarande arbetslöshetsskolorna hade kunnat få 60 kronor per månad, emedan dels kurserna vid dessa skolor hade en längd av två, tre och ända upp till fyra år och dels eleverna kommo ifrån de allra fattigaste befolkningslagren. När emellertid utskottet den gången, alltså 1942, behandlade detta ärende och tog reda på hur eleverna hade det ekonomiskt, insåg utskottet, att det kunde bli ödesdigert, om man inte såg till att stipendierna vid de centrala verkstadsskolorna höllos i rimligt förhållande till det behov som förelåg. Utskottet skrev därför mycket välvilligt och öppnade i varje fall möjlighet för Kungl. Maj:t att ge högre stipendier än 45 kronor i månaden. Om man tolkar utlåtandet liberalt, kan man rent av säga att Kungl. Maj:t rekommenderades att göra detta. Utskottet anförde då, att där förhållandena med avseende å förefintlig arbetslöshet eller elevklienteletts ekonomiska bärkraft vore likartade mellan arbetslöshetsskolor och centrala verkstadsskolor, stipendieunderstöden vid dessa senare läroanstalter också skulle utmätas efter samma grunder som vid arbetslöshetsskolorna.

Emellertid har det inte blivit något av detta. Kungl. Maj:t har inte brytt sig om den rekommendation, som riksdagen gav år 1942, och man frågar sig verkligen, varför Kungl. Maj:t inte gjort detta. Ha eleverna vid dessa skolor fått en så väsentligt förbättrad ekonomisk ställning, att de kunna reda sig med de mindre stipendierna? Så är ingalunda fallet. Jag har fått uppgifter om elevernas ekonomiska ställning vid några av våra centrala verkstadsskolor, och dessa uppgifter visa klart och tydligt, att det ekonomiska läget för flertalet av eleverna icke har förbättrats.

Jag har här en tablå över de ekonomiska förhållandena, avseende föräldrar o. s. v. till elever vid centrala verkstadsskolan i Karlskrona. Där finnas — jag skall ta det summariskt — 146 helt inackorderade elever i den centrala verkstadsskolan, och i fråga om inte mindre än 130 av dessa hade föräldrarna en inkomst, som icke översteg 2 000 kronor. Många av dessa föräldrar ha flera barn och leva i stor fattigdom. Det bör vara klart, att när eleverna vid de centrala verkstadsskolorna inte kunna få mera än 45 kronor, det blir omöjligt för dem att klara sig.

Jag har vidare uppgifter ifrån den kommunala verkstadsskolan i Sundsvall. Av dessa framgår, att i fråga om 66 av de där helinackorderade 143 eleverna föräldrarna ha en inkomst, som understiger 2 000 kronor. Ävenså har jag uppgifter från arbetslöshetsskolan i Uddevalla, som den 1 juli i år skall bli central verkstadsskola. Det visar sig att inte mindre än 106 av de 144 helinackorderade eleverna hade föräldrar med under 2 000 kronor i inkomst, och många av dessa föräldrar ha det mycket, mycket dåligt ställt.

Jag skall som sagt ta detta summariskt, annars vore det frestande att här gå in på detaljer för att belysa, hur ytterligt svårt fattigt folk har att hålla sina pojkar i dessa skolor. Att något behov av högre stipendier inte skulle föreligga kan således inte vara skälet till att Kungl. Maj:t har underlåtit att göra något effektivt i detta avseende. Det enda som har gjorts är nämligen, att Kungl. Maj:t genom beslut så sent som den 3 mars 1944 medgivit, att statsbidrag till elevstipendier för budgetåret 1942/43 finge av överstyrelsen för yrkesutbildning tilldelas styrelsen för Västernorrlands läns landstings centrala verkstadsskolor i Sandö och Sundsvall. Utöver de bidrag, som skolöverstyrelsen tidigare beviljat, alltså högst 45 kronor, skulle utgå ett belopp, beräknat efter högst 15 kronor för elev och månad, beträffande varje elev — observera detta — som vunnit inträde i skolorna, innan dessa omorganiserats till centrala

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

verkstadsskolor och därjämte haft sin hemort så belägen, att han måst vara helinackorderad vid skolan. Kungl. Maj:t har här gjort sig skyldig till, jag säger det rent ut, en underlåtenhet, som är i högsta grad beklaglig, ty härigenom ha bekymren ökat för de fattiga föräldrarna, och i många fall ha pojkar avskräckts från att gå till dessa skolor. Det är därför som jag har varit missnöjd med vad utskottet har skrivit. Jag medger, att utskottet har skärpt sin skrivning sedan år 1942, men riksdagen hade bort säga ut, att eleverna vid ifrågavarande skolor måste kunna få det högsta beloppet, d. v. s. 60 kronor.

Jag har här ett annat exempel på vart det kan leda, om man underlåter att ge det understöd, som kan vara nödvändigt. Vi ha i Tidaholm en tämligen ny central verkstadsskola för Skaraborgs län. Den har för närvarande 48 elever. Av dessa bo inte mindre än 40 i Tidaholm eller så nära staden, att de kunna resa hem på kvällarna. Man må kalla denna skola vad som helst, men den kan inte kallas en *central* verkstadsskola. De fattiga utanför Tidaholm ha inte råd att skicka sina pojkar dit. Så länge statsmakterna inte ha möjlighet att ge tillräckliga stipendier, är det lika bra att spara de pengar, som krävas för att upprätthålla dessa skolor, ty som det nu är blott ökar man möjligheterna för de skikt i samhället, som ha ekonomiska resurser att sätta sina barn i andra skolor. Jag medger, att det här är fråga om ökade utgifter och att man måste tänka sig för vid varje ny utgift, men här gäller det en så stor och allvarlig sak, att riksdagen inte kan underlåta att bestämt säga ifrån, att det måste bli en bättre ordning i detta avseende.

Jag har begärt ordet för att framhålla dessa synpunkter. Jag vill som sagt beklaga, att Kungl. Maj:t inte har vidtagit dessa åtgärder, i synnerhet som skolöverstyrelsens chef, när vi behandlade ärendet inom avdelningen, lämnade den uppgiften, att skolöverstyrelsen i höstas ingav ansökningar för 700 elever, som den i enlighet med riksdagens skrivning ansåg vara berättigade till de högre stipendierna. Men ändå blev det intet annat resultat än beslutet beträffande eleverna vid de centrala verkstadsskolorna i Sandö och Sundsvall. Där skola de elever, som komma ifrån arbetslöshetsskolorna, få 60 kronor. Observera den kategoriklyvning, som Kungl. Maj:t har gjort: de som komma direkt in i skolorna få bara 45 kronor, men de som vunnit inträde vid skolorna, innan dessa omorganiserats till centrala verkstadsskolor, kunna få 60 kronor. Denna kategoriklyvning är i högsta grad olycklig.

Nu hoppas jag, att ekklesiastikministern tar mera allvarligt på problemet, ty jag förmodar, att utskottet menar, fastän det inte sagts rent ut, att de högsta möjliga stipendierna böra utgå. Annars blir följden beklagligtvis den, att man utestänger de allra fattigaste från att få denna utbildning, och deklarationerna från statsmakterna, att man skall ge alla samma startmöjligheter, äro blott tomma ord, om man inte här gör slag i saken. Nu vill jag tolka utskottets utlåtande såsom ganska allvarligt. Utskottet har nämligen höjt det belopp, som Kungl. Maj:t begärde till stipendier, med 100 000 kronor, men jag för min del anser, att man ändå borde säga rent ut, att dessa elevers ekonomiska förhållanden äro sådana, att de behöva och även skola ha 60 kronor i månaden. Jag är ensam om denna mening i utskottet, och jag har därför ingen förhoppning om att kunna få kammaren med mig och ingen anledning att ställa något yrkande, i synnerhet som jag hoppas att Kungl. Maj:t nu skall visa sig mera välvillig än hittills i fråga om dessa elevstipendier.

I herr Gustaf Karlssons yttrande instämde herrar *Birger Andersson, Ramberg, Söderkvist* och *Edin*.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Vid den tidpunkt, då verkstadsskolorna ändrades från att vara skolor för arbetslös ungdom till att bli permanenta verk-

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

stadsskolor, innehöll den kungl. propositionen i detta ärende den bestämmelsen, att kostnaderna för verkstadsskolorna skulle helt täckas av staten. Emellertid har det visat sig, att Kungl. Maj:t vid sitt äskande av anslag till dessa verkstadsskolor har delat upp dem, såsom ju varit riktigt, i avdelningar. Till varje avdelning har man anvisat ett visst belopp, men ifrån detta skulle dras kostnaderna för gymnastikundervisning och kostnaderna för de lärare, som undervisade i teori, eller också kostnaderna för rektors undervisning i teori, ifall sådana meddelades. Detta har gjort, att man för lärarna i verkstadsskolorna ännu inte kunnat ordna vare sig lönebestämmelserna så, som de borde vara ordnade, eller pensionsbestämmelserna. Lärarna arbeta så att säga på lösa boliner. Såsom saken ligger till nu, ha de ingen rätt till pension och andra sociala förmåner, som rätteligen borde varit ordnade vid det här laget. Landstingen ha på grund av framställning ifrån lärarkåren förhandlat om detta spörsmål, men de ha inte ansett möjligt att lösa det, beroende just på de förhållanden, som ha förelegat här. I denna situation kom man överens om att man skulle till innevarande års riksdag lämna fram en motion, som bl. a. skulle kräva en löneplan, på vilken man senare skulle kunna träffa en överenskommelse om vilka löner som borde utgå i de olika dyrorterna. Löneplanen skulle sedermera kunna ligga till grund för pensionsbestämmelser. Nu har ju statsutskottet, som behandlat motionen, inte tillmötesgått den i dess helhet, men utskottet har i varje fall gjort positiva uttalanden, som jag förmodar, att statsrådet kommer att beakta, när han får ärendet till behandling. Det måste ju ovillkorligen anses vara mycket olämpligt, att ifrågavarande lärarkår skall behöva arbeta under så ovissa förhållanden.

Denna situation irriterar också vederbörande styrelser. Om man nämligen i en verkstadsskola har en eller flera präktiga lärare, som man inte gärna vill mista, och dessa lärare efterfrågas på andra platser och söka anställning där, blir det en ständig strid mellan verkstadsskolorna om vem som skall få de bästa lärarkrafterna. Detta kan omöjligen vara till gagn för denna verksamhet.

Vad återigen gäller stipendierna, ha dessa för några år sedan utgått med 60 kronor per elev och månad, men Kungl. Maj:t behagade utan vidare minska detta belopp med 15 kronor, så att de nu utgående stipendierna uppgå allenast till 45 kronor. Utskottet har ju beaktat även denna angelägenhet och höjt Kungl. Maj:ts anslag med 100 000 kronor. Och i uttalandet om denna höjning säger sig utskottet förvänta, att de 60 kronor, som tidigare kunnat beviljas, skola utgå också i fortsättningen. Det förhållande, som herr Karlsson i Munkedal här har skildrat, är säkerligen enahanda inom de områden, där verkstadsskolor finnas, och det är av behovet påkallat, att frågan ordnas fortast möjligt.

För min personliga del vill jag endast uttala den förhoppningen, att när nu Kungl. Maj:t får detta ärende till behandling, Kungl. Maj:t kommer att beakta, vad utskottet framhållit, så att en förbättring snarast kommer till stånd.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Utskottet har ju varit fullt ense med båda de sista talarna, och herr Berg har alldeles rätt tolkat utskottets mening även beträffande stipendierna.

Däremot är jag något förvånad över herr Karlssons i Munkedal framställning av utskottets ståndpunkt. Jag förstår mycket väl hans förtrytelse över att Kungl. Maj:t har underlåtit att följa den anvisning riksdagen gav i sin skrivelse år 1942. Men utskottet har ju i år tydligt sagt ifrån, att utskottet inte tycker om det sätt, på vilket Kungl. Maj:t har behandlat riksdagens framställning. Emellertid anser herr Karlsson i Munkedal, att utskottet skulle ha sagt ifrån ordentligt, att Kungl. Maj:t nu skall ge 60 kronor i månaden till

Ang. vissa anslag till yrkesundervisningen. (Forts.)

alla som ha rätt att få det. Det ha vi sagt. Vi ha sagt det på det hövliga sätt, som utskottet måste använda, och jag antar, att herr Karlsson i Munkedal inte har någonting emot att använda detta hövliga sätt, bara man säger ifrån tillräckligt bestämt. Jag skall läsa upp för kammaren, hur bestämt utskottet har sagt, att utskottet vill, att Kungl. Maj:t skall lämna 60 kronor till alla dem, som enligt bestämmelserna kunna göra anspråk därpå. Utskottet säger ordagrant, att utskottet förväntar »att Kungl. Maj:t utnyttjar den Kungl. Maj:t av riksdagen lämnade befogenheten att medgiva höjning av här ifrågakvarande stipendiebelopp *i samtliga de fall*, där de av riksdagen angivna förutsättningarna härför föreligga». Jag skulle vara mycket tacksam, om någon i riksdagen kunde finna en bestämdare formulering, då det gäller denna fråga. Denna anhållan har ställts också till herr Gustaf Karlsson, som emellertid inte har tillmötesgått den i avdelningen eller utskottet.

Jag tror inte, att det går att säga det tydligare och klarare än det här är sagt. Jag förstår mycket väl, att herr Gustaf Karlsson med tanke på resultatet av 1942 års riksdagsskrivelse är benägen att tro, att Kungl. Maj:t inte heller lystrar denna gång. Ja, jag vågar naturligtvis inte lova något för Kungl. Maj:t, men jag skulle tro, att när riksdagen skriver på detta sätt, att den *förväntar*, att Kungl. Maj:t skall bevilja de 60 kronorna »i samtliga de fall, där de av riksdagen angivna förutsättningarna härför föreligga», Kungl. Maj:t knappast kan undandra sig att följa den anvisning, som här ges, utan att komma i konflikt med riksdagen, allra helst som riksdagen för att understryka allvaret i sin mening har höjt anslaget med 100 000 kronor. Som sagt, jag är liksom förmodligen hela utskottet fullt ense med herr Gustaf Karlsson i vad han här har anfört, och utskottet har velat tillmötesgå hans önskan att skriva så bestämt som möjligt, men vi ha icke varit kapabla att finna en bestämdare formulering än vi här ha använt.

Herr talman! Jag ber därför att i full överensstämmelse med herr Karlssons i Munkedal intentioner få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Jag är mycket tacksam för att utskottets talesman här har understrukt och bekräftat, att utskottet menat, att eleverna böra ha 60 kronor per månad i stipendier. Men det finns ännu ett skäl till att jag anser, att man bort säga ifrån, att dessa 60 kronor böra utgå. Detta belopp kommer ändå att utgå blott i undantagsfall. Huvudregeln blir alltfört 45 kronor i stipendier, och det är mot detta jag vänder mig, herr Oscar Olsson. Men det må vara hänt.

Nu har utskottet i ett annat sammanhang sagt, att utskottet önskar få dessa ting utredda. Det var med anledning av motioner, som väckts rörande stipendierna och som gå ut på att ett särskilt tillägg skall utgivas, så att eleverna under dyrtiden kunna få 75 kronor. Jag har ingenting emot att utskottet önskar en särskild utredning på denna punkt, och jag är som sagt tacksam för att utskottets mening ytterligare har understrukt. Det behövs nog gamla riksdagsmän och mera initierade än vad en stackars utskottssuppleant kan vara, för att utläsa, vad utskottet innerst inne menar.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående allmänna studielånefonden jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. rationalisering av skolhälsovården m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rationalisering och utbyggnad av skolhälsovården m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 193, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1944, föreslagit riksdagen att

1. medgiva, att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid folkskoleväsendet finge utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för ecklesiastikdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordat;

2. till Fortbildningskurser i skolhygien för lärare för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kronor;

3. till Utgivande av tryckt handledning rörande skolans hälsovårdsarbete för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor;

4. till Utrustning för skolhälsovård vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 95 000 kronor;

5. medgiva, att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid högre kommunala skolor finge utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i nyssnämnda statsrådsprotokoll förordat.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *G. Fahlander* m. fl. (I: 302) och den andra inom andra kammaren av fröken *Hildur Nygren* m. fl. (II: 477);

dels en inom andra kammaren av herr *G. Hedlund* i Rådombeslut m. fl. väckt motion (II: 476);

dels ock en inom första kammaren av herr *B. A. Nilsson* väckt motion (I: 293).

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte

1. medgiva, att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid folkskoleväsendet finge utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för ecklesiastikdepartementet i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1944 förordat;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att, såvitt anginge kostnaderna för skolläkarernas resor inom folkskoleväsendet, efter den ytterligare utredning, som kunde anses erforderlig, utfärda bestämmelser av innebörd, att staten komme att helt svara för dessa kostnader;

3. till Fortbildningskurser i skolhygien för lärare för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10 000 kronor;

4. till Utgivande av tryckt handledning rörande skolans hälsovårdsarbete för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor;

5. till Utrustning för skolhälsovård vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1944/45 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 95 000 kronor;

6. medgiva, att statsbidrag till kostnader för skolhälsovård vid högre kommunala skolor finge utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i det föregående förordat;

B. att motionerna I: 302 och II: 477 samt I: 293 måtte anses besvarade med vad utskottet i det föregående anfört;

C. att motionen II: 476 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. rationalisering av skolhälsovården m. m. (Forts.)

Herr **Fahlander**: Herr talman! Först måste jag uttala min och mina medmotionärers tillfredsställelse över den behandling vår motion har rönt i utskottet.

Vi hade två önskemål med anledning av Kungl. Maj:ts förslag. Det ena innebar, att statsbidrag till skolskötersketjänsterna vid folkskolorna måtte utgå med 50 procent liksom föreslagits för motsvarande tjänster vid övriga kommunala skolor. Rörande detta önskemål har utskottet sagt sig förvänta, att Kungl. Maj:tt skall beakta det vid utfärdande av kungörelsen.

Det andra önskemålet gällde själva organisationen. Jag kan bäst belysa det genom att ta ett exempel. Enligt Kungl. Maj:ts proposition skulle organisationen av hälsovården delas upp allt efter skolformerna. Om vi då anta, att en medelstor svensk stad har 20 000 invånare med cirka 1 800 barn i 4 olika skolformer, skulle enligt propositionen där anställas inte mindre än fyra skolläkare, var och en med sitt rum, och fyra skolsköterskor. Vidare skulle det köpas utrustning till fyra lokaler. Det skulle dessutom ordnas kurser för skolläkarna, och då skulle fyra skolläkare från staden belasta de tänkta kurserna. Det dyraste skulle givetvis bli att inrätta lokalerna för läkare och sköterskor. Kostnaderna härför åvila i regel kommunerna, utom i fråga om seminarierna, där staten svarar för kostnaderna. Om det alltså i denna stad finnes fyra skolformer, skulle utgifterna för lokalerna strängt taget fyrdubblas. Man skulle enligt propositionen anställa fyra gånger mera personal än enligt motionen. Vi motionärer hade nämligen tänkt oss, att man på en sådan ort skulle anställa endast en skolläkare och en skolsköterska. Vi ville inte se skolformerna såsom från varandra skilda, utan såsom en enhet och från denna utgångspunkt bedöma behovet av skolläkare och skolsköterskor.

Ett ypperligt parallellfall till skolhälsovården har man i folktandvården, som är mycket förnuftigt ordnad. Där har man sammanfört folktandvården och därmed skoltandvården för alla skolformer till en enda lokal. I min hemstad, t. ex. ha vi i folkskolan inrättat en poliklinik för tandvård, där samtliga ungdomar i undervisningsanstalterna i staden kunna få sina tänder lagade. Ingen har någonsin tänkt sig att genomföra särskild tandvård vid läroverket, vid seminariet, vid kommunala mellanskolan och vid folkskolan. Allt har gått att samordna, och ännu har ingen försport något men av en dylik anordning.

Men låt mig återgå till den fingerade staden. Om man där anställer fyra skolsköterskor, skulle ju kanske endast en enda få tillräckligt med arbete — jag tänker närmast på sköterskan i folkskolan — under det att de andra skulle vara deltidanställda och enligt förslaget dessutom resa till andra städer för att där ombesörja det arbete, som skolsköterskan skall utföra. Det måste vara slöseri med arbete och pengar, att skolsköterskorna skola ambulera mellan olika städer, när man kan ordna vården vertikalt med en och samma sköterska och läkare, vilka skulle kunna handha hälsovården i denna stads samtliga skolor.

Nu säger kanske någon, att de kommunala myndigheterna själva väl kunna samordna och förnuftigt organisera denna sak. På detta vill jag bara svara, att jag har försökt att i liknande situationer, där bestämmelserna ha varierat för de olika skolformerna, få en förnuftig ordning till stånd, men totalt misslyckats. Hos oss ha vi ett läroverk med 500 à 600 elever. Där har det inbyggts en slöjdsal och ett skolkök för läroverkets eget behov. Under innevarande år pågår enligt katalogen undervisning i skolköket 8 timmar, d. v. s. två dagar, i veckan och i slöjdsalen med 14 timmar i veckan, och för att fylla detta undervisningsbehov har man anställt en skolkökslärarinna och en slöjdlärare. För två år sedan frågade slöjdläraren mig, om han inte kunde få kompletterings-

Ang. rationalisering av skolkökövården m. m. (Forts.)

timmar, eftersom han inte kunde leva på 14 timmars undervisning i veckan. Jag sade, att han gärna skulle kunna få de 16 överskottstimmar, som vi de två senaste åren haft i folkskolan, om bara bestämmelserna för respektive skolor tillåto en sådan jämkning och sammanslagning. Men det gick inte. Vi måste överlåta de 16 timmarna åt två folkskollärare, som i fråga om kvalifikationer inte kunde mäta sig med den specialutbildade slöjdläraren. Denne fick stanna vid sina 14 timmar. Så blev en av de båda folkskollärarna inkallad, och vi måste anställa en pensionerad folkskollärlarinna, som fick sköta slöjdundervisning i folkskolan. Hon hade kanske hållit i en kniv, men jag är säker på att hon aldrig hållit i en hyvel. Men om vi i stället skulle skickat dit läroverkets manliga slöjdlärare, hade vi vägrats statsbidrag till en av de två tjänsterna, ty bestämmelserna äro sådana.

Beträffande skolköket är det lika barockt. Läroverket har som nämnts skolköksundervisning två dagar i veckan. Vi ha i folkskolan fyra ordinarie skolkökslärlarinnor på reglerade tjänster, men på grund av en viss krympning av elevmaterialet i de högsta klasserna ha två av dem i år fått var sin lediga dag. Det är just dessa dagar som läroverket skulle behöva. Nu arbeta lärarinnorna fem dagar i veckan och äro lediga den sjätte, men vi kunna inte göra något åt detta förhållande.

Det är att förmoda, att även en sådan organisation av skolkökövården, som föreslås i den kungl. propositionen, kommer att göra det svårt att rationalisera och effektivisera skolkökövården och att skolformerna komma att fortleva åtskilda, så som jag refererat i de båda nämnda fallen. Besparingsberedningen har verkligen på senaste tiden börjat intressera sig för skolköks- och slöjdundervisningen i vår stad och försökt att få till stånd en sammanjämkning. Jag skulle tro, att det om något år kommer att bli beredningens uppgift att också söka åvägabringa en sammanjämkning av skolkökövården i hela landet, och det var för att redan från början få en bättre tingens ordning, som vi avlämnat motionen.

Nu har utskottet uttalat sig välvilligt om vår motion och rekommenderat den sammanjämkning, som innebär att man betraktar alla skolugdomar på en ort såsom en enhet och med hänsyn härtill anställer behöflig personal. Under förutsättning att Kungl. Maj:t effektuerar statsutskottets förväntningar i det avseendet har jag, herr talman, intet yrkande att framställa.

Häri instämde herr *Elmgren*.

Herr **Pauli**: Herr talman! Jag hade verkligen väntat, att den ärade föregående talaren skulle ha låtit sitt anförande utmynna i ett bifallsyrkande till motionen. Men han har ju inte gjort det, vilket jag såsom utskottsrepresentant hälsar med tillfredsställelse, därför att det visar, att motionärerna anse sig ha blivit i så stor utsträckning tillmötesgångna av utskottet, att de kunna förklara sig belättna med utskottets behandling av motionen.

Utskottet har, som herr *Fahlander* framhöll, ställt sig positivt till tankarna i denna motion. Utskottet har direkt sagt ifrån, att goda skäl tala för att ett statsbidrag med förslagsvis 50 procent må kunna utgå även för kostnader av förevarande art, d. v. s. ett statsbidrag till kommuner, som anställt eller komma att anställa särskilt avlönade skolsköterskor, och det säger, att detta skall inte bara gälla samhällen med över 20 000 invånare utan också mindre kommuner, som ha möjligheter att anställa särskilda skolsköterskor. Det är ju, som herr *Fahlander* framhöll, ett så gynnsamt svar på motionen, att det nära nog kan betraktas som ett tillstyrkande av densamma.

Även beträffande motionärernas senare önskemål har utskottet fullt erkänt det principiellt riktiga i deras synpunkter och framhållit »önskvärdheten av

Ang. rationalisering av skolhälsovården m. m. (Forts.)

att, så långt av organisatoriska och andra skäl är möjligt och lämpligt, ett samarbete etableras mellan olika skolor på en och samma ort i syfte att rationalisera och förbilliga hälsovården».

Jag instämmer till fullo i den föregående talarens belysande av denna fråga, t. ex. beträffande ett samarbete mellan läroverk och folkskolor i fråga om sådana övningslärare som i slöjd och i hushållsgöromål. Och jag vill tillägga, att i gymnastiska centralinstitutets direktion, där jag sedan länge är medlem, vi också ha varit intresserade av att det blir någon fason på denna fråga så att man skall kunna få en möjlighet att anställa även en gymnastiklärare gemensamt vid dessa olika skolor. Det vore nyttigt både ur skolornas synpunkt och i avlöningsavseende för vederbörande lärare, och det skulle på ett välkommet sätt kunna öka tillströmningen av kvalificerade krafter.

Jag finner alltså, eftersom herr Fahlander och utskottet äro så pass överens om denna sak, att jag inte har anledning att hålla något längre anförande till svar på hans. Jag vill därför nu inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fahlander: Herr talman! Min avsikt var att yrka bifall till motionen, men vi ha formulerat motionens slutkläm på ett sådant sätt att detta icke låter sig göra. Vi ha nämligen däri anmodat riksdagen att inom ramen för Kungl. Maj:ts förslag vidtaga sådana ändringar i propositionen, som vore möjliga, och det ger mig alltså ingen anledning till att yrka bifall till motionen. Vi hade förväntat, att utskottet skulle ha utformat den nya organisationsplanen så, att den blivit klart framlagd.

Herr Pauli: Jag vill med anledning av vad herr Fahlander nu yttrade säga, att vi ha försökt att tillmötesgå motionärernas önskemål även så tillvida att vi med hjälp av sakkunniga föredragande på avdelningen sökt tänka oss in i hur en sådan organisatorisk ändring i detalj skulle ta sig ut. Vi funno emellertid ett uppgörande av en dylik organisationsplan överstiga våra krafter under den tid, som stod oss till buds. Därför trodde vi, att vi skulle på det bästa möjliga sättet tillgodose syftet med motionen med den skrivning, som vi här ha föreslagit.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

Punkten 46.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. vissa
byggnads-
arbeten m. m.
för försvaret.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 175, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944, föreslagit riskdagen medgiva, att i statsrådsprotokollet angivna byggnadsföretag m. m. finge komma till utförande med anlåtande av de i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2) under försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1944/45 äskade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., i den mån kostnaderna icke kunde bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herr *B. Holmgren* väckt motion (II: 2), däri hemställts, att riksdagen ville besluta att anlägga en idrottshall vid Karlskrona örlogsstation enligt uppgjorda förslag till ritningar samt för ändamålet anvisa ett belopp av 600 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. von Heland* m. fl. (I: 310) och den andra inom andra kammaren av herrar *A. Gustafsson* i Lekåsa och *Th. Gardell* (II: 475), däri hemställts, att riksdagen måtte avslå förenämnda proposition nr 175, i vad den avsåge ordnande av förläggning av infanteriets och kavalleriets officersaspirantskola genom uppförande av nytt etablissement å Järvafältet och inköp av mark för ett dylikt etablissement.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 2 samt I: 310 och II: 475, medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 mars 1944 angivna byggnadsföretag m. m. finge, med den begränsning utskottet förut under punkten föreslagit, komma till utförande med anlåtande av de i årets statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 2) under försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1944/45 äskade och av riksdagen numera anvisade investeringsanslagen till Vissa byggnadsarbeten m. m., i den mån kostnaderna icke kunde bestridas från av riksdagen tidigare anvisade anslag till inom försvarsbeslutets kostnadsram ingående byggnadsarbeten m. m.

Reservation hade anmälts av herr *Bäcklund*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Bäcklund: Herr talman! För garnisonssjukhuset i Skövde har den av Kungl. Maj:t utsedde utredningsmannen i sin utredning förordat uppförande av bostäder för sjukhusets regementsläkare och 2 extra bataljonsläkare, för 7 sjuksköterskor, 3 assistentsköterskor, 11 biträden, 8 elever, 1 husmoder, 1 köksförestånderska, 2 kokerskor, 1 maskinist samt 1 eldare. För ändamålet beräknar utredningen följande byggnader, nämligen 1 för överläkare, 1 för underläkare, 1 för sjuksköterskor m. fl. samt 1 för biträden m. fl. eller sålunda 4 byggnader. Kostnaderna beräknas enligt nuvarande prisnivå till 560 000 kronor samt efter 1939 års prisnivå till 430 800 kronor.

Utredningen har framlagt förslag till fördelning av kostnaderna mellan statsverket och vederbörligt landsting av innebörd, att statsverket skall bestrida kostnaderna enligt 1939 års prisnivå samt att skillnaden mellan kostnaderna enligt nämnda prisnivå och enligt nuvarande prisnivå fördelas mellan statsverket och landstinget.

Ang. vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret. (Forts.)

Statsrådet säger härom bland annat: »För garnisonssjukhuset i Skövde har utredningen förordat samma fördelningsgrund, innebärande ett bidrag från Skaraborgs läns landsting av 64 600 kronor. Sistnämnda landstings förvaltningsutskott har dock icke förklarat sig villigt att förorda högre bidrag än 20 % av nämnda skillnadsbelopp, innebärande ett bidrag av 25 840 kronor. Detta bidrag borde enligt utskottets mening jämkas nedåt för den händelse den verkliga kostnaden för bostäderna icke komme att uppgå till 560 000 kronor.

För egen del har jag i likhet med flertalet myndigheter icke något att i princip erinra mot utredningens förslag i denna del. Jag förutsätter således, att byggnaderna skola komma till stånd under villkor, att från landstingens sida för ändamålet tillskjutes 50 % av skillnaden mellan de faktiska kostnaderna för byggnaderna och motsvarande kostnader enligt 1939 års prisnivå.»

Det var således vad herr statsrådet angav såsom sin uppfattning.

Utskottet yttrar följande: »Utskottet har icke något att erinra mot att frågan om anordnande av *personalbostäder vid garnisonssjukhusen i Boden och Skövde* löses efter i huvudsak de riktlinjer, som av departementschefen uppdragits.»

Det är litet egendomligt med denna anordning, och det kan enligt mitt sätt att se inte vara riktigt, att vederbörande departementschef och utskottet på detta sätt söker ålägga landstinget en skattebörd, som detta icke har godkänt. De 64 000 kronorna har alltså icke landstingets förvaltningsutskott, som jag själv tillhör, gått med på, utan det har ansett att proportionen 20 procent gentemot de 50 procenten skulle vara den riktiga. Vederbörande departementschef har inte alls brytt sig om denna vår ståndpunkt, utan han säger bara, att vi skola betala de 64 000 kronorna.

Jag tycker att det är egendomligt att man överhuvud taget ger sig in på att på detta sätt bestämma hur mycket landstinget skall uttaga i skatt för att bestrida denna utgift. Här i riksdagen ha vi att besluta om statsutgifter, men att vi dessutom också skola besluta om landstingens utgifter kan inte vara riktigt. Eftersom det är statens personal, som skall bo i de ifrågakvarnande bostäderna, bör väl staten också bestrida kostnaderna därför. Vi ha visserligen blivit pressade och gått med på att betala 20 procent av utgifterna, och det komma vi troligen att betala, men huruvida landstinget kommer att besluta bidrag till något härutöver, kan jag inte yttra mig om för närvarande, eftersom landstinget inte sammanträder förrän i höst. Troligtvis kommer landstinget att vara ganska missbelätet med Kungl. Maj:ts tillvägagångssätt i detta fall. För garnisonssjukhuset som sådant ha ju både landstinget och Skövde stad vid flera tillfällen fått vidkännas än den ena och än den andra utgiften och detta icke en gång utan flera, men nu är det fråga om bostäderna till personalen. Jag kan inte finna att det kan vara på något sätt rättvist, att vi här i riksdagen ålägga ett landsting att bara betala vad vederbörande departementschef begär. Visserligen kan herr statsrådet i detta fall säga, att sakkunnigutredningen givit vid handen, att det skulle vara bra, om så skedde, men det är ju landstinget självt som bestämmer landstingsskatten. Om det nu är staten, som skall uppbära hyrorna, ifall det överhuvud taget utgår några sådana, eller om de ingå i avtalet i övrigt, så är det i varje fall statens personal, som skall ha rätt till bostäderna, och då tycker jag inte att man bör gå till väga på detta sätt, vare sig det gäller det ena eller det andra landstinget, som icke självt har velat gå med på en sådan anordning.

Jag kan här icke framställa något yrkande, herr talman, och har icke tänkt göra det heller, men jag har velat påtala detta förhållande, eftersom

Ang. vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret. (Forts.)
Jag anser det vara alldeles oriktigt av staten att gå tillväga på detta sätt gentemot ett landsting.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Utskottet har naturligtvis icke kunnat ställa sig som skiljedomare i fråga om det avtal, som skulle träffas mellan Kungl. Maj:t och Skaraborgs läns landsting, utan utskottet har haft att ta ställning till det förslag, som förelagts utskottet av Kungl. Maj:t. Detta avtal innebär vissa villkor beträffande en uppgörelse mellan kronan och Skaraborgs läns landsting.

Inom utskottet ha vi icke funnit dessa villkor vara oskäligen från någondera partens synpunkt, och vi ha funnit, att en lösning av frågan på det sättet, att staten och landstinget gemensamt deltaga i kostnaderna, vore ur ekonomisk synpunkt den bästa, icke minst för Skaraborgs läns landsting. Inom utskottet framfördes visserligen den meningen, att landstinget ej skulle vara fullt tillfredsställt med detta förslag, som utskottet även för landstingets del funnit skälig. Skulle det vara så, att landstinget icke ville godkänna denna uppgörelse, är det väl sannolikt att någon överenskommelse ej kommer till stånd.

Utskottet har emellertid icke definitivt bestämt, vilka linjer som skola ligga till grund för en sådan överenskommelse, utan utskottet har sagt, att utskottet »har icke något att erinra mot att frågan om anordnande av personalbostäder vid garnisonssjukhusen i Boden och Skövde löses efter i huvudsak» — det kan alltså finnas möjlighet till jämkning, kanske icke i fråga om kostnaderna, eftersom den frågan delvis beror på Kungl. Maj:t — »de riktlinjer, som av departementschefen uppdragits». Jag tror att Skaraborgs läns landsting icke bör anse dessa linjer och dessa kostnader oantagliga.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan. Skulle landstinget icke godkänna denna lösning av frågan, så förfaller den ju, men den saken må landstinget ta i övervägande.

Herr von Heland: Herr talman! Före detta världskrig arbetade man ju mot strömmen, när man ville öka anslagen till försvaret. Nu strävar man mot strömmen, när man talar om återhållsamhet med försvarsutgifterna.

Jag har alltid haft den uppfattningen, att den våldsamma konjunkturpolitiken, som bedrivs beträffande försvaret, är olycklig. Att vår undermåliga försvarsberedskap var ofantligt riskabel under de första krigsåren, är nu klarlagt för var och en. Ett ödslande med medel åt försvaret kan givetvis icke få liknande vådliga konsekvenser — det medför ju endast ett försämrat läge i finansiellt hänseende och att försvaret måhända efter kriget kan komma att behandlas snävare än om det nu skaffade sig en goodwill genom att sparsamhet inom försvarsmakten iakttogs.

Från bondeförbundet har under dessa krigsår vid flera tillfällen påyrkats sparsamhetsåtgärder samt en annan användning av de medel, som ställts till förfogande för stärkande av landets försvarsmakt. Härvid ha vi dock aldrig begärt sådana åtgärder, som skulle ha medfört en minskning i beredskapen och av försvarets effektivitet. Tvärtom ha vi vid ett par tillfällen begärt vidtagande av åtgärder för att åstadkomma större effektivitet i försvarshänseende.

Nu ha vi, herr talman, återigen önskat en besparing, som gäller viss byggnadsgenskap, och i detta särskilda fall beträffande officersaspirantskolan på Karlberg. Byggandet av kaserner under kriget borde icke ske, annat än om det vore absolut ofrånkomligt. Den stora byggnadsverksamhet, som nu äger rum för arméns räkning, måste nämligen medföra, att utrymmena för detta ända-

Ang. vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret. (Forts.)

mål bli för stora, när freden kommer och därmed lugnare förhållanden inträda.

Det är vidare att märka, att det i den efterkrigsplanering, som pågår, också räknas med ett omfattande civilt bostadsbyggande, varvid dock vissa materiel-svårigheter komma att föreligga. Varje onödig byggnation för försvaret belastar sålunda efterkrigstidens bostadsprogram.

Utskottet vitsordar påståendet, att trångboddhet på Karlberg förefinnes, men när man förordar påbörjandet där av nya kasernbyggnader, så är det väl att märka, att detta kasernbygge säkerligen icke blir färdigt, förrän trångboddheten för försvaret är hävd. Dessutom torde beaktas, och den frågan få vi väl upp här i kammaren nästa onsdag, att I 1:s gamla gardeskaserner i Stockholm komma att bli i viss mån disponibla. Genom ett ianspråktagande av dessa kaserner skulle man, synes det mig, med litet god vilja kunna häva trångboddheten på Karlberg.

Herr talman! Det är givetvis lönlöst att framställa något yrkande i detta avseende, och därför har jag endast velat här inför kammaren göra dessa korta reflexioner.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag instämmer till fullo i att det är av vikt att man inte sätter i gång någon onödig byggnation för försvarets räkning. Man bör i det avseendet spara allt vad som överhuvud taget kan sparas, och jag vill för min del påstå, att detta varit ledstjärnan vid uppgörandet av alla förslag till riksdagen om byggnader åt försvaret. Men det finns byggnader, som det är nödvändigt att uppföra, och den byggnation, som det här är fråga om, är icke onödig.

Låt oss göra klart för oss vad det gäller. Det gäller lokaler åt officersaspirantskolan. Denna utgör grundvalen för officersskårens rekrytering och förankring i de breda folklagren. Det gäller här livsnerven i nuets och framtidens försvarspolitik, och det är otänkbart, att det här i landet kan komma att upprätthållas ett försvar, som icke bygger på detta sätt att förankra befälskåren i de breda folklagren. Vi måste alltså ha lokaler till denna officersaspirantskola, som har ett mycket stort antal elever.

Denna kurs omfattar en tid av 6 månader, och antalet elever i densamma är så stort att vi måste ha två kurser per år, en sommarkurs och en vinterkurs. Nu är denna officersaspirantskola förlagd till Karlberg i mycket primitiva lokaler, till stort men för officersutbildningen vid krigsskolan. Det går något så när för sig nu, eftersom vi inte nu under krisen ha mer än 6 månaders krigsskola — vi ha inte råd med mera — och efter genomgången 6-månaderskurs måste ta ut kadetterna till trupptjänst. Men enligt planen skulle krigsskolan pågå under 11 månader.

Det finns här omnämnd en annan skola, som väl också är nödvändig: arméns gymnastik- och idrottsskola. Var finns den nu? Jo, den ligger i en gammal kasern på Marieberg ute på Kungsholmen, som binder dyrbar och för byggnationen i Stockholm nödvändig tomtmark. Den tomtmarken måste lösgöras, och gymnastik- och idrottsskolan måste få en annan lokal. Den kan utan svårighet rymmas på Karlberg. Krigsskolan och gymnastik- och idrottsskolan tillsammans bli en lagom förläggning på Karlberg. Officersaspirantskolan är fortfarande husvill. Den skall läggas i I 1:s så småningom lediga kasern, säger herr von Heland. Men I 1:s kaserner liksom I v 3:s kaserner på Gärdet skola ju icke en dag längre än nödvändigt användas för trupperband. Trupperbanden behöva ju inte bara lokaler; de måste också ha övningsterräng. Stockholms utveckling är i hög grad beroende på att de kvarvarande delarna av Ladugårdsgärde kunna exploateras för bebyggande, och vi ha omöjligt råd

Ang. vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret. (Forts.)

att låta dessa marker ligga kvar som övningsfält för officersaspirantskolan. Där kan den icke förläggas. Alla undersökningar ha pekat på att den enda möjligheten att lösa denna fråga är att bygga nytt. Hela statsutskottet med undantag av herr von Heland har kommit till den uppfattningen, att detta är nödvändigt, och jag kan inte tycka att det är riktigt, att man skall sätta stämpeln »onödig byggnation» på denna sak, som är ur alla synpunkter högst nödvändig.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det är med mycket stor tvekan, som jag inom statsutskottet biträtt det föreliggande utlåtandet på denna punkt. Enligt förslaget skall officersaspirantskolan flyttas från Karlberg till egendomen Rådan utanför Stockholm, som skall inköpas. Egendomen kostar ju rätt mycket pengar, och på denna egendom skola sedan uppföras dyrbara byggnader för skolans räkning. Därjämte skall ju för Svea livgarde och för Stockholms luftvärnsregemente byggas nya lokaler. Det blir stora kostnader, om man ser det i ett sammanhang. Att bygga lokaler för officersaspiranterna och för stockholmsregementena går på tiotals miljoner kronor.

Man har ju dock under dessa år, som varit ganska påfrestande för försvaret med utökning inte minst av befälsutbildningen, fått reda sig med de lokaler som ha funnits. Man har klarat sig med det gamla Karlberg, ehuru där är åtskilligt som behöver förändras, eftersom lokalerna där icke äro i alla avseenden tillfredsställande. Utskottsavdelningen var ute och såg på lokalerna och fann då att det är nödvändigt med en modernisering av dem.

För att erhålla utrymme även för officersaspirantskolan hade å slottsområdet vid Karlberg uppförts en del baracker — som det syntes — av mera provisorisk beskaffenhet. Och det är klart att det icke är någon tillfredsställande lösning att ha det så ordnat i framtiden. Men det kan ifrågasättas om man icke kunde dröja något med beslutet om officersaspirantskolans förläggning då sannolikt andra militära lokaler i Stockholm inom de närmaste åren bli lediga. Inom avdelningen framställdes också yrkande om att vi skulle skjuta på frågan något år för att se hur det i detta avseende utvecklades, vänta tills vissa lokaler blevo utrymda och om inte lokalfrågan kunde ordnas på annat sätt än att bygga för officersaspiranterna ute vid Rådan.

Det är ju så att den verkliga eliten av officerseleverna — officerskadetterna — bilda en kurs på 150 stycken, och dessa skola alltfort ligga vid Karlberg, under det officersaspirantkurserna, som statsrådet talade om, skulle flyttas ut till Rådan. För närvarande är det ju två kurser om året på 160 kadetter vardera vid Karlberg, men vi veta ju inte, om det efter kriget är nödvändigt att bedriva utbildning av denna kategori av officerare i samma utsträckning som nu. Det är klart att man kan sätta frågetecken inför detta, och jag måste säga liksom herr von Heland, att jag i detta avseende var ytterst tveksam, men inför det nuvarande läget och med tanke på betydelsen av att man står enig, när det gäller sådana här frågor, har jag icke velat inom riksdagen ge uttryck åt en annan mening. När nu frågan har förts på tal, vill jag dock tillkännage denna min mening och den ståndpunkt jag intar.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till det föreliggande förslaget även på denna punkt.

Herr von Heland: Herr talman! Till vad förste vice talmannen anført skulle jag vilja tillägga ett par korta meningar med anledning av herr statsrådets anförande.

Det är alldeles givet, att man kan ha olika uppfattningar om hur trängande ett behov är och hur trängande behovet kommer att ställa sig i framtiden, men

Ang. vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret. (Forts.)

det var herr statsrådets huvudargumentering, som jag tyckte var litet egen- domlig. Huvudargumenteringen tycktes vara, att med hänsyn till vikten av att förankra försvaret hos de bredare folklagren — har man inte gjort det för- ut? — var det oändligt viktigt, att det skulle bli bättre ordnat i alla avseen- den. Kanske det var en missuppfattning av mig; det vore angenämt att få höra, om det verkligen var detta, herr statsrådet avsåg.

Det är ju oändligt länge sedan jag gick på en sådan här officersaspirant- skola; det var på den tiden då den låg på Karlsborg. Jag får säga att förhål- landena voro förskräckligt dåliga, sett ur nuvarande synpunkt, men någon skada togo vi inte av den förläggningen, utan jag tror den var rätt uppfostran- de på sätt och vis, även om jag anser att det var berättigat att den förläg- gningen kom bort. Men enligt det föreliggande förslaget skulle officersaspiran- terna få den modernaste förläggningen, och sedan komma de till Karlberg som kadetter, där det givetvis är sämre ordnat än i en modern anläggning. På min tid var det tvärtom; då hade man hundgörat under de första åren på Karls- borg, och sedan tyckte man att man blivit en förfärligt fin människa, när man kom till den som man då tyckte ytterst fina förläggningen på Karlberg. Med detta har jag visst inte sagt, herr talman, att jag inte tycker att man bör göra förhållandena så drägliga som möjligt för dem som äro inne och tjänstgöra, och det kanske också är klokt att göra dem lika drägliga för dem som tänka ägna sig åt yrket, men i dagens situation anser jag att där man kan spara utan ohägn för försvarets effektivitet, bör man göra det och se hur framtiden kan gestalta sig. Före kriget förlades officersaspirantskolorna i regel till något truppförband, och jag misstänker, att när vi få lugnare förhållanden, kommer det liksom tidigare att bli utrymme på truppförbandens kaserner, så att man kan förlägga officersaspirantskolorna dit.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men eftersom jag kommit att fortsätta denna debatt kanske jag får göra en liten anmärkning även på en annan punkt, som jag annars inte hade tänkt beröra. Det gäller Rosersbergs skjutskola. Jag undrar om man inte i det fallet har handlat mycket litet framsynt. Man har för mycket höga kostnader ställt Rosersberg i ordning, och när nu det är gjort, kommer man fram med det förslaget, att man skall skilja skjutskolan åt och förlägga en del till Skillingaryd och bygga även där. Jag har också någon erfarenhet från Rosersberg, ehuru det är mycket länge sedan — ett tjugutal år sedan — men redan då ansågos Rosersbergs skjutfält vara för små för att vara lämpliga för effektiv stridsskjutning. När utskottet säger att man under krigsåren gjort denna erfarenhet, tror jag inte detta är riktigt, utan den erfarenheten har gjorts tidigare. Och jag tror det är opraktiskt att på detta sätt klyva skjutskolan, så att det dels skall bli utbildning på Rosersberg och dels på Skillingaryd.

Herr talman! Här skulle man nog kunna tvista om flera av dessa byggnads- företag, men jag har bara velat andraga detta, inte för att göra något yrkande, utan endast för att påpeka, att det är ett önskemål att byggandet för för- svaret planlägges så att det blir ekonomiskt och praktiskt ordnat och att man så mycket som möjligt väntar med att bygga, till dess man i framtiden får se vilka utrymmen som behövas.

Herr statsrådet **Sköld:** Herr talman! Jag har inte med mitt anförande velat understryka något annat än att en officersaspirantskola av det slag, som vi nu ha, måste vi ha så länge vi ha ett försvar. Jag har inte haft någon tanke på om den är mer eller mindre elegant, utan jag har endast velat fastslå, att vi måste ha denna skola, och försökt visa, att vi icke ha några utrymmen till den.

Herr von Heland sade i sitt första anförande, att efter kriget kommer trång-

Ang. vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret. (Forts.)
 boddheten att upphöra. Årade kammarledamöter! Det byggs icke mer kaser-
 ner i Sverige än så att det nätt och jämnt skall räcka till för utbildning av en
 årsklass vapenför svensk ungdom. Vill man ha hela årsklassen utbildad även
 efter kriget, så blir det, herr von Heland, icke slut på trångboddheten i kaser-
 nerna. Men jag börjar nu förstå herr von Heland. Herr von Heland lever kvar i
 en gången tid. Han jämför hela tiden officersaspirantskolan av i dag med offi-
 cersaspirantskolan den gången för snart trettio år sedan, då herr von Heland
 gick igenom officersaspirantskolan.

Det är inte samma sak, herr von Heland! Den tidens officersaspirantskola
 motsvarade en del av första årets värnpliktstjänstgöring nu samt den s. k. plu-
 tonchefsskolan, under det officersaspirantskolan nu är lika med första årets
 karlbergskurs på den tiden då herr von Heland fick sin officersutbildning, och
 därför kunna ju inte dessa saker jämföras. Det slags aspirantutbildning som
 herr von Heland undergick är fortfarande förlagd till truppförbanden. Den be-
 höver inte förläggas till Järvafältet.

Herr von Heland: Herr talman! Med min jämförelse avsåg jag endast att
 jämföra förläggningarna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den
 under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 2—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ut-
 gifter för försvarsändamål å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret
 1943/44;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels särskilda
 förmåner för värnpliktiga vid tjänstgöring å ubåt, dels ock särskild gottgö-
 relse till vissa värnpliktiga för deltagande i minsvepningsarbete;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt stats-
 garanti för exportkredit;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade be-
 stämmelser om ersättning för flyttningskostnad åt befattningshavare i sta-
 tens tjänst, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa
 ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och
 manskapsavlöningsreglementet, m. m., jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-
 getåret 1944/45 till särskild ersättning för debitering av värnskatt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 37, i an-
 ledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående
 indrivning av utskylder hos värnpliktiga m. fl., såvitt propositionen hänvi-

sats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga m. fl., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 38, i anledning av väckt motion om beräkningen av allmän omsättningsskatt för vissa skodon med bottnar av trä eller annat ersättningsmedel för läder eller gummi, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

*Förordnings-
förslag om
krigskonjunkturskatt för
år 1944 m. m.*

I en den 17 mars 1944 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 242, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944 samt
- 2) förordning med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst år 1945 av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpskilling vid avyttring av fartyg.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna nr 324 i första kammaren av herr *Holmström* och nr 514 i andra kammaren av herrarna *Henriksson* och *Lundberg* i Hälsingborg, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta ändrad lydelse av det föreliggande förslaget till förordning om krigskonjunkturskatt i huvudsaklig överensstämmelse med vid motionerna fogat utkast till författningstext;

b) de likalydande motionerna nr 325 i första kammaren av herr *Gustavson* m. fl. och nr 515 i andra kammaren av herr *Johansson* i Öckerö m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till förordning om krigskonjunkturskatt, att skattskyldig, som haft sin huvudsakliga inkomst av havsfiske, helt befriades från erläggande av sådan skatt.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 242 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och med avslag å de likalydande motionerna I: 324 och II: 514 samt de likalydande motionerna I: 325 och II: 515, antaga två i betänkandet införda, med 1 och 2 betecknade förslag till förordningar i nu ifrågavarande ämnen.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herrarna *Axel Ivar Anderson*, *Björkman*, *Sylwan* och *Hagberg* i Malmö ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Herr **Björkman**: Herr talman! Då jag vid behandlingen av detta ärende i bevillningsutskottet anslutit mig till den ståndpunkt som innefattas i den av herr Ivar Anderson m. fl. avgivna reservationen, vill jag deklarerera att jag

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1944 m. m. (Forts.)
anser att krigskonjunkturskatten är till direkt skada för näringslivet och för produktionen inom landet. En företagare blir givetvis betänksam mot att insätta kapital i det ena eller andra företaget, då han inte med säkerhet kan bedöma, om en eventuellt uppkommen vinst kommer att beskattas såsom krigskonjunkturvinst, även om den icke hänför sig till kristidsbetonad verksamhet.

Ju längre man avlägsnar sig från jämförelseåren, desto svårare blir det för skattemyndigheterna att avgöra vad som i verkligheten är krigskonjunkturvinst. Jag har själv rika erfarenheter i detta avseende som mångårig ledamot av prövningsnämnden i mitt hemlän. Utskottsmajoriteten har också vitsordat de svårigheter som i detta hänseende föreligga. Den belastning av arbetsbördan för beskattningsmyndigheterna som denna beskattning medför är oproportionerligt stor i förhållande till den inkomst skatten tillför statsverket. I motsats till vad utskottsmajoriteten anfört, att ett avskaffande av skatten på ett eller annat sätt måste täckas genom höjning av andra skatter, anser jag att den frihet, som näringsidkare komme att känna, om skatten avskaffades, skulle verka så stimulerande på företagsamheten, att inkomst- och förmögenhetsskatten med sin nuvarande utformning säkert komme att ersätta vad krigskonjunkturskatten nu inbringar. Riskkapitalet skulle på ett helt annat sätt komma att sättas in i produktionen än vad nu är förhållandet.

Utskottsmajoriteten synes enligt uttalande i utskottets yttrande icke vara främmande för de olägenheter, ett bibehållande av denna skatteform medför, men av folkpsykologiska och andra skäl anser sig majoriteten icke nu kunna förorda skattens avskaffande. Vad den folkpsykologiska synpunkten beträffar kan jag medgiva att denna bör tillmätas ett visst värde, men att den skall vara så bärande, att man därför skall behålla en beskattning, som man vet är till skada såväl för arbetstillgången inom näringslivet som ur folkförsörjningssynpunkt genom att den hämmar produktionen, är en ståndpunkt som jag inte kan tillgodogöra mig.

Reservanterna ha icke yrkat på skattens avskaffande i år, utan föreslå att avvecklingen bör komma först nästkommande år, detta för att giva utrymme för vidtagande av de åtgärder som ur organisatorisk synpunkt kunna vara påkallade.

I övrigt hänvisar jag till reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Gustavson**: Herr talman! Då jag jämte några kamrater i kammaren i denna fråga väckt en motion, avseende en viss kategori medborgares önskemål beträffande denna skatt, kan jag, trots att utskottet är enhälligt om att avstyrka motionen, i alla fall icke låta begravningen ske i fullkomlig tysthet. Vi hade nämligen i vår motion begärt, att de, som huvudsakligen ha sin försörjning av havsfiske, skola vara befriade från att erlägga krigskonjunkturskatt.

Fiskarbefolkningen är naturligtvis tacksam för den lindring, som finansministern i år givit dem, jämfört med föregående år, nämligen det extra avdrag på 2 000 kronor, som denna kategori av skattedragare får, men de kunna ändå inte låta bli att göra en jämförelse med en annan kategori, som är helt befriad från denna skatt, nämligen sjöfolket. Såväl befälhavare som besättning på båtar i utrikes sjöfart äro helt befriade från krigskonjunkturskatt och icke blott för den lön, som de åtnjuta, utan också för den krigsrisersättning som de få.

Fiskarbefolkningen är utsatt för minst lika stora risker till liv och egendom som sjöfolket, i synnerhet de som bedriva havsfiske. Det går stora vär-

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1944 m. m. (Forts.)
den i båtar och annan materiel till spillo. Denna näring har inte heller samma möjligheter som andra näringar att genom avskrivningar konsolidera sin ställning. Fiskare gå kanske genom att förlora en båt miste om ett helt års förtjänst eller mera, i det att de icke kunna anskaffa en ny båt i stället, och deras arbete är i så hög grad konjunkturbetonat, att det knappast kan jämföras med någon annan kategori medborgares. Det ena året kan det bli en rik fångst, ett annat år kan det bli ett synnerligen magert resultat, och detta är oberoende av kriget eller kristiden, utan gäller även under normala förhållanden. Jag kan därför inte underlåta att framhålla, att fiskarbefolkningen anser sig vara lika berättigad till befrielse från krigskonjunkturskatt som sjöfolket.

Jag skall inte bli mångordig, i synnerhet som man ju kan förstå, hur hopplös saken för närvarande är, men jag kan ändå inte underlåta att yrka bifall till motionerna nr 325 i första kammaren och 515 i andra kammaren.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! I fråga om herr Gustavsons yrkande ber jag bara kammarens ledamöter, i den mån de ha intresse för denna sak, att se vad utskottet har anfört i slutet av s. 10 och början av s. 11 i betänkandet. Jag föreställer mig att de allra flesta genom detta studium kunna känna sig övertygade om det berättigade i utskottets ståndpunktstagande i den där berörda frågan.

I fråga om herr Ivar Andersons m. fl. reservation må det tillåtas mig att säga, att för oss övriga i utskottet kom den reservationen ganska oväntat. Personligen hade jag nog den uppfattningen, att vad utskottet hade anfört skulle tillfredsställa jämväl högerns ledamöter i utskottet, men jag blev besviken. Nu har herr Björkman talat för denna reservation, som ju inte gäller utskottets yrkande, utan endast ett stycke av motiveringen — reservationen avviker nämligen från utskottets motivering i så måtto, att den uttalar en bestämd uppfattning om att krigskonjunkturskatten inte bör bjudas riksdagen någon mer gång, under det att utskottet inskränker sig till att mena att man skall överväga den lämpligaste tiden och formen för skattens avveckling, och detta på de skäl, som utskottet anfört.

Herr Björkman har rätt i att för taxeringsmyndigheterna är denna skatt en besvärlighet. Det är ovillkorligen en ganska besvärlig skatteform att komma till rätta med, därom skola vi inte behöva kivas. Man har ju flera av den sorten. Vi ha omsättningsskatten att dras med, och den är också ganska konstig. Vi få hålla till godo med den. Men det är ju klart, att det att man har andra skatter som äro lika konstiga inte kan vara något skäl att ha en skatt kvar, om man kan undvara den.

Huvudskälet var emellertid inte detta, utan huvudskälet, som herr Björkman syftade på, skulle väl vara, att skatten står hindrande i vägen för näringslivet. Detta vill jag inte precis säga nej till, ehuru väl jag må tillägga, att med alla undantagsbestämmelser och med de möjligheter i allmänhet, som finnas till avsättningar, föreställer jag mig att näringslivets krav äro tillgodosedda — i mycket större utsträckning än vad man någonsin förut har praktiserat i fråga om näringslivets beskattning.

Herr Björkman klagar över att denna skatt ordnats så, att driftkapital icke kan avsättas till förmån för näringslivets ytterligare utveckling. Detta avser väl, förstår jag, i första hand industrierna. Jag har emellertid frågat vilka industrier det är som nu lida sådan brist på driftkapital, att det kan anses lägga hinder i vägen för en sund samhällelig hushållning, men jag har förgäves väntat på svar på den frågan. Här finns möjligheter till avsättning till byggnadsfonder och nästan allt annat tänkbart för att denna gren av näringslivet skall

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1944 m. m. (Forts.) kunna solidera sig för framtiden. Och vad beträffar industriens läge för ögonblicket, skulle jag tro, att råvarubrist på många områden och svårigheten att få bränsle nog gör, att en utveckling av industrien utöver den svar, som nu förefinnes, kan vara tveksam ur framtida samhällshushållssynpunkt.

Jag vet inte vilken industrigren, som herr Björkman särskilt syftade på och som nu skulle lida brist på driftkapital genom denna beskattning. Först och främst är det inte några stora belopp, som denna skatt ger statsverket. Den är i staten beräknad till 60 eller 65 miljoner kronor eller någonting sådant. Men av detta skattebelopp kommer ju inte allt att indrivras, på grund av de anordningar som finnas. Jag tror därför att hela det skattebelopp, som man har rättighet att räkna med, kommer att röra sig om ett 25-tal miljoner. Skatten drabbar vidare endast sådana mervinster, som äro i hög grad framträdande, och jag skulle tro att de industrier, som bidraga till denna skatt, inte äro sådana, som lida brist på driftkapital eller för vilka investeringarna spela någon roll.

Under förhandenvarande förhållanden har det synts oss att skäl ännu icke föreligga att utpeka den tidpunkt, då denna skatt bör avvecklas. Utskottet hemställer endast om ett övervägande av den saken, och detta mindre av de hänsyn, som herr Björkman här anfört, än av det skälet, att det onekligen möter vissa svårigheter, ja rätt stora svårigheter, att avgöra vilka mervinster som ha uppstått till följd av krigstiden och vilka mervinster som varit så att säga normala eller som skulle ha förekommit i alla fall.

Som läget nu är, herr talman, hemställer jag om bifall såväl till utskottets hemställan som till dess motivering.

Herr Gustavson: Herr talman! Då jag blivit uppmärksamgjord på att det tekniskt inte låter sig göra att framställa proposition på mitt yrkande om bifall till motionen, ber jag att få återtaga detsamma.

Herr Björkman: Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande sade till att börja med, att vår reservation kommit mycket oväntat. Därtill vill jag endast säga, att den var anmäld i vederbörlig ordning vid utskottets sammanträde och borde väl under sådana omständigheter inte ha varit så oväntad.

Vidare efterlyste utskottets ordförande vilka företag, och då främst vilka industrier, som skulle lida brist på driftkapital. Jag kan ju svara att storindustrien gör det naturligtvis inte. Det gäller här små företagare, som visserligen måhända inte lida brist på driftkapital, men som i alla fall inte vilja sätta in nytt kapital och riskera att den vinst, som de eventuellt skulle kunna få genom en sådan åtgärd, blir beskattad med krigskonjunkturskatt och blir fräntagen dem till mer än hälften. Det är ju givet, att de, när de se en sådan möjlighet framför sig, bli betänksamma och hellre avstå från att driva rörelsen.

I övrigt vill jag fastslå, att bevillningsutskottets ordförande ju har givit mig rätt i allt vad jag anförde. Han vitsordade de svårigheter, som beskattningsmyndigheterna numera ha att bedöma vad som är krigskonjunkturvinst och vad som inte är det. Jag försäkrar att den, som i en prövningsnämnd har sysslat med dessa skattefrågor under alla år, som denna skatt varit till finnandes, alltid haft svårigheter, men dessa ha ökats år från år, ju längre man fjärrat sig från förkrigsåren. Jag tror inte att skatten längre har något berättigande, ty det finns inte några möjligheter att avgöra vad som är krigsvinst eller icke. Därför ha vi reservanter ansett att den tidpunkt nu är inne, då man kan kasta denna skatt över bord. Jag har den övertygelsen, som jag nyss sade, att den vanliga inkomst- och förmögenhetsskatten skulle inbringa

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1944 m. m. (Forts.)

ett lika mycket större belopp, som denna skatt nu ger, om näringslivet inte hade det tryck över sig, som följer av denna beskattning och som ger näringsidkarna en känsla av att här hotar en utgift, som man måste försöka komma ifrån.

Herr Bårg nämnde något om vad skatten skulle ge. Det debiterade beloppet för 1943 var 53 miljoner, men om det procentuellt inte skulle inflyta mer än de föregående åren, kommer beloppet antagligen att röra sig om 20 eller kanske 25 miljoner. Och det är ju inte någon förskräckligt stor summa i jämförelse med våra stora utgifter.

Jag har, herr talman, endast velat lämna dessa ytterligare upplysningar.

Herr **Andersson, Elon**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att tillkännagiva någon annan mening än den, som utskottet har kommit till, men jag vill begagna tillfället att understryka vad utskottet säger angående önskvärdheten av att börja taga under övervägande att avskaffa krigskonjunkturskatten. Man måste enligt min mening fästa ganska stort avseende vid den omständighet, som utskottet anför, att ju längre tid som förflyter från den tid, på vilken merinkomstberäkningen skall grundas, desto svårare blir det att kunna avgränsa de mervinster, som bero på krig eller krigsfara, och därmed förhindra att krigskonjunkturskatten blir en skatt på mervinster, som inte ha med kriget eller krigskonjunkturen att skaffa utan som snarare härflyta ur en ganska normal utveckling av det produktiva livet — en extrabeskattning således av en art, som väl inte rimligen bör förekomma.

Emellertid är jag för min del också fullkomligt medveten om att man i dagens läge inte på allvar kan resa ett krav på krigskonjunkturskattens omedelbara avskaffande. Jag har därför även från mina synpunkter nödgats nöja mig med den formulering, som utskottet har funnit.

Jag har sålunda, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag har som sagt velat begagna tillfället att ytterligare understryka det önskvärda i att man, så snart ske kan, upptar till diskussion frågan om krigskonjunkturskattens avveckling.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! När man på sätt och vis vill förneka de tekniska bristerna i krigskonjunkturskattens utformning, vill jag nämna, att jag sett exempel på att dessa brister äro i mycket hög grad framträdande. Jag vet ett län, där under fjolåret prövningsnämndens samtliga ledamöter efter avslutat arbete med krigskonjunkturskattetaxeringen förenade sig om en gemensam skrivelse till finansdepartementet — jag vet ju inte, om den trängde ända fram till finansministern själv — med en anhållan om att denna skatteform måtte avskaffas, då vederbörande hade svårt att med sitt samvete förena att överhuvud taget sitta och avgöra ärenden av detta slag. Detta omdöme var naturligen baserat på det fullkomligt slumpartade sätt, på vilket denna skatt drabbade olika företagare överallt inom länet. Sådana människor, som man allmänt trodde skulle nås av skattens bestämmelser, sluppo undan, medan återigenom andra, beträffande vilka ingen kunde hysa en tanke på att skatten skulle komma i tillämpning, drabbades av skatten — i vissa fall ganska hårt.

Det är upprörande att se sådant. Och tilltron till denna skatts rättvisa och till dess tekniska utformning är inte bara i sjunkande, utan har redan nått ett absolut lågstadium bland dem, som ha möjligheter att bedöma dessa ting. Jag tycker att det börjar gå för långt, när man bibehåller en skatteform, som drabbas på det blinda och orättvisa sätt som faktiskt sker när det gäller denna skatt.

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1944 m. m. (Forts.)

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Det är ett ganska betydelsefullt aktstycke, som bevillningsutskottet här framlagt. Utskottet har utan menings-skiljaktighet givit uttryck åt den uppfattningen, att man nu allvarligt kan ifrågasätta, om inte tidpunkten är kommen för krigskonjunkturskattens avveckling. Utskottets majoritet vill emellertid under förhandenvarande omständigheter inte göra någon ändring, men förordar att åtgärder redan nu vidtagas för en avveckling av krigskonjunkturskatten. Minoriteten, d. v. s. reservanterna, vilja gå ett steg längre och klart säga ifrån, att tidpunkten nu är kommen för skattens avveckling och att det nu föreliggande skatteförslaget bör vara det sista i sitt slag som förelägges riksdagen.

Om man erinrar sig att bevillningsutskottet ännu så sent som i fjol i sitt yttrande gjorde gällande, att krigskonjunkturskatten inte verkat hämmande på verksamheten och att skattens borttagande inte skulle innebära en stimulans till ökad produktion, varjämte utskottet dessutom anförde en hel rad ytterligare skäl för skattens bibehållande, måste man ju säga att utvecklingen gått ganska fort sedan dess. Den opinion har tydligen vunnit allt starkare anslutning i vida kretsar, som anser att denna skatteform så snabbt som möjligt bör avskaffas. Skälen härför behöver jag inte nu upprepa. Men jag är angelägen att understryka, att det här icke i första hand är fråga om ett de stora företagens intresse. Jag har mer och mer blivit övertygad om att krigskonjunkturskatten genom det sätt, på vilket den nu tillämpas, särskilt efter de jämkningar som vidtogos i fjol, i stort sett lämnar de stora företagen ganska oberörda, medan den däremot i mycket större utsträckning, än vad även pessimisterna befarade, kommit att drabba den mindre företagsamheten och verka hämmande framför allt på den nyskapande företagsamheten. Detsamma gäller också upptagande av nya verksamhetsgrenar inom gamla företag.

Om skatten således å ena sidan, vilket jag inte alls vill bestrida, verkat främjande för konsolideringen av de större företagen, där man genom förhandling med skattemyndigheterna och i sista hand med staten kunnat tillgodogöra sig särskilda lättnader i fråga om beskattningen, har den däremot, såsom den siste ärade talaren nyss yttrade, i många fall onödigt hårt pressat de mindre företagen av alla slag, inte bara de industriella, utan även andra.

Därtill kommer, vilket jag framhöll redan i fjol men vågar understryka ytterligare i dag, att skatten är förenad med många svårigheter och vanskligheter även ur statens synpunkt. För varje år, som går, skapar den en rad nya problem, som så småningom hopa sig till ett helt komplex, som staten en gång får oerhörda svårigheter att brottas med. Jag tänker då särskilt på det avräkningsförfarande, som en gång skall komma som ett slutskede i denna beskattning. Vi ha ännu inte gjort oss en rätt föreställning vilka besvärligheter av olika slag detta kommer att medföra.

Allt detta gör, många andra synpunkter att förtiga, att det nu är utomordentligt angeläget att så snart som möjligt gå till en avskrivning av denna skatteform. Jag är ingalunda blind för de psykologiska skäl, som en gång talade för denna skatteform, men man måste dock framför allt se praktiskt på alla former av beskattning. Och de praktiska skälen synas mig på ett avgörande sätt tala för en avveckling av krigskonjunkturskatten.

Jag hälsar därför med tillfredsställelse bevillningsutskottets ställningstagande i år. Och när jag nu hemställer om bifall till reservationen, är det endast för att därigenom ge ett ännu starkare uttryck åt förhoppningen, att statsmakterna måtte beakta det allmänna intresse som ligger i att snarast möjligt få denna skatteform avvecklad.

Herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Jag vill inte göra någonting annat än erinra om att jag redan tidigare har uttalat samma mening som åt-

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1944 m. m. (Forts.)
skilliga talare i denna debatt, eller att det är mycket önskvärt, om vi kunna komma bort ifrån krigskonjunkturskatten. Det är på grund av en hel rad omständigheter. Men å andra sidan har jag också anledning att understryka vad icke heller herr Ivar Anderson ville förneka, att i vårt land likaväl som i andra länder nog råder den övervägande meningen, att en krigskonjunkturskatt icke kan avskaffas, förrän kriget är slut.

Jag vill ytterligare erinra om att utskottet, som uttalat en önskan att snarast möjligt bli kvitt skatten, tillfogar att den måste ersättas av andra skatteformer. Och det blir måhända inte så lätt att avgöra, på vilka punkter den övriga beskattningen skall höjas för att ersätta krigskonjunkturskatten. Problemet är sålunda inte så enkelt som att bara säga, att vi vilja ha bort skatten. Det fordras härvidlag säkerligen mycket allvarliga överväganden. Och jag kan inte, i den mån som jag får någonting att göra med denna sak, ställa i utsikt att skatten kommer att försvinna, förrän vi överhuvud taget kunna taga upp frågan om på vad sätt det skattetryck, som uppstått under kriget, skall kunna jämkas.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Med anledning av finansministerns yttrande ber jag att få erinra om att det väsentliga väl inte kan vara att finna en ny skatteform eller höja andra skatter. Det väsentliga är väl, att man får in de medel, som krigskonjunkturskatten ger. Om det skulle visa sig efter gjorda beräkningar, att man på den normala skattevägen kan få in så mycket, som krigskonjunkturskatten nu ger, finns det väl ingen anledning att tillgripa någon ny skatteform eller vidtaga några höjningar av andra skatter för att kompensera bortfallet av krigskonjunkturskatten.

En annan synpunkt är givetvis den, som även finansministern snuddade vid, att det finns psykologiska motiv bakom krigskonjunkturskatten, som inte utan vidare kunna förbigås. Han antydde detta genom att säga, att krigskonjunkturskatten inte kan avskaffas, så länge kriget varar.

Ja, men behöver man verkligen vara så bunden vid ord? Realiteterna äro ju helt andra. Det syfte, som man har velat vinna med krigskonjunkturskatten, har ju visat sig kunna i betydande utsträckning uppnås i alla fall — jag tänker nu särskilt på det penningpolitiska syftet. Och det fiskaliska syftet tror jag skall kunna tillgodoses helt och fullt, även om skatten bortfaller, därför att det kommer att visa sig att skatteunderlaget då växer så avsevärt, att man på den normala beskattningens väg torde få in detsamma som man nu får genom krigskonjunkturskatten.

Jag hemställer således att man inte måtte fästa sådana synpunkter vid denna skattefrågas vidare behandling, som finansministern nu antydde. Man bör i stället låta det hela vara vad det från början var avsett att vara, nämligen för det första ett medel att skydda vårt penningvärde, för det andra ett klargörande av att man inte ville tillåta att extra vinster, gjorda på kriget, skulle bli obeskattade, och för det tredje att krigskonjunkturskatten skulle lämna ett bidrag till de extraordinarie utgifternas täckande. Om man kan vinna dessa syften på ett annat sätt än genom krigskonjunkturskattens bibehållande, bör man väl inte känna sig bunden att nödvändigtvis ersätta denna skatteform med någon annan, som kanske kan medföra samma svårigheter, som visat sig vara förknippade med krigskonjunkturskatten.

Herr statsrådet Wigforss: Herr talman! Jag vill inte lämna det missförståndet kvar, att jag åsyftade att säga att man med något slags nödvändighet måste tillgripa nya skatter. Jag syftade inte på någonting annat än vad utskottet här har skrivit, eller att vad man förlorar genom krigskonjunkturskattens borttagande på något sätt måste täckas genom andra skatteinkomster.

Förordningsförslag om krigskonjunkturskatt för år 1944 m. m. (Forts.)
Och då även herr Ivar Anderson är med om denna utskottets skrivning, så återstår ju också för honom frågan, vilka andra skatter som skola höjas.

Jag vill dessutom erinra om att det skulle väcka en ganska allmän förvåning, om sänkningen av det skattetryck, som uppnåts under kriget, skulle börja med krigskonjunkturskatten.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag vill först nämna, att jag inte varit med om utskottets skrivning, då jag ju står som reservant.

Jag har inte ett ögonblick tänkt mig, att man skulle införa en särskild lättnad för just de företag, som nu drabbas av krigskonjunkturskatten. Jag tror nämligen att dessa företag i ungefär samma utsträckning, vari de nu drabbas genom krigskonjunkturskatten, komma att få bära sin del av skattebördan, men de få bära den på ett helt annat sätt. De få vidkännas en beskattning under så att säga mera normala former. Vidare bli skattemyndigheterna befriade från den oerhörda bördan, som krigskonjunkturskatten för närvarande utgör, och staten slipper att år efter år samla på sig de bördor, som hopas genom det kommande avräkningsförfarandet, om vars verkliga innebörd och konsekvenser i närvarande stund ingen kan göra sig någon föreställning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den av herr Axel Ivar Anderson vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som uppehålls, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1944/45 för biträde vid handläggning av boställsären- den och vad därmed äger samband;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 9, 11 och 15 kap. giftermålsbalken, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. änd-
ringar i den
s. k. militär-
ersättnings-
förordningen
m. m.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 11 februari 1944 dagtecknad proposition, nr 107, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen

dels att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; samt

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)

2) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 juni 1941 (nr 591) om familjebidrag åt värnpliktiga med flera, vilka drabbats av kroppsskada;

dels ock att bemyndiga Kungl. Maj:t att i den mån så erfordrades vidtaga åtgärder för att familjebidrag enligt nu gällande grunder med de ändringar, som däri kunde vara beslutade, skulle kunna utgå vid kroppsskada under all tjänstgöring efter den 2 september 1939 och innan frågan om revision av militärsättningsförordningen blivit slutgiltigt prövad och därav föranledda bestämmelser trätt i kraft.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 281 av herr *Ericson, Frans*, m. fl.,

nr 284 av herr *Holmberg* samt

nr 285 av herr *Anderberg* m. fl., ävensom

inom andra kammaren

nr 453 av herr *Andersson* i Göteborg,

nr 454 av herr *Thapper* m. fl., likalydande med motionen nr 281 i första kammaren,

nr 455 av herr *Ekdahl* m. fl., likalydande med motionen nr 285 i första kammaren, samt

nr 456 av herr *Håstad* m. fl.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande, att de genom propositionen framlagda författningsförslagen icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga två under punkten införda, med 1 och 2 betecknade förslag till förordningar i förevarande ämnen;

B. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i den mån så erfordrades vidtaga åtgärder för att familjebidrag enligt nu gällande grunder med de ändringar, som däri nu och framdeles beslötes, skulle kunna utgå vid kroppsskada under all tjänstgöring efter den 2 september 1939 och innan frågan om revision av militärsättningsförordningen blivit slutgiltigt prövad och därav föranledda bestämmelser trätt i kraft; samt

C. att motionerna I: 281, I: 284 och I: 285 samt II: 453—456, i den mån de icke beaktats genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Hage*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Norman**: Herr talman! I avseende på föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 38 får jag hemställa att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri tillstyrkta förordningsförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis med övergångsbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter och sedan båda förordningsförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkten A föredrages; att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)

Punkten A.

Utskottets under 1 framställda förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

1 §.

I denna paragraf var första stycket så lydande:

Varder i denna förordning avsedd värnpliklig, till manskap hörande fast anställd, icke ständigt tjänstgörande fast anställd eller frivillig under militärtjänstgöring å tid, då riket icke befinner sig i krig, skadad till följd av olycksfall eller ådrager sig person, som nu nämnts, annorledes under dylik tjänstgöring sjukdom, utgives av allmänna medel ersättning enligt nedan stadgade grunder.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation och skall med utgångspunkt från denna be att få säga några ord. Jag kommer emellertid inte att göra något yrkande.

Det är ju bekant, att det bland de inkallade finns en viss opinion, som gör gällande, att det föreliggande förslaget till ersättningar vid olycksfall under militärtjänstgöring icke är tillfredsställande. Denna uppfattning har också tagit sig uttryck i ett flertal motioner. Dessutom har ju riksförsäkringsanstalten utarbetat ett förslag, som syftar till ett bättre tillgodoseende av de inkallades intressen i detta avseende än vad propositionen och utskottets utlåtande göra. Kraven på förbättringar ha i någon mån tillgodosetts inom utskottet, men i stor utsträckning har utskottet avvisat vad som föreslagits i motionerna och av riksförsäkringsanstalten.

Jag har inte ansett det vara möjligt för mig att under utskottsbehandlingen framföra några direkta förslag om ändringar i utskottets utlåtande på ett flertal punkter, även om jag gärna skulle ha velat göra detta. Om utskottet emellertid nu har måst avvisa ett flertal yrkanden om fördelaktigare ersättningar, tycker jag, att det hade varit rimligt, att utskottet tydligare hade givit uttryck åt den önskan, att ett bättre och omarbetat förslag så snart som möjligt borde framläggas för riksdagen. Utskottet konstaterar nu endast, att det förslag, som har utarbetats av riksförsäkringsanstalten om bättre villkor på en del punkter, hänskjutits till socialvårdskommittén. Denna kommitté har således fått i uppdrag och antagligen redan börjat sitt arbete med att åstadkomma en reform på detta område. Utskottet förklarar, att det förutsätter att utredningsarbetet bedrivs utan tidsutdräkt. Jag skulle emellertid där ha velat ha in — såsom jag yrkade i utskottet — följande tillägg »och att förslag om möjligt framläggas till 1945 års riksdag». Ty, om man överhuvud taget skall få till stånd bättre bestämmelser på detta område, bör väl detta ske under en tid, då ett stort antal män äro inkallade till militärtjänst och då deras militära träning och trimning på grund av det pågående kriget sker under sådana former, att riskerna för olycksfall äro större än under fredliga förhållanden. Om ett förslag om en verklig förbättring av olycksfallsersättningarna kommer fram först vid en tidpunkt, då kriget är slut, och ett betydligt mindre antal personer äro inkallade och militärovningsarna ske i andra, lindrigare former, kommer detta förslag icke att ha samma betydelse, som om det framlades redan nu, medan kriget pågår. Jag ville vid utskottsbehandlingen ha fram denna synpunkt i utlåtandet, men då det inte var möjligt att få igenom detta, har jag nu begärt ordet för att här i debatten understryka den.

Jag vill därutöver säga, att jag icke helt kan ansluta mig till den uppfatt-

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)
ning, som Kungl. Maj:t och utskottet ha givit till känna, då man förklarar att spørsmålet om en reformering och förbättring av bestämmelserna om ersättning vid olycksfall under militärtjänst icke lämpligen kan lösas fristående från frågan om reformering i övrigt av lagen om ersättning för olycksfall i civilt arbete. Jag kan visserligen till någon del förstå denna synpunkt, ty på sätt och vis äro ju dessa författningar ett slags parallellförfattningar. Men det är dock en viss skillnad mellan dem, ty militärsättningsförordningen tillämpas även för personer, som blivit sjuka utan olycksfall under militärtjänstgöring, medan den vanliga civila olycksfallsförsäkringslagen endast avser olycksfall. Dessutom är det ju vid tillämpning av den civila olycksfallsförsäkringslagen i allmänhet fråga om personer, som inte ha fått sina civila arbetsinkomster minskade på samma sätt som brukar vara fallet med avseende på de till militärtjänstgöring inkallade. Om en person, som arbetar i det civila livet, råkar ut för ett olycksfall, är det naturligtvis mycket önskligt, att olycksfallsförsäkringslagen på bästa sätt tillgodoser hans anspråk på ersättning. Men om man likväl, i den parallella lagen om ersättning för olycksfall under militärtjänstgöring, skulle under en övergångstid få in några bestämmelser, som vore något fördelaktigare på en eller annan punkt, så kan det icke vara så mycket att säga därom. Ty olycksfallen under militärtjänstgöring drabba ju människor, som ofta varit utkallade under långa tider, kanske fått sin ekonomi fördärvad och dessutom haft att bära en hel del andra nackdelar, som följt med de nödvändiga inkallelserna. Om en sådan medborgare utöver allt detta råkar ut för ett olycksfall under sin militärtjänstgöring och då får en alltför dålig ersättning, förutom att han redan tidigare fått sin ekonomi fördärvad, förstår var och en, att han måste känna sig ganska otrevligt träffad. Den som råkar ut för ett olycksfall under sitt *civila* arbete, har ju i många fall en mera skaplig ekonomi att falla tillbaka på, då han kanske haft jämn sysselsättning och oförminskad inkomst hela tiden före olycksfallet.

Jag anser för min del, att dessa två synpunkter mycket väl skulle kunna motivera något bättre och fördelaktigare sättningsbestämmelser i militärsättningsförordningen. Dessutom gäller ju denna förordning *staten*, och det ligger väl ändå ett visst fog i det gamla påståendet att staten bör vara mönsterarbetsgivare.

Detta är, herr talman, några synpunkter, som jag har velat ha fram i debatten. Jag är övertygad om att jag med vad jag nu sagt ger uttryck åt vad många tänka och känna i denna fråga. Jag skulle gärna ha sett, att jag på en eller annan punkt hade kunnat få fram bättre bestämmelser än dem, som nu föreslagits. Jag har lyckats åtminstone på en punkt, nämligen i fråga om begravningsersättningen. Detta gläder mig, men jag skulle ha önskat, att jag hade kunnat få till stånd förbättringar även på en del andra punkter.

Som saken nu ligger till har jag dock, herr talman, för närvarande intet yrkande.

Herr Holmberg: Herr talman! Jag kan på grund av den erfarenhet, som jag har om åsikterna bland de värnpliktiga beträffande de nuvarande sättningsbestämmelserna, helt och fullt understryka, vad herr Hage gör gällande, då han säger, att den uppfattning, som han framfört, är uttryck för en ganska allmän opinion bland de värnpliktiga. Själv har jag i en motion och som ett provisorium, så länge den nu föreslagna förordningen skulle gälla, yrkat att värnpliktig, som uppbär ersättning enligt denna förordning, skall tillerkännas sådan jämte familjebidrag i den omfattning, att summan icke understiger vad han och hans familj tidigare under hans värnpliktstjänstgöring uppburit i form av familjepenning, bostadsbidrag, dagavlönning och hemortslön. Utskot-

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)
tet finner icke skäl att med anledning av min motion föreslå någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Som motionär är jag självfallet inte tillfreds med detta, framför allt av det skälet, att förhållandena, sådana som de nu äro och tydligen komma att förbli en tid framöver, verkligen ge anledning till mycket stark kritik.

Riksdagen har en gång beslutat, att värnpliktig, som åtnjuter ersättning för kroppsskada eller sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring, och vars arbetsförmåga är nedsatt till minst hälften, skall äga rätt till familjebidrag vid sidan av sjukpenning eller invalidränta. Denna rätt, som skulle grunda sig på behovsprövning, har emellertid genom en särskild kungörelse av den 15 januari i fjol rörande tillämpningen av bestämmelsen i fråga blivit högst väsentligt inskränkt. Hur bestämmelserna nu verka i praktiken, kan jag bäst klargöra med ett konkret exempel. Jag tar som exempel en man i Göteborg med hustru och ett barn, vilken under sin tjänstgöring insjuknade i tbc.

Under de tre första månaderna av sin sjukdomstid, då han ännu var kvar i militärtjänst och familjen erhöll familjepening, bostadsbidrag och bränslebidrag i vanlig omfattning, samtidigt som han själv uppbar terminslön och hemortslön, hade familjen på detta sätt en inkomst av 311 kronor 50 öre i månaden. Efter tre månader skildes mannen från militärtjänsten och fick sjukpenning jämte familjepening och bostadsbidrag av en storlek, som familjebidragsnämnden prövade nödvändigt att betala och som man ansåg tillfredsställande. Under första halvåret i fjol kom emellertid så denna kungörelse rörande tillämpningen av riksdagsbeslutet, där det föreskrevs icke längre behovsprövning i det särskilda fallet, utan en s. k. normerad behovsprövning, enligt vilket familjebidraget, så länge mannen åtnjöt sjukhusvård på kronans bekostnad, skulle nedsäckas med tre fjärdedelar av sjukpenningens belopp. Sjukpenningen uppgick till 162 kronor, och reduceringen betydde, att familjens sammanlagda inkomst sjönk till 247 kronor. Detta kunde ju gå för sig, så länge mannen låg på sjukhus och åtnjöt sjukhusvård på kronans bekostnad. När han därefter blev utskrivnen, skulle familjen, om sjukpenning fortsatt att utgå, därtill kunna få bostadsbidrag. Då skulle den sammanlagda familjepeningen och bostadsbidraget ha sänkts endast med 50 procent. Familjens inkomst skulle då ha ökat, vilket ju hade varit rätt naturligt, då ju även mannen skulle bo hemma och ha god och närande föda för att kunna återvinna full hälsa efter sin sjukdom. Då fick han emellertid invalidränta, varvid intet bostadsbidrag utgår. Resultatet blev, att det belopp, som familjen fick även sedan mannen kommit ut från sjukhuset, blev detsamma som den tidigare haft, när hustrun och barnet voro ensamma hemma och mannen var inkallad i militärtjänst. De hade då bostadsbidrag, familjepening och bränslebidrag med tillsammans 206 kronor per månad, varjämte de kunde räkna med mannens hemortslön, som han översände till dem för deras behov. När mannen kom hem sjuk och urståndsatt att utföra något arbete och dessutom skulle ha en närande och rätt dyrbar föda, ansåg man, att familjen med endast 41 kronor mer per månad än vad hustrun och barnet tidigare ensamma haft i bostadsbidrag och familjepening skulle kunna klara också hans försörjning och dessutom bestrida utgifterna för bränsle.

I propositionen säges det, att den, som åtnjuter invalidränta och har hustru och ett barn redan nu i ortsgrupp II skulle komma upp till maximum 284 kronor. Göteborg tillhör ortsgrupp III, och där borde beloppet bli högre. Det är det emellertid inte, och jag kan inte förklara anledningen därtill. Jag vet bara, att familjebidragsnämnden har sagt, att den i detta fall icke kan göra mer än vad den redan har gjort. Faktum är dock, att denna familj icke har någon annan inkomst än livräntan och det bidrag, som utgår till den. Familjebidragsnämndens chef har för mig förklarat, att han anser att denna bestämmelse

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)
är orimlig och försätter sjuka eller på annat sätt skadade värnpliktiga i en mycket svår situation. Den familj, som jag här tagit som exempel, har således alls icke kunnat komma upp till 284 kronors inkomst.

Om verkligen de ersättningsprinciper tillämpades, som enligt propositionen redan nu gälla och som även i fortsättningen skola gälla, hade väl utskottet inte behövt avvisa min motion med den motiveringen, som nu har använts. Man skulle väl ha kunnat förklara, att det faktiskt redan nu är så, att en värnpliktig får lika mycket, när han har invalidränta plus familjebidrag som då han ligger inkallad och familjen får familjebidrag och hyresbidrag, samtidigt som han själv uppbär terminslön och hemortslön. Nu avstyrker utskottet motionen med den motiveringen, att den liksom riksförsäkringsanstaltens förslag går litet för långt, när det gäller att tillgodose de värnpliktiga och deras familjer. Jag kan för min del inte anse, att det är rimligt och riktigt, att en familj, vars försörjare blivit skadad eller ådragit sig sjukdom under värnpliktstjänstgöring, sedan skall nöja sig med ett mindre belopp i form av sjukpenning och familjebidrag eller invalidränta och familjepening än vad man sammanlagt erhöll kontant under den tid, då mannen inte skulle ha sin försörjning i hemmet, utan fick mat, kläder och husrum av kronan. Familjen borde i ett sådant fall åtminstone tillerkännas samma belopp som den hade under den tid mannen låg inkallad.

Det tjänar väl, herr talman, kan jag förstå, inte så mycket till att framställa något yrkande. Jag vill emellertid icke ge upp utan att göra ett försök och tillåter mig därför att yrka återremiss av motionen till utskottet.

Herr **Norman**: Herr talman! De nu föreliggande förändringarna i militärsättningsförordningen avse att vara ett provisorium i avvaktan på en slutlig revision, som är avsedd att ske samtidigt med en revision av bestämmelserna rörande ersättning för olycksfall i arbete. Utskottet har vid sitt ståndpunkts-tagande utgått ifrån att det icke kan vara tillrädligt att nu göra sådana förändringar, som på ett mera ingripande sätt skulle kunna föregripa den pågående revisionen. På någon punkt har utskottets förslag kanske den karaktären, att det kan bli prejudicerande för vad som kommer att föreslås i det slutliga revisionsförslaget. Vi ha dock ansett, att det i så fall har förelegat sådana skäl, att vi med berätt mod ha vågat oss på att förorda en förbättring. Det gäller då särskilt det belopp, som skall utgå i begravningshjälp. Den pågående revisionen blir givetvis i viss mån bunden av det högre belopp, som utskottet därvidlag förordat. I stort sett har dock utskottet, som sagt, utgått ifrån att man bör avvakta den slutliga revisionen av dessa båda lagkomplex samtidigt.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag beträffande den nu föredragna paragrafen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag beklagar mycket, att ett förslag om reformering av olycksfallsförsäkringslagen icke har kunnat komma fram i så god tid, att det har kunnat bli en mer rationell lösning av frågan om olycksfallersättningarna. Jag delar icke alls herr Hages mening, att militärsättningsförordningen och olycksfallsförsäkringslagen äro två parallella författningar, som kunna vara helt fristående från varandra. I verkligheten bygger ju militärsättningsförordningen helt på olycksfallsförsäkringslagen. Men detta är ju en sak för sig. En annan sak är, att man måste räkna med att det i praktiken ständigt och jämt inträffar, att personer råka ut för olycksfall under ganska likartade omständigheter, varvid den ene ersättes enligt olycksfallsförsäkringslagen och den andre enligt militärsättningsförordning-

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)
en. Om de ersättningar, som utgå, bli alltför olikartade, måste detta få en ganska menlig inverkan. Jag tror därför inte, att det är möjligt att tänka sig att kunna komma fram till en mer definitiv ordning beträffande ersättningarna till värnpliktiga, som skadats under militärtjänstgöring, annat än i samband med en allmän översyn av olycksfallsförsäkringslagen.

Herr Hage yttrade vidare, att det förslag, som riksförsäkringsanstalten framlagt, skulle komma att ge de värnpliktiga, som skadats, större ersättningar än det förslag, som nu föreligger till riksdagens prövning. Jag tror, att man med allt skäl kan ha delade meningar om riktigheten av den uppfattningen. Riksförsäkringsanstalten hade ju icke föreslagit några dyrtidstillägg på de utgående ersättningarna, och om man icke räknar med några dyrtidstillägg, så bli ju riksförsäkringsanstaltens ersättningar sämre än de nu föreslagna. Om man föreslår dyrtidstillägg på riksförsäkringsanstaltens belopp, bli dessa ersättningar givetvis bättre, men man kan ju också få ersättningarna enligt det nu föreliggande förslaget bättre, ifall man ökar de dyrtidstillägg, som där föreskrivas. En sådan jämförelse är därför i grund och botten ganska fruktlös.

Det här föreliggande förslaget innebär i alla fall för åtskilliga kategorier en mycket kraftig förbättring av ersättningarna. Det är icke tal om annat än att de här föreslagna ersättningarna genom de familjebidrag, som kunna lämnas, äro betydligt bättre än vad som utgår enligt olycksfallsförsäkringslagen. Herr Holmberg påpekade, att i ett fall hade en familj, bestående av man, hustru och ett barn, på denna väg enligt samma principer, som här föreligga, fått en månatlig ersättning, om jag inte hörde fel, på 247 kronor. Jag måste verkligen fråga: vad skulle en person ha fått enligt olycksfallsförsäkringslagen, även om han haft den högsta i lagen tillåtna inkomsten? Han skulle ha fått 216 kronor i månaden. Det är ju ett ganska talande exempel på hur pass mycket mer förmånligt detta förslag är än olycksfallsförsäkringslagens bestämmelser. Jag tror, att det är mycket svårt att kunna komma väsentligt längre än vad man här gjort.

Till detta vill jag endast lägga ett par ord. Utskottet har ju vidtagit åtskilliga jämkningar i Kungl. Maj:ts förslag, vilka på vissa områden utvidga förordningens giltighetsområde på ett sätt, som i tillämpningen måste medföra betydande svårigheter. Jag tror, att utskottets ärade ordförande dessutom medgav, att på ett par punkter ha dessa förbättringar lett till att man tangerar gränsen för ett prejudicerande av den kommande olycksfallsförsäkringsreformen. Jag kan för min del inte bedöma, i vilken mån dessa förändringar kunna leda till konsekvenser i framtiden av den art, att det uppstår verkligt men. Jag är emellertid inte heller säker på motsatsen. Jag har dock icke kunnat underlåta att här påpeka, att det finns sannolikhet för att dessa förbättringar, som jag naturligtvis i övrigt gärna unnar de stackars människor, som råkat ut för olycksfall, i vissa avseenden komma att leda till svårigheter vid den slutliga regleringen av förhållandena på detta område.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill bara till herr Sköld säga, att naturligtvis var mitt uttalande om riksförsäkringsanstaltens förslag fotat på den förutsättningen, att det skall utgå tillräckliga dyrtidstillägg. När vi resonerade om denna fråga i utskottet, utgingo vi hela tiden ifrån att det på riksförsäkringsanstaltens förslag skulle läggas ett dyrtidstillägg av en viss storlek. Utgår man ifrån den förutsättningen, kan man nog generellt säga, att införandet av sådana principer, som ha kommit till uttryck i riksförsäkringsanstaltens förslag, måste komma att leda till någon förbättring.

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)

Herr **Anderberg**: Herr talman! Jag har i denna punkt tillsammans med några kammarledamöter väckt en motion med förslag om vissa förbättringar i den kungl. propositionen. Jag ger utskottet det erkännandet, att flera av de synpunkter, som vi motionärer anfört, ha blivit beaktade. Det kan visserligen sägas, att man borde avvaktat resultatet av det utredningsarbete, som Kungl. Maj:t nu har igångsatt, men vi motionärer ha ansett, att bristerna i gällande ersättningsbestämmelser under nu rådande situation borde avhjälpas snarast möjligt.

Utskottet skriver, att man förväntar att utredningsarbetet på denna punkt måtte bedrivas utan tidsutdräkt. Jag vill särskilt understryka angelägenheten av att så sker, så att man kan få ett så snabbt resultat som möjligt. Nu ha vi ju ingen möjlighet att få fram ett förslag förrän vid nästkommande riksdag, men jag hoppas verkligen, att vi då skola få ett slutgiltigt förslag till behandling.

Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid närmast den, att jag fäst mig vid de nu föreslagna övergångsbestämmelserna. I vår motion föreslå vi »att de ändringar i bestämmelserna angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, som må bliva av riksdagen antagna, skola äga tillämpning å kroppsskada, som ådragits efter den 1 september 1939». Det har utskottet inte kunnat gå med på. Man säger: »Otvivelaktigt tala skäl för bifall till detta yrkande. Om bestämmelserna förlänades tillbakaverkande kraft, skulle emellertid uppstå avsevärda administrativa svårigheter. Under tiden från och med den 1 september 1939 till och med den 31 mars 1944 ha enligt inhämtad uppgift handlagts 33 613 ärenden enligt militärsättningsförordningen. Flertalet av dessa ärenden måste underkastas omprövning. Förnyad granskning måste komma till stånd icke blott beträffande fall, i vilka ersättning fortfarande utgår, utan även beträffande sådana där ersättningsfrågan slutreglerats.» Jag förstår väl, att det är en stor apparat, som skulle komma att igångsättas, om man bifaller vårt förslag. Kanske skulle en stor stab av folk behöva tas i anspråk. Men jag är också övertygad om att det komme att föra med sig mycken välsignelse och glädje för personer, som nu under försvarsberedskapen råkat ut för olika sjukdomar. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle ersättningsanspråk, som grundas på olycksfall som inträffat eller sjukdom som yppats före den 1 juli 1944, då de nya bestämmelserna skulle träda i kraft, bedömas enligt äldre bestämmelser. Vi ha nu varit inne på den tanken, att man möjligen skulle kunna gå med på detta, dock att ersättning, vartill värnpliktig eller värnpliktigs efterlevande är berättigad för tiden efter förordningens ikraftträdande, skulle bestämmas efter hans årliga arbetsförtjänst, beräknad enligt första stycket av 8 § i dess nya lydelse. Jag är inte säker på att inte även det komme att vålla vissa besvärligheter, och då utskottet naturligtvis har gått så långt som det anser sig kunna, är jag inte beredd att ställa yrkande av nämnt innehåll, fastän jag gärna skulle ha sett, att man hade kunnat gå längre tillbaka än vad utskottet här har gjort. Jag har dock velat framföra dessa synpunkter, för den händelse Kungl. Maj:t vid en senare justering kanske i vissa fall skulle kunna finna någon utväg att införa retroaktiv verkan.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Norman**: Herr talman! Utskottet har helt naturligt inte förbisett vanskligheten av att föreslå lagändringar i detta fall, utan tvärtom mycket noga övervägt saken. Vi fattade preliminärt beslut en god tid före påsk i den här frågan, och sedan ha vi ganska noga övervägt, om de önskemål, som vi ville tillgodose, skulle kunna utformas i lagtext eller inte. Det har varit oss särskilt

Ang. ändringar i den s. k. militärsättningsförordningen m. m. (Forts.)
angeläget att därvid stå i kontakt med den högsta auktoriteten på detta område, nämligen försäkringsrådet, och jag tror, att jag kan säga, att den kontakten varit den kanske förnämsta orsaken till att vi ha vågat oss på att föreslå dessa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Återstående delar av ifrågavarande förordningsförslag.

Godkändes.

Det under 2 framställda förordningsförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å förordningsförslagen.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2 mom. lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning;

nr 40, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till övergångsstadgandet i lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling;

nr 41, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 25 juni 1909 (nr 56, s. 1) angående naturminnesmärkens fredande, m. m.; samt

nr 42, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om arbetstidens begränsning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner angående åtgärder mot landsbygdens avfolkning och angående en allsidig utredning om landsbygdens befolkningsfråga m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående utredning om rätt för kommun att bevilja stipendier eller andra bidrag till studieändamål bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning om förstatligande av apoteksväsendet, däri inbegripet droghandeln och läkemedelsindustrien.

Ang. förstatligande av apoteksväsendet.

Med föranledande av en inom andra kamaren väckt motion, nr 242, av herr *Edberg* m. fl., hade nämnda kammare på hemställan av sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning av möjligheterna att förbilliga läkemedlen och att därvid även frågan om ett helt eller delvis förstatligande av läkemedelsindustrien, droghandeln och apoteksväsendet i syfte att åstadkomma en rationellare och ändamålsenligare organisation måtte uppmärksammas.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade anförts av herrar *Ekströmer*, *Carl Eric Ericsson* och *Emil Petersson*, vilka ansett, att utskottet — med uteslutande av viss del av andra kammarens utskotts motivering men med biträdande av nämnda motivering i övrigt — bort hemställa, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning av möjligheterna att förbilliga läkemedlen och att därvid även frågan om läkemedelsindustriens, droghandeln och apoteksväsendets rationella organisation måtte uppmärksammas.

Herr **Ericsson, Carl Eric**: Herr talman! Första kammarens andra tillfälliga utskott har i sitt utlåtande angående det här föreliggande ärendet anslutit sig till andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, vilket också har godkänts i andra kammaren. Några ledamöter av utskottet ha avgivit en reservation, icke därför att vi ej anse, att ett förbilligande av läkemedlen är både önskvärt och lämpligt, utan därför att man för att nå detta mål har ifrågasatt ett förstatligande av droghandeln och apoteksväsendet. Vi anse ej, att detta är den riktiga vägen att nå det mål, man strävar efter. Enligt vår uppfattning har erfarenheten hittills visat, att när staten får hand om affärsföretag i samhället, medför detta icke ett förbilligande, utan i stället en fördyring av de förbrukningsartiklar, det är fråga om. Man behöver endast tänka på hur det har gått med spriten och tobaken. Var och en vet, hurdan utvecklingen när det gäller kostnaderna för dessa varor har varit.

Nu kan man naturligtvis säga, och det har också sagts inom utskottet, att man inte kommer att behandla läkemedlen på samma sätt som spriten och tobaken, men vi veta ju inte, hur en finansminister, som befinner sig i trångmål då det gäller att anskaffa medel för att täcka statens utgifter, kommer att ställa sig härtill. Det är ej uteslutet att även denna förbrukningsartikel kan användas såsom skattekölla.

Det har antytts, att de löner, som för närvarande utgå till apoteksinnehavarna, äro alltför höga. Enligt uppgifter, som vi ha fått inom utskottet, torde medellönen för en apoteksinnehavare i vårt land vara omkring 15 000 kronor om året. Vid de större apoteken ha lönerna kunnat vara högre. De äro emellertid begränsade till 30 000 kronor, vilket torde vara den högsta lön, som någon enskild apoteksinnehavare för närvarande kan komma upp till. Man måste erkänna, att detta är en hög lön, men man får då också räkna med att de risker

Ang. förstatligande av apoteksväsendet. (Forts.)

och det arbete, som vila på en innehavare av ett stort apotek, äro sådana, att man knappast kan säga, att en sådan inkomst är oskäligen. Det är väl för resten frågan, om ett förstatligande av apoteksväsendet med eventuellt åtföljande nedpressning av toplönerna skulle medföra ett förbilligande av läkemedlen. Jag tror knappast, att det skulle bli händelsen. I varje fall kan man med en till visshet gränsande sannolikhet utgå från att andra kostnader inom apoteksväsendet skulle komma att stiga så avsevärt, att de vinster, som man möjligen skulle kunna göra genom ett sänkande av apoteksinnehavarnas inkomster, säkerligen skulle mer än motsvaras av de ökade kostnader, som skulle uppstå för övrig personal. Jag har haft tillfälle att tala med anställda vid apotek. Där säger man, att om ett förstatligande kommer till stånd, kan man alldeles säkert räkna med att arbetsförhållandena på apoteken komma att ställa sig så olika mot vad som f. n. är förhållandet särskilt vad det gäller arbetstiden, att en utökning av personalen med ty åtföljande öknningar av kostnader för apoteksdriften blir behöfvig. Jag tror därför, och det ha reservanterna varit ense om, att man inte kommer att vinna någonting på ett förstatligande.

Man har också talat om hur apoteken i vårt land äro skötta och om den ställning, de intaga. Jag har under min tidigare verksamhet varit i tillfälle att se på en del apotek i utlandet. Även om jag är lekman på området och min uppfattning om apoteksväsendet i utlandet grundar sig på mer eller mindre ytliga erfarenheter, måste jag säga, att jag vid jämförelsen fått ett bestämt intryck av att apoteksväsendet i vårt land står på en utomordentligt hög standard. Om man t. ex. jämför de engelska s. k. drugshops med våra apotek, finner man, att det är en himmelsvid skillnad mellan dem. Jag tror inte, att det skulle vara ett intresse för den svenska allmänheten att sänka standarden på våra apotek, även om man därigenom skulle kunna åstadkomma ett obetydligt förbilligande av läkemedlen. Man skulle säkerligen inte i stort sett vinna något därpå. Utan tvivel ha de höga inkomster, som våra apoteksinnehavare haft av sin verksamhet, åstadkommit att de kunnat hålla sina apotek på den höga standard som varit fallet.

Detta har varit anledningen, herr talman, till den reservation, som fogats vid utskottets utlåtande. Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag i denna fråga.

I detta anförande instämde herrar *Lindblom* och *Holmström*.

Herr Heüman: Herr talman! Det utskottsutlåtande, som nu föreligger, baserar sig på en inom andra kammaren väckt motion, där man begär utredning rörande ett förstatligande av apoteksväsendet. Andra kammarens utskott har liksom sedermera andra kammaren godkänt yrkandet i motionen, dock med den förändringen, att under det att man i motionen yrkat på ett förstatligande i syfte att förbilliga läkemedlen, har däremot utskottet, efter vad man kan förstå av dess kläm, satt förstatligandet i andra hand och förbilligandet av läkemedlen i första hand.

Första kammarens utskott har nu yrkat, att första kammaren skulle biträda andra kammarens beslut. Mot utskottets hemställan ha ju tre ledamöter av utskottet reserverat sig. Reservanternas yrkande skiljer sig från utskottets därutinnan, att reservanterna inte velat vara med om en utredning om ett förstatligande, men däremot om en utredning rörande en ny organisationsform, som skulle kunna förbilliga läkemedlen.

De myndigheter och organisationer, som hörts i ärendet, ha i allmänhet varit av den uppfattningen, att man särskilt borde ägna uppmärksamhet åt drog-handeln och läkemedelstillverkningen samt företaga utredningar och därav

Ang. förstalligande av apoteksväsendet. (Forts.)

föranledda omorganisationsåtgärder på dessa områden. Däremot har man varit mera tveksam, när det gällt själva apoteksväsendet. Då emellertid apoteksväsendet, droghandeln och läkemedelstillverkningen äro så intimt knutna till varandra som är fallet, är det väl knappast troligt, att man kan åstadkomma en fullständig utredning rörande droghandeln och läkemedelstillverkningen utan att ta med även apoteksväsendet.

Det har ju förekommit utredningar i denna fråga tidigare. Ända sedan år 1912 har frågan under olika perioder varit under utredning. Trots detta har man inte kunnat komma med något förslag, som medfört en lösning. Detta är anledningen till att frågan nu väckts på nytt.

Man har genom dessa utredningar kommit på det klara med att inte allt på detta område är välbeställt som det är, men frågan har inte kommit så långt, att man tagit något initiativ från Kungl. Maj:ts sida.

I allmänhet ha de i ärendet hörda myndigheterna tillstyrkt en utredning. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på vad medicinalstyrelsen säger i sitt utlåtande. Styrelsen säger bland annat: »Möjligheterna att kunna åvägbringa en tillfredsställande ordning inom apotekskollektivets ram böra utredas. Skulle svårigheterna synas alltför stora att inom kollektivets ram komma till en godtagbar lösning av apoteksväsendets ändamålsenliga organisation, bör en ökad statlig medverkan ända till ett statligt övertagande av apoteksväsendet utredas.» Medicinalstyrelsen slutar sitt utlåtande med att säga, att »styrelsen får under åberopande av det ovan anförda tillstyrka att en utredning måtte komma till stånd för allsidig prövning av hithörande frågor». Då medicinalstyrelsen, vilken är den myndighet som närmast sysslat med dessa problem, har en så positiv inställning till frågan, tror jag inte, att det finns någon anledning för kammaren att frångå det yrkande, utskottet gjort i sitt utlåtande.

Jag vill också erinra kammarens ledamöter därom, att ett bifall till reservanternas yrkande skulle, efter vad jag kan förstå, betyda, att frågan skulle falla. Lika gärna som reservanterna framställt det yrkande, som återfinnes i reservationen, hade de kunnat yrka rent avslag, ty om det skall bli ett positivt beslut i riksdagen, krävs ju, att båda kamrarna fatta samma beslut åtminstone vad klämman beträffar. Sker inte det, faller ju frågan. En nödvändig förutsättning för att frågan nu skall komma till utredning är sålunda, att kammaren tar utskottets kläm och inte reservanternas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, Carl Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. förstatligande av apoteksväsendet. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr **talmannen** anförde: Jag får för kammaren tillkännagiva, att vid den omröstning, som strax före middagsrasten anställdes rörande statsutskottets utlåtande nr 135, omröstningens resultat blev felaktigt angivet å sifvertavlorna till omröstningsapparaten. Tavlorna redovisade 62 ja, 53 nej och 6 avstår. Antalet frånvarande utgjorde 27. Summan av dessa tal blir 148. Vid undersökning av den fotografi, som i omröstningsapparaten upptogs för fastställande av hur ledamöterna röstat, har befunnits, att den felande rösten var en ja-röst. Omröstningen har alltså i verkligheten utfallit med 63 ja och 53 nej.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 293, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1944, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 39 bifölles även av andra kammaren.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 335, av herr *Hagman* m. fl.,

nr 336, av herr *Johansson, Lennart*, samt

nr 337, av herrar *Gränebo* och *Lodenius*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag.

Ang. försenad tryckning av viss kungl. proposition. Ordet lämnades på begäran till herr **Wistrand**, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att en del avgivna propositioner, i varje fall den proposition, som berör beredskapsstaten, såvitt jag kunnat finna, ännu icke föreligger tryckt på kammarledamöternas bord. Det torde inte behövas många ord för att göra klart, att ett sådant tillstånd är ohållbart.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 10.58 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 25 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 297, angående åtgärder för förbättrad simkunnighet; och
  - nr 298, angående avgångsbetyg från folkskolan.
-

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 299, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2 mom. lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom m. m., i vad avser punkt 6 angående livränta till Svea Osine Konstantia Larsson; och

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1944/45; och

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 266, angående ytterligare anslag till upplysningsverksamheten i utlandet angående Sverige.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 284, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 330, av herr *Mannerskantz* m. fl.,
nr 331, av herr *Johansson, Lennart*, och herr *Hagman*,
nr 332, av herr *Holmberg*, samt
nr 333, av herr *Andersson, Alfred*,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs och hänvisades till andra särskilda utskottet herr *Elmgrens* motion, nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 335, av herr *Hagman* m. fl.,
nr 336, av herr *Johansson, Lennart*, samt
nr 337, av herrar *Gränebo* och *Lodénius*,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.03 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
